

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

AUDRONĖ ČERSKYTĖ

Civilinės teisės studijų programa

TEISĖ Į SAVIRAIŠKOS LAISVĘ
versus
TEISĖ Į PRIVATŲ GYVENIMĄ BEI GARBĘ IR ORUMĄ:
LYGINAMIEJI ASPEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
doc. dr. Solveiga Cirtautienė

Vilnius, 2009

TURINYS

IVADAS	3
1. TEISĖS Į SAVIRAIŠKOS LAISVĘ SAMPRATA	5
1.1 Teisės į saviraiškos laisvę turinys ir reikšmė.....	5
1.2 Teisės į saviraiškos laisvę ribojimai	8
2. TEISĖS Į SAVIRAIŠKOS LAISVĘ IR ASMENS TEISĖS Į PRIVATŲ GYVENIMĄ BEI GARBĘ IR ORUMĄ SANTYKIS	13
2.1. Teisės į saviraiškos laisvę santykis su asmens teise į privataus gyvenimo apsaugą	13
2.1.1 Asmens sutikimas kaip kriterijus nustatant teisės į saviraiškos laisvę santykį su asmens teise į privatų gyvenimą.....	15
2.1.2 Asmens statuso reikšmė nustatant teisės į saviraiškos laisvę bei teisės į privatų gyvenimą santykį.....	22
2.1.3 Visuomenės interesas žinoti kaip pagrindas atskleisti asmens privataus gyvenimo detales	35
2.1.4 Teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribos santykyje su privataus gyvenimo apsauga Didžiojoje Britanijoje	40
2.2 Teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribos santykyje su garbės ir orumo gynimu	45
2.2.1 Paskleistos informacijos turinys kaip kriterijus nustatant teisės į saviraiškos laisvę santykį su asmens garbe ir orumu	47
2.2.2 Asmens statusas kaip pagrindas išplečiantis teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens garbe ir orumu.....	56
IŠVADOS	61
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS	63
SANTRAUKA	68
SUMMARY	69

IVADAS

Informacija, jos sklaidymas bei nevaržomas keitimasis nuomonėmis yra demokratinių procesų skaidrumo bei visuomenės kultūrinio vystymosi (plačiaja prasme) sąlyga. Pozityvi informacijos sklaidos reikšmė skatina imtis teisinių priemonių garantuoti naudojimąsi teise į saviraiškos laisvę.

Tačiau svarbu suvokti, kad ši laisvė savyje sujungia kuriamąjį ir griaujamąjį pradus: pernelyg sureikšminus teisės į saviraiškos laisvę galias, kyla kitų vertybių sunaikinimo pavojus. Ypač „aštrus“ yra teisės į saviraiškos laisvę ir asmens kokybiškai egzistencijai svarbių vertybių – teisės į privatą gyvenimą bei garbę ir orumą – santykis. Jau beveik kasdienybėje tampa atvejai, kai žiniasklaidos priemonės, pernelyg įsijautosios į „ketvirtosios valdžios“ vaidmenį, naudojami savo išskirtine padėtimi visuomenės informavimo srityje, peržengdamos pagarbos šioms asmeninėms vertybėms reikalavimo ribas.

Teisės į saviraiškos laisvę santykio su asmens teise į privatą gyvenimą bei garbę ir orumą konfliktiškumas bei aktualumas lemia aktyvų teisininkų domėjimąsi šių vertybių santykio problema. Teisės į saviraiškos laisvę ribos santykyje su asmeninėmis vertybėmis dažniausiai analizuojamos vien nacionaliniu lygmeniu. Tuo tarpu lyginamuoju aspektu šis klausimas beveik nėra nagrinėjamas. Manytina, jog lyginamasis tam tikro reiškinio tyrimas gali padėti įvairiapusiškiau jį atskleisti. Todėl šiame darbe į saviraiškos laisvės santykį su asmeninėmis teisėmis (teise į privatą gyvenimą bei garbę ir orumą) pabandysime pažvelgti lyginamuoju aspektu: aptardami ir lygindami esminius kriterijus, reikšmingus nustatant analizuojamų vertybių pusiausvyrą, atskleisime teisės į saviraiškos laisvę santykį su teise į privatą gyvenimą bei garbę ir orumą Lietuvoje, Vokietijoje, Prancūzijoje bei Didžiojoje Britanijoje.

Lyginamajai analizei pasitelkiami tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių darbai. Teisės į saviraiškos laisvę santykiui su asmeninėmis teisėmis Prancūzijoje atskleisti remiamasi E. Picard, H. Trouille, E. Steiner; Vokietijoje - B. Markesinis, G. Wagner darbais. Nagrinėjant teisės į saviraiškos laisvę ribų problematiką Didžiojoje Britanijoje, remiamasi B. Markesinis, R. Bagshaw, S. Deakin darbų analize; Lietuvoje – E. Žiobienės, L. Meškauskaitės mintimis. Vertingų minčių ir idėjų lyginamajai analizei semiamasi iš H. Koziol, E. Barendt, L. Pech lyginamųjų darbų.

Taigi šio **tyrimo objektas** - teisės į saviraiškos laisvę santykio su teise į privatą gyvenimą bei garbę ir orumą nustatymui reikšmingi kriterijai, jų įtaka šiam santykiui bei teisės į saviraiškos laisvę riboms Vokietijoje, Lietuvoje, Prancūzijoje bei Didžiojoje Britanijoje. Šie kriterijai atskleidžiami aptariant ir lyginant aktualią analizuojamų valstybių teismų praktiką, teisinę reguliavimą bei teisės mokslininkų darbus.

Pagrindinis šio darbo **tikslas** – atskleisti teisės į saviraiškos laisvę santykį su teise į privatų gyvenimą bei garbe ir orumu, lyginant, kokią įtaką teisės į saviraiškos laisvę santykiui su asmeninėmis teisėmis (teise į privatų gyvenimą bei garbe ir orumu) turi teisės į saviraiškos laisvę ribų nustatymui reikšmingi kriterijai Lietuvoje, Vokietijoje, Prancūzijoje bei Didžiojoje Britanijoje.

Siekiant užsibrėžto tikslo, išsikeliama tokie **uždaviniai**:

1. atskleisti teisės į saviraiškos laisvę turinį, reikšmę bei ribojimo sąlygas;
2. išnagrinėti asmens sutikimo sampratą bei reikšmę siekiant teisės į saviraiškos laisvę ir teisės į privatų gyvenimą pusiausvyros Vokietijoje, Prancūzijoje bei Lietuvoje;
3. aptarti, kaip skiriasi teisės į saviraiškos laisvę ribos santykyje su viešo asmens teise į privatų gyvenimą analizuojamose valstybėse;
4. nustatyti visuomenės intereso žinoti kaip pagrindo praplečiančio teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens teise į privatų gyvenimą specifika analizuojamose valstybėse;
5. aptarti teisės į saviraiškos laisvę santykio su teise į privatų gyvenimą problematiką Didžiojoje Britanijoje;
6. išanalizuoti, kokią reikšmę teisės į saviraiškos laisvę santykiui su asmens garbe ir orumu, turi paskleistos informacijos turinys ir pobūdis Vokietijoje, Lietuvoje bei Didžiojoje Britanijoje;
7. atskleisti viešų asmenų kritikos specifika analizuojamose valstybėse.

Darbe keliama **hipotezė**: nors teisės į saviraiškos laisvę santykio su teise į privatų gyvenimą bei garbe ir orumu ypatumus lemia skirtingos valstybių teisinio reguliavimo, kultūrinės ir ideologinės tradicijos, efektyvios asmens teisių apsaugos poreikis išryškina teisės į saviraiškos laisvę bei asmeninių teisių santykio supanašėjimo tendencijas valstybėse.

Tyrimo metodologija. Baigiamojo darbo uždaviniams įgyvendinti naudojami šie metodai: lyginamasis, sisteminės analizės, teisės aktų analizės, teismų praktikos analizės.

Darbo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis suskirstyta į du skyrius, išvados, literatūros sąrašas.

1. TEISĖS Į SAVIRAIŠKOS LAISVĘ SAMPRATA

1.1 Teisė į saviraiškos laisvę turinys ir reikšmė

Teisė į saviraiškos laisvę – tai teisinėmis priemonėmis užtikrinta asmens galimybė gauti ir skleisti informaciją, turėti savo pažiūras bei jas viešai skleisti įvairiomis priemonėmis. Asmens galimybė disponuoti informacija sudaro kiekvieno individo turiningos egzistencijos bei sėkmingos komunikacijos visuomenėje pagrindą. „Tik leidžiant laisvai cirkuliuoti informacijai, žmogui atsiveria galimybė plėsti savo žinias, ugdyti pasaulėžiūrą, tobulėti kaip asmenybei“¹. Laisvas ir visuotinis keitimasis informacija yra svarbi demokratinių procesų sąlyga, nes skatina grupinių pažiūrų bei visuomenės kaip vieneto valios formavimąsi².

Teisė į saviraiškos laisvę dėl savo ypatingo vaidmens demokratiniuose procesuose daugelyje valstybių pripažįstama konstitucine vertybe. Štai Lietuvoje žmogaus teisę turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnis, kuriame akcentuojama, jog asmeniui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Įdomu, kad Prancūzijoje teisės į saviraiškos laisvę pamatas yra 1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijos 11 straipsnis, kuris skelbia, jog „neribota minčių ir nuomonių reiškimo laisvė yra viena brangiausių žmogaus teisių. Kiekvienas pilietis gali laisvai kalbėti, rašyti, spausdinti, tik negali piktnaudžiauti ta laisve įstatymo numatytais atvejais“³. Ši nuostata yra įtraukta ir į 1958 m. Prancūzijos Konstitucijos Preamble⁴. Vokietijos Federacijos Pagrindinio įstatymo 5 straipsnyje numatyta, jog „kiekvienas asmuo turi teisę laisvai reikšti ir skleisti savo nuomone, kalbėdamas, rašydamas, bei gauti informaciją iš bendrai pasiekiamų šaltinių“⁵.

Tuo tarpu Didžiojoje Britanijoje, kaip teigia W. V. H. Rogers'as, teisė į saviraiškos laisvę ilgą laiką buvo laikoma vertybiniu principu, neturinčiu konkretaus juridinio pagrindo. Šią teisę buvo galima išvesti iš daugybės teismo sprendimų, netiesiogiai užsimenančių ir apie šią pamatinę vertybę⁶. Didžioji Britanija neturi rašytinės konstitucijos, o teisinis reguliavimas šioje valstybėje remiasi Parlamento priimtais statutais bei teismų sukurtais precedentais; todėl nors realiai teisė į saviraiškos laisvę yra pripažįstama ir saugoma, neįmanoma nurodyti kokia konstitucinė nuostata yra šios vertybės apsaugos pagrindas. Tačiau teisės į saviraiškos laisvę turinys atskleidžiamas

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. – Vilnius: Teisės institutas, 2000. P. 192.

² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. Vasario 2 d. nutarimo nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 15-314.

³ Paine Th. Žmogaus teisės. – Vilnius: ALK / Naujoji Rosma, 2003. P. 140.

⁴ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 63.

⁵ Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis Įstatymas.

Prieiga per internetą: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm#5> [prisijungimo laikas 2009-06-02]

⁶ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 60.

1998 m. Žmogaus teisių akte⁷ (angl. *Human Rights Act*), kuriuo Europos žmogaus teisių konvencija inkorporuojama į nacionalinę teisę.

Teisės į saviraiškos laisvę apsaugos pagrindai yra numatyti ir tarptautiniuose dokumentuose. Asmens teisė laisvai laikytis savo įsitikinimų ir juos reikšti pripažįstama 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 19 straipsnyje; teisė į saviraiškos laisvę garantuoja ir 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 10 straipsnis. Atkreiptinas dėmesys, kad neatsiejama EŽTK dalimi laikoma Europos žmogaus teisių teismo (toliau – EŽTT) praktika, kuria turi vadovautis ir valstybių Konvencijos narių institucijos. Kadangi tiek Lietuva ir Prancūzija, tiek Vokietija bei Didžioji Britanija yra EŽTK narės, šių valstybių teisės į saviraiškos laisvę sampratai įtakos turėjo ir turi EŽTT jurisprudencija.

Taigi teisė į saviraiškos laisvę – tai valstybės apsaugota asmens galimybė išreikšti save skleidžiant mintis, įsitikinimus tiek raštu, tiek žodžiu, taip pat pasitelkiant įvairias raiškos bei sklaidos priemones. Ši laisvė gali būti suvokiama kaip teisė pati savaime; taip pat ji yra „bet kokios kitos saviraiškos formos būtina sąlyga“⁸. Teisė į saviraiškos laisvę yra reikšmingiausia laisvos ir demokratinės valstybės gyvybingumo sąlyga: ši vertybė yra laisvo nuomonių, pažiūrų ir informacijos sklaidimo pagrindas.

Teisės į saviraiškos laisvę turinį sudaro trys elementai: teisė turėti savo nuomonę, teisė skleisti ir teisė gauti informaciją bei idėjas⁹. Šie trys teisės į saviraiškos laisvę aspektai pripažįstami ir EŽTT praktikoje, ir jau minėtų valstybių teisėje. Siekiant atskleisti šios fundamentalios vertybės esmę, svarbu suvokti kiekvieno elemento turinį.

Teisė turėti savo nuomonę, įsitikinimus pripažįstama pirmine ir svarbiausia sąlyga siekiant realizuoti informacijos raiškos ir sklaidos teisę¹⁰. Ši vertybė laikoma absoliučia, neribojama; ji išreiškia žmogaus laisvę pačiam formuoti savo įsitikinimus, pasirinkti pasaulėžiūros vertybes. Kartu ši teisė reiškia draudimą primesti asmeniui tam tikrus įsitikinimus bei kontroliuoti asmens pažiūras. Valstybė turi būti neutrali įsitikinimų atžvilgiu: ji neturi teisės nustatyti kokios nors privalomos pasaulėžiūros, diskriminuoti ar persekioti asmenis dėl jų įsitikinimų¹¹. Taigi teisė turėti savo įsitikinimus yra savotiškas visuomenės bei valstybės demokratiškumo testas.

⁷ *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media.* / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 60.

⁸ Markesinis B. S., Unberath H. *The German law of torts: a comparative treatise.* - Oxford / Portland: Hart Publishing, 2002. P. 396.

⁹ Pumputis A., Paksas A., Vaišvila A. ir kt. *Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė: monografija.* – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P. 246.

¹⁰ Macovei M. *A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights.* Human rights handbooks, No. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf. P. 8. [prisijungimo laikas 2009-06-03]

¹¹ Meškauskaitė L. *Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai.* - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 56-57.

Nuo laisvės turėti savo įsitikinimus yra neatsiejama įsitikinimų raiškos laisvė bei teisė gauti informaciją. Teisė reikšti įsitikinimus – tai galimybė nekliudomai reikšti savo mintis, idėjas ar įsitikinimus bet kokia forma ar priemonėmis. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje¹² teigiama, jog saviraiškos laisvės apsauga neapsiriboja vien žodine ar rašytine saviraiška, EŽTK 10 straipsnis saugo ir paveikslus, nuotraukas ar net tam tikrą elgesį, veiksmus, kuriais siekiama išreikšti idėjas. Ši laisvė ypač didelę reikšmę turi demokratinės valstybės politiniame gyvenime, nes leidžia spaudai (ir visuomenės nariams) nekliudomai kritikuoti valdžią bei informuoti visuomenę viešojo gyvenimo sferoje sprendžiamais klausimais¹³. Be to, EŽTT praktikoje akcentuojama, jog teisė į saviraiškos laisvę saugo tiek informacijos, duomenų, tiek nuomonių skelbimą¹⁴. Tokios pozicijos vieningai laikomasi ir analizuojamų valstybių teismų praktikoje. Plačiau nuomonės ir faktų atskyrimas bei jo įtaka ginant teisę į saviraiškos laisvę bus aptariama kituose skyriuose.

Atkreiptinas dėmesys, kad EŽTT jurisprudencijoje kaip svarbus ir specifinis saviraiškos laisvės būdas nurodoma visuomenės informavimo priemonių laisvė¹⁵. Spaudos laisvė – tai specifinio subjekto (žiniasklaidos) teisė nevaržomai ir nekliudomai rinkti ir viešai skleisti tiek informaciją, tiek nuomones ir taip prisidėti prie demokratinės valstybės politinių procesų skaidrumo ir aiškumo. EŽTT praktikoje pabrėžiama, jog spaudos laisvė suteikia visuomenei geriausias priemones atrasti ir formuoti nuomonę apie visuomenės politinių lyderių veiklą ir mintis; žiniasklaidai suteikiama politikos sarginio šuns (*angl. political watchdog*) rolė¹⁶. Ypatingas žiniasklaidos priemonių vaidmuo demokratiniuose procesuose lemia ir tam tikrus teisės į saviraiškos laisvę ypatumus: visuomenės informavimo priemonės turi pareigą skleisti ne tik neutralią, bet ir įžeidžiančią ar visuomenę šokiruojančią informaciją; jos turi pareigą, neperžengdamos nustatytų nacionalinio saugumo interesų apsaugos tikslų, informuoti visuomenę aktualiais klausimais. Autorės nuomone, nepaisant žiniasklaidos priemonėms nustatytų su visuomenės informavimu susijusių pareigų, spaudos laisvė nelaikytina atskiru teisės į saviraiškos laisvę elementu. Be abejo, žiniasklaidos priemonių reikšmė, įgyvendinant visuomenės teisę gauti informaciją, lemia platesnes spaudos galimybes pasirinkti informacijos sklaidos būdus, atskleisti visuomenę dominančią informaciją, tačiau pati visuomenės informavimo priemonių teisės skleisti

¹² Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No.2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf. P. 15. [prisijungimo laikas 2009-06-05].

¹³ Ten pat. P. 8-9.

¹⁴ Ten pat. P. 9.

¹⁵ Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 2, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf. P. 11. [prisijungimo laikas 2009-06-05]

¹⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lingens prieš Austriją*, pareiškimo nr. 9815/82, Serija A nr. 103.

informaciją esmė išlieka ta pati, t.y. neįgyja naujų, teisės skleisti informaciją prasmę keičiančių požymių.

Įsitikinimų raiškos laisvė sudaro prielaidas rinkti, ieškoti ir gauti informaciją iš įvairių sklaidos šaltinių¹⁷. Galima teigti, kad šios dvi vertybės lemia viena kitos poreikį. Teisė į informaciją - tai ne tik teisė gauti informaciją apie įvykius valstybėje, susipažinti su oficialiais institucijų dokumentais, bet ir teisė susipažinti su informacija apie save, savo sveikatą¹⁸. Pripažįstama, jog tik pakankamai informuotas žmogus gali adekvačiai suvokti ir įvertinti socialinę, politinę, ekonominę situaciją, priimti tinkamus sprendimus¹⁹, efektyviai komunikuoti su kitais subjektais.

Taigi teisė į saviraiškos laisvę – tai teisinėmis priemonėmis saugoma asmens teisė turėti įsitikinimus, asmens teisė skleisti informaciją ir idėjas bet kokia forma bei teise gauti informaciją. Dėl teisės į saviraiškos laisvę svarbos tiek demokratiniuose procesuose, tiek individo vystymuisi, ši vertybė saugoma tiek valstybių konstitucinėmis nuostatomis, tiek tarptautinių sutarčių normomis.

1.2 Teisės į saviraiškos laisvę ribojimai

Žmogaus teisės ir laisvės sudaro vientisą sistemą, kurios elementai (t.y. konkrečios teisės bei laisvės) koegzistuoja papildydami ar apribodami vienas kitą. Todėl vienos kurios nors vertybės besąlygiškas įgyvendinimas gali lemti kitos, ne mažiau svarbios žmogaus teisės ar laisvės, pažeidimą²⁰. Visuotinai pripažįstama, jog dauguma teisių ir laisvių (būdamos žmogaus teisių sistemos dalimi) yra santykinio pobūdžio, todėl esant poreikiui jos gali būti ribojamos. Siekiant apginti asmenų subjektines teises, apsaugoti visuomeninius interesus, nacionaliniuose bei tarptautiniuose teisės aktuose nubrėžiamos teisių gynimo ribos.

Akivaizdu, jog teisė į saviraiškos laisvę, būdama neatsiejama žmogaus teisių sistemos dalimi, taip pat negali būti laikoma absoliučia, neribojama. Teisė į saviraiškos laisvę, ypač tuomet, kai ja naudojasi visuomenės informavimo priemonės, yra „aktyvi“ teisė; ji siejama su informacijos sklaida. Turėdamos svarbius visuomenės informavimo įsipareigojimus, žiniasklaidos priemonės neretai agresyviai peržengia informavimo ribas ir pažeidžia kitas, nemažiau reikšmingas demokratinėje visuomenėje vertybes. EŽTT praktikoje pabrėžiama, kad teisė į saviraiškos laisvę konfliktuoja su kitomis saugomomis vertybėmis, tačiau demokratinėje

¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. – Vilnius: Teisės institutas, 2000. P. 195.

¹⁸ Pumputis A., Pakas A., Vaišvila A. ir kt. Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė: monografija. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P. 249.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. – Vilnius: Teisės institutas, 2000. P. 195.

²⁰ Lankauskas M. Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. // Teisės problemos. 2007, Nr. 2 (56).

visuomenėje tokie konfliktai, prieštaravimai turi būti sprendžiami derinant skirtingus interesus ir siekiant nepažeisti jų pusiausvyros²¹. Vienu interesų derinimo būdų pripažįstant teisių ribojimą²², prisimintina, jog teisių ir laisvių „ribojimas yra sietinas su konkuruojančių vertybių racionalių santykiu, garantuojančiu, kad apribojimais nebus pažeista konkrečios vertybės esmė“²³.

EŽTT savo praktikoje išvystė teisių ribojimo teisėtumo kriterijus, kurie turi būti taikomi ribojant ir teisę į saviraiškos laisvę. Jurisprudencijoje²⁴ pabrėžiama, jog įsikišimas į subjekto teises yra pateisinamas tik tuomet, kai jis yra teisėtas, būtinas demokratinėje visuomenėje, siekiant apsaugoti tam tikrus interesus ar vertybes. Teisėtumo reikalavimas reiškia, kad žmogaus teisės apribojimas turi būti numatytas nacionaliniame įstatyme, kuris yra viešai paskelbtas, o jo normos suformuluotos pakankamai aiškiai²⁵. Atsakant į klausimą, ar konkretus ribojimas yra būtinais reikalingas demokratinėje visuomenėje, reikia išsiaiškinti ribojimo tikslus ir paskirtį, taip pat nustatyti, ar ribojimo priemonės yra proporcingos siekiamam teisėtam tikslui. Šie kriterijai turi būti taikomi nustatant žmogaus teisių ribojimus valstybėse EŽTK narėse, t.y. ir šiame darbe analizuojamose valstybėse. Pabrėžtina, jog šiomis teisės į saviraiškos laisvę ribojimo sąlygomis remiamasi ir tais atvejais, kai būtina apriboti žiniasklaidos priemonių laisvę informuoti visuomenę jai rūpimais klausimais.

Kaip jau minėta poreikis apriboti teisę į saviraiškos laisvę kyla iš būtinumo apsaugoti kitas demokratinėje visuomenėje svarbias asmenines ir visuomenines vertybes. Vokietijos Federacijos Pagrindiniame Įstatyme teisės į saviraiškos laisvę ribojimai siejami su būtinybe apsaugoti jaunuolius bei apginti žmogaus garbę; teisės į saviraiškos laisvę ribas nustato bendrieji teisiniai principai²⁶. Tuo tarpu, Didžiojoje Britanijoje žmogaus teises reglamentuojantis *Žmogaus teisių aktas* numato tokius pačius teisės į saviraiškos laisvę ribojimo pagrindus kaip ir EŽTK, nes, inkorporuojant minėtą Konvenciją į nacionalinę teisę, pagrindiniai šio tarptautinio dokumento straipsniai be pakeitimų perkelti į nacionalinį *Žmogaus teisių aktą*. LR Konstitucijos 25 straipsnio

²¹ Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf P. 6. [prisijungimo laikas 2009-06-06]

²² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. Vasario 2 d. nutarimo nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 15-314.

²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 49-1424.

²⁴ Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf P. 29. [prisijungimo laikas 2009-06-06]

²⁵ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 72.

²⁶ Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis Įstatymas. Prieiga per internetą: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm#5> [prisijungimo laikas 2009-06-07]

2 dalyje teisės į saviraiškos laisvę ribojimai siejami su būtinybe apsaugoti žmogaus sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, dorovę, ginti konstitucinę santvarką²⁷. Kaip teigia LR Konstitucinis Teismas, šis ribojimų sąrašas negali būti aiškinamas kaip baigtinis, išsamus; esant būtinybei apsaugoti kitas reikšmingas, tačiau minėtame sąraše neįvardytas vertybes, įstatymu turi būti nustatyti atitinkami teisės į saviraiškos laisvę ribojimai²⁸.

Kaip matome, šių valstybių konstitucijose numatyti teisės į saviraiškos laisvę ribojimai yra beveik tapatūs: kaip teisės į saviraiškos laisvę ribojimo pagrindai akcentuojamos panašios vertybės. Tiek LR Konstitucijoje, tiek Didžiosios Britanijos Žmogaus teisių akte įtvirtintų teisės į saviraiškos laisvę ribojimo pagrindų sąrašas yra platesnis nei Vokietijos Konstitucijoje. Kita vertus, Vokietijos Konstitucijoje numatyta galimybė teisę į saviraiškos laisvę riboti bendraisiais teisės principais tarsi išplečia ribojimo pagrindų apimtį. Be abejo, konstitucijose išvardijamos tik abstrakčios vertybės, kurioms apsaugoti nustatomi teisės į saviraiškos laisvę ribojimai. Kiti teisės į saviraiškos laisvę ribojimo atvejai bei jų taikymo sąlygos apibrėžiami specialiuose nacionaliniuose įstatymuose; ribojimų specifiškumas atsiskleidžia ir valstybių teismų praktikoje.

EŽTK 10 straipsnio 2 dalyje yra apibrėžtos vertybės, kurių naudai nustatomi teisės į saviraiškos laisvę ribojimai. Teorijoje šie ribojimai sąlyginai skirstomi į tris grupes: skirti apsaugoti viešuosius interesus (nacionalinio saugumo, teritorijos vientisumo, visuomenės saugumo, kelio nusikaltimams užkirtimo, sveikatos ir moralės apsaugos); skirti apsaugoti kitų teises ir laisves (asmens teisių ir orumo apsauga, kelio užkirtimas paskleisti privačią informaciją); garantuoti teisminės valdžios nešališkumą ir autoritetą²⁹.

Į EŽTK įtvirtintus teisės į saviraiškos laisvę ribojimus galima pažvelgti ir kitu aspektu – atkreipiant dėmesį į santykio, iš kurio kyla ribojimų būtinybė, pobūdį. Šiuolaikinė žmogaus teisių doktrina į žmogaus teises vis dažniau žvelgia ne tik kaip į teises, esančias vertikalioje padėtyje (žmogus - valstybė), bet ir horizontalioje – kaip valstybės pareigą užtikrinti, kad žmogaus teisės būtų saugomos ir nebūtų pažeidžiamos tarp lygiaverčių subjektų. Pripažįstama, jog asmens teisės reiškia svarbiausių asmens vertybių apsaugą ne tik nuo valstybės, bet ir nuo neteisėto kitų subjektų kėsینimosi ir jų pažeidimo³⁰. Europos žmogaus teisių teismas savo praktikoje teigia, jog „tikras ir efektyvus naudojimas teise į saviraiškos laisvę priklauso ne vien nuo valstybės

²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014(1).

²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“ patvirtintos viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 12, 14 ir 16 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 daliai (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija)“.

²⁹ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika. Vilniaus Universitetas. Mokslo darbai Teisė. 2001, Nr. 39. P. 34-35.

³⁰ Birmontienė T., Jankauskas K., Jarašiūnas E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda: monografija. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2007. P. 360.

pareigos nesikišti; privačių asmenų santykių sferoje valstybė gali būti įpareigota imtis tam tikrų pozityvių apsaugos priemonių³¹. Autorės nuomone, sąlyginai galima teigti, jog vertikaliuose santykiuose (žmogus – valstybė) siekiant išspręsti teisės į saviraiškos laisvę ir kitų vertybių konfliktą aktualūs tampa tie teisės ribojimo pagrindai, kuriais siekiama apsaugoti viešuosius interesus (nacionalinio saugumo, teritorijos vientisumo, visuomenės saugumo, kelio nusikaltimams užkirtimo, sveikatos ir moralės apsaugos), tuo tarpu horizontaliuose, tarp privačių subjektų susiklostančiuose, santykiuose, pagrindiniu teisės į saviraiškos laisvę ribojimo tikslu tampa kitų asmenų teisių bei teisėtų interesų apsauga.

Autorės nuomone, šiame darbe nagrinėjant teisės į saviraiškos laisvę santykį su kitomis vertybėmis civiliniu teisiniu aspektu, dėmesys turi būti sutelkiamas į teisės į saviraiškos laisvę santykį su kitomis vertybėmis horizontaliuoju aspektu analizuojamų valstybių teismų praktikoje. Civilinės teisinės apsaugos apimties klausimas dažniausiai iškyla tuomet, kai teisė į saviraiškos laisvę susiduria su kito asmens privatumu, teise į atvaizdą ar būtinybe apginti asmens garbę ir orumą³². Kaip teigia M. Lankauskas³³, tiek asmeninės teisės, tiek ir saviraiškos laisvė yra vienodai svarbios teisinės vertybės, todėl, kilus konfliktui tarp jų, būtina surasti tinkamą pusiausvyrą, nei vienai iš jų nesuteikiant nepagrįsto prioriteto, kad nebūtų iškreipiama kurios nors iš jų esmė. EŽTT yra pabrėžęs, kad Konvencijos paskirtis yra nustatyti sąžiningiausią pusiausvyrą tarp pagarbos visuomenės pagrindiniams interesams ir fundamentalių individo teisių gynimo reikalavimų³⁴. E. Steiner taip pat nurodo, jog įtampą tarp dviejų konkuruojančių vertybių (teisės į saviraiškos laisvę bei konkrečios asmens neturtinės teisės) turi įveikti teismas, nustatydamas jų pusiausvyrą. Tai darydamas teismas turi vadovautis dviem principais: pirma, tarp besivaržančių vertybių nėra hierarchijos, jų tokia pati vertė; antra, visos priemonės, kurios pasitelkiamos nustatant pusiausvyrą, turi būti proporcingos siekiamam tikslui³⁵.

Surasti pusiausvyrą tarp teisės į saviraiškos laisvę bei asmeninių vertybių įmanoma tik visapusiškai ištyrus bylos aplinkybes bei įvertinus argumentus tiek vienos, tiek kitos teisės naudai. Pirmenybė konkrečiai teisei teikiama atsižvelgiant tiek į objektyvius kriterijus, tokius kaip asmens statusas (pvz., viešojo ar privataus asmens teisės yra ribojamos), tiek ir į vertinamuosius, tokius

³¹ Mowbray A. R. The development of positive obligations under the European Convention on Human Rights by European Court of Human Rights. - Oxford / Portland (Oregon): Hart Publishing, 2004. P. 194.

³² Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 619.

³³ Lankauskas M. Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. // Teisės problemos. 2007, Nr. 2 (56).

³⁴ Žiobienė E. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta privataus gyvenimo apsauga: informacijos sklaidimo apie viešuosius ir privačius asmenis skirtumai // Jurisprudencija, 2002, t. 30 (22). P. 92.

³⁵ Steiner E. The New President, His Wife and the Media: Pushing Away the Limits of Privacy Law's Protection in France? // Electronic Journal of Comparative Law. 2009, Nr. 13.1.

Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/131/art131-4.pdf>. [prisijungimo laikas 2009-06-15]

kaip visuomenės interesas žinoti³⁶; šie kriterijai yra suformuluoti civilinės teisės normose. Panašiai mintis dėsto ir H. Koziol³⁷: „nei teisė į saviraiškos laisvę, nei asmens neturtinių teisių apsauga negali būti suabsoliutinamos; jos labai skiriasi, todėl individualiose situacijose joms turi būti suteikiamas skirtingas statusas. Kadangi abi šios teisės yra laikomos vienodai reikšmingomis ir svarbiomis, iškyla būtinybė surasti papildomų kriterijų, kurie padėtų svarstyklių lėkštele nusverti į vieną ar kitą pusę, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes“.

Taigi nepaisant teisės į saviraiškos laisvę svarbos demokratinėje visuomenėje, analizuojamose valstybėse bei EŽTT praktikoje pripažįstama būtinybė riboti šią vertybę. Teisės į saviraiškos laisvę klausimas kyla šiai vertybei konfliktuojant su kitomis teisės saugomomis vertybėmis, todėl pagrindinis uždavinys, atsiradus teisinių vertybių įtampai, yra surasti teisingą jų pusiausvyrą. Vienas teisės į saviraiškos laisvę ribojimo pagrindų yra kitų asmenų teisės ir laisvės; šių vertybių pusiausvyros klausimas paprastai sprendžiamas pasitelkiant civilinės teisės normas, t.y. vertybių konfliktas analizuojamas atsižvelgiant į šiose normose suformuluotus kriterijus.

³⁶ Lankauskas M. Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. // Teisės problemos. 2007, Nr. 2 (56).

³⁷ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 684-685.

2. TEISĖS Į SAVIRAIŠKOS LAISVĘ IR ASMENS TEISĖS Į PRIVATŲ GYVENIMĄ BEI GARBĘ IR ORUMĄ SANTYKIS

2.1. Teisės į saviraiškos laisvę santykis su asmens teise į privataus gyvenimo apsaugą

Teisės į saviraiškos laisvę ribų problema yra aktuali šiai vertybei susidūrus su kitų asmenų teisėmis bei teisėtai interesais. Žiniasklaidos priemonės, vykdydamos savo pareigą informuoti visuomenę, neretai peržengia sąžiningo informavimo ribas ir atskleidžia informaciją, priskirtiną teisės saugomai privataus gyvenimo sferai. Kilus asmens privataus gyvenimo apsaugos bei visuomenės informavimo priemonių teisės (ir pareigos) skleistą informaciją konfliktui, būtina nustatyti šių vertybių pusiausvyrą.

Kaip teigiama Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijoje „Dėl masinės informacijos priemonių ir žmogaus teisių“, asmens teisė į privatumą apima žmogaus teisę gyventi asmeninį gyvenimą, į kurį turi būti minimaliai kišamasi. Ši teisė apima privatų, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, draudimą be leidimo publikuoti asmenines nuotraukas, garbę ir reputaciją, teisę nebūti neteisingai pavaizduotam, asmeninių faktų slaptumą. Su teise į privatų gyvenimą yra glaudžiai susijusi teisė į atvaizdą³⁸. EŽTT praktikoje laikoma, kad asmens atvaizdas yra itin artimai susijęs su pačiu asmeniu, todėl atvaizdo platinimas gali apriboti privatumą labiau negu vien verbalinės informacijos skleidimas³⁹. Pažymėtina, kad teisė į privatumą pripažįsta ir saugo dauguma demokratiškos valstybių, tarp jų ir mūsų analizuojamos Lietuva, Prancūzija bei Vokietija. Tuo tarpu Didžiosios Britanijos teisinės sistemos specifiškumas lemia nepripažinimą teisės į privatumą kaip savarankiškos vertybės, tačiau tai netrukdo saugoti ir ginti asmens privatumo interesų turimomis teisinėmis priemonėmis.

Vis dėlto, teisė į privatumą nėra absoliuti; remiantis EŽTT praktika, ji gali būti ribojama iš esmės tais pačiais pagrindais kaip ir teisė į saviraiškos laisvę: galimybė apriboti (pagrindas) atitinkamą teisę turi būti nustatyta įstatyme; tokiu apribojimu turi būti siekiama teisėto tikslo; ribojimas turi būti būtinas demokratinėje visuomenėje. Kaip ir teisės į saviraiškos laisvę, vienu iš teisėtų tikslų riboti asmens teisę į privatumą laikoma kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų apsauga.

Teisės į privatumą ribotumas išryškėja jos santykyje su teise į saviraiškos laisvę. Laikoma, kad šios teisės yra lygiavertės⁴⁰, saugo panašias vertybes ir tarpusavio santykyje nustato viena

³⁸ Resolution 428 (1970) containing a declaration on mass communication media and human rights. Parliamentary Assembly. Council of Europe [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta70/eres428.htm>. [prisijungimo laikas 2009-07-03]

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 2 d. nutartis Nr. 3K-7-2/2008 civilinėje byloje *S. Š. ir V. Š. v. UAB (duomenys neskelbtini)*.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis Nr. 3K-3-569/2006 civilinėje byloje *N. K. v. UAB „TV grupė“, UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“*.

kitai ribas. Visuomenės informavimo priemonėms paviešinus tam tikrus asmens privataus gyvenimo faktus, kyla teisės į privatų gyvenimą bei teisės į saviraiškos laisvę konfliktas, kuris gali būti įveiktas tik siekiant pusiausvyros tarp prieštaraujančių interesų⁴¹. Kaip teigia Berka, „laisvas asmenybės plėtojimas ir vystymasis kaip ir teisė į saviraiškos laisvę yra tinkamos asmens egzistencijos demokratinėje visuomenėje bei demokratinėse politinių procesų pagrindinės sąlygos. Todėl visuomenės informavimo priemonių kišimasis į asmens privatų gyvenimą turėtų būti sprendžiamas atsižvelgiant ne vien į konstituciškai garantuojamą spaudos laisvę, bet kruopščiai subalansuojant šią vertybę su panašiai įtvirtintomis asmens privatumo teisėmis“⁴².

Nepaisant žiniasklaidos priemonių vaidmens demokratinuose procesuose, nei teisei į saviraiškos laisvę, nei asmens teisei į privatumą neturėtų būti suteikiamas absoliutus prioritetas. M. Lankauskas pabrėžia, jog surasti pusiausvyrą tarp konfliktuojančių vertybių įmanoma tik visapusiškai ištyrus bylos aplinkybes bei įvertinus argumentus tiek vienos, tiek kitos teisės naudai⁴³. Remiantis Lietuvos teismų praktika, nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens privataus gyvenimo apsauga, dažniausiai atsižvelgiama į tokius kriterijus kaip asmens sutikimas, asmens statusas visuomenėje bei visuomenės interesas žinoti. Teisės į atvaizdą kaip privataus gyvenimo dalies apribojimai EŽTT praktikoje pateisinami tokiais kriterijais kaip asmens statusas; jo teisėti lūkesčiai dėl privatumo atvaizdo atžvilgiu; atvaizdo ryšys su informacija, kurią jis iliustruoja; visuomenės interesas gauti tokią informaciją bei kiti konkrečiu atveju svarbūs aspektai⁴⁴. Etienne Picard, analizuodamas teisės į privatumą ribas Prancūzijoje, išskiria tris teisės į privatumą ribojimų tipus: asmens sutikimą, kitų asmenų teises bei viešosios tvarkos arba visuomenės intereso reikalavimus⁴⁵. Vokietijos teismų praktikoje informacijos apie asmens privatų gyvenimą skleidimas taip pat pateisinamas asmens sutikimu, asmens statusu bei teisėtu visuomenės interesu žinoti⁴⁶. Kaip matome, nustatant teisės į saviraiškos laisvę ir asmens privataus gyvenimo pusiausvyrą šiose valstybėse atsižvelgiama į panašius kriterijus. Skirtinga situacija yra Didžiojoje Britanijoje: kadangi šioje valstybėje teisė į privatumą ginama per atskirus deliktus, kurie turi savo taikymo sąlygas, yra sudėtinga išskirti aiškesnius kriterijus, kuriais remiantis nustatomas teisės į saviraiškos laisvę bei asmens teisės į privatų gyvenimą balansas.

⁴¹ Barendt E. Freedom of speech. - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 230.

⁴² Persönlichkeitschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 615.

⁴³ Lankauskas M. Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. // Teisės problemos. 2007, Nr. 2 (56).

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 2 d. nutartis Nr. 3K-7-2/2008 civilinėje byloje S. Š. ir V. Š. v. UAB (duomenys neskelbtini).

⁴⁵ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 89.

⁴⁶ Persönlichkeitschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 151.

Taigi teisės į saviraiškos laisvę ribų problema kyla visuomenės informavimo priemonėms paskleidus asmens privatą gyvenimą liečiančią informaciją. Išspręsti dviejų lygiaverčių teisių konfliktą ir apibrėžti jų teisėtą ribas bandoma atsižvelgiant į tam tikrus reikšmingus kriterijus: asmens sutikimą, asmens statusą bei visuomenės interesą žinoti. Kituose skyriuose teisės į saviraiškos laisvę santykį su asmens teise į privatą gyvenimą bandysime atskleisti analizuodami minėtų kriterijų (asmens sutikimo, asmens statuso bei visuomenės intereso žinoti) turinį bei reikšmę nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas, t.y. lygindami šių kriterijų sampratas Vokietijoje, Prancūzijoje ir Lietuvoje, bandysime atskleisti jų įtaką teisės į saviraiškos laisvę santykiui su teise į privatą gyvenimą, atrasti bendrų sąlyčio taškų tarp skirtingų reguliavimo sistemų. Kadangi teisės į saviraiškos laisvę santykio su asmens privataus gyvenimo apsauga nustatymas Didžiojoje Britanijoje remiasi kitokiais principais nei minėtose valstybėse, teisės į saviraiškos laisvę ribų specifiką šioje valstybėje atskleisime atskirame skyrelyje.

2.1.1 Asmens sutikimas kaip kriterijus nustatant teisės į saviraiškos laisvę santykį su asmens teise į privatą gyvenimą

Naudojimasis teise į privatą gyvenimą pirmiausia yra siejamas su konkrečiu asmens asmenine nuožiūra. Laikoma, jog tik nuo asmens priklauso jo privataus gyvenimo apsauga, o kartu ir teisės į saviraiškos laisvę, ribos⁴⁷. Kiekvienas asmuo pats gali lemti, kiek informacijos apie jį bus žinoma visuomenei⁴⁸. Jei asmuo sutiko, kad tam tikri jo privataus gyvenimo faktai būtų paviešinti, jis nebegali skųstis dėl jo privatumo pažeidimo⁴⁹. Todėl nustatant teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribas reikšmingu kriterijumi tampa asmens sutikimas.

Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso (toliau – LR CK) 2.23 str. 1 d. nurodo, jog informacija apie asmens privatą gyvenimą gali būti skelbiama tik jo sutikimu⁵⁰. Asmens sutikimo reikšmę paviešinant jo privataus gyvenimo faktus pripažįsta ir Prancūzijos bei Vokietijos teisė. Asmens sutikimas yra būtinas siekiant fotografuoti, taip pat atgaminti, demonstruoti bei spausdinti asmens nuotrauką ar atvaizdą. Asmens sutikimas kaip prielaida teisėtai skleisti asmens privataus gyvenimo informaciją, atgaminti atvaizdą akcentuojamas ir LR Visuomenės informavimo įstatyme. Tačiau nei LR CK, nei Visuomenės informacijos įstatymas neplėtoja asmens sutikimo sampratos; šis uždavinys įgyvendinamas Lietuvos teismų praktikoje. Šioje darbo

⁴⁷ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 235.

⁴⁸ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 158.

⁴⁹ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 89.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014(1).

dalyje pabandysime atskleisti asmens sutikimo publikuoti informaciją (taip pat atgaminti ir naudoti jo atvaizdą) sampratą bei reikšmę apibrėžiant teisės į saviraiškos laisvę santykį su asmens teise į privatą gyvenimą ne tik Lietuvoje, bet ir pagal Vokietijos bei Prancūzijos teisę.

LAT yra ne kartą savo bylose pabrėžęs, kad sutikimą dėl privačios informacijos skelbimo asmuo gali duoti žodžiu, raštu, jis taip pat gali būti nuspėjamas ir iš konkludentinių veiksmų⁵¹. Pavyzdžiui, asmens sutikimas dėl jo privataus gyvenimo faktų viešinimo gali būti numanomas tuomet, kai asmuo viešai papasakoja konkrečias savo privataus gyvenimo detales kitiems asmenims, konkrečiu klausimu duoda interviu žurnalistui, duoda asmeninių nuotraukų straipsniui iliustruoti. Panašūs reikalavimai asmens sutikimui publikuoti informaciją keliama ir Prancūzijos bei Vokietijos teisėje. Etienne Picard, analizuodamas asmens sutikimo reikšmę Prancūzijoje, pabrėžia, kad asmens sutikimas turi būti neabejotinas; jis nebūtinai turi būti formalus ar rašytinis, bet bet koku atveju – aiškus⁵².

Kadangi asmens atvaizdas yra ypatingai jautri asmens privataus gyvenimo dalis, siekiant publikuoti asmens nuotrauką taip pat turi būti gautas asmens sutikimas⁵³. LR CK 2.22 str. 1 d. reikalauja, kad asmens sutikimas būtų gautas ne tik atgaminant ir panaudojant asmens atvaizdą konkrečiu būdu, bet ir fotografuojant jį. Kaip teigia Etienne Picard, tam tikrose situacijose vien asmens nufotografavimas gali rimtai pažeisti asmens teisę į privatumą, nes leidžia aiškiai identifikuoti asmenį, kurio privataus gyvenimo detalės atskleidžiamos⁵⁴, todėl Prancūzijoje taip pat yra laikoma, jog negalima fotografuoti asmens be jo sutikimo, net tuo atveju, jei ta nuotrauka vėliau nebus naudojama⁵⁵.

Pats sutikimo davimas yra ganėtinai problematiškas, kadangi asmuo gali pozuoti darant nuotrauką, visai nenorėdamas, kad ji vėliau būtų paviešinta. Todėl laikytina, kad „sutikimas fotografuotis *ex officio* nereiškia ir sutikimo nuotrauką bet koku būdu atgaminti, parduoti, demonstruoti, spausdinti, nes tai, kad asmuo sutiko būti fotografuojamas, dar nereiškia, jog jis davė sutikimą ir rodyti nuotrauką“⁵⁶. Todėl kiekvienu atveju gavus sutikimą fotografuoti, būtinas atskiras sutikimas asmens atvaizdą atgaminti ir demonstruoti; priešingu atveju nesant kitų teisės į atvaizdą ribojimo pateisinimų, bus pripažįstama, jog buvo peržengtos teisės į saviraiškos laisvę ribos. Antai asmens teisės į privatą gyvenimą pažeidimas buvo pripažintas LAT nagrinėtoje

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis Nr. 3K-3-393/2008 civilinėje byloje Ž. Ž. v. UAB „Ekstra žinios“.

⁵² Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 91.

⁵³ Barendt E. Freedom of speech. - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 237-238.

⁵⁴ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 90.

⁵⁵ Trouille H. Private life and public image: privacy legislation in France // International & Comparative Law Quarterly. 2000, Nr. 49(1).

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis Nr. 3K-3-394/2008 civilinėje byloje L. L. ir A. L. v. UAB „Roventa“.

civilinėje byloje *R. L. v. „UAB Brolių Tomkų leidyba“*⁵⁷. Ieškovė nurodė, kad be jos sutikimo straipsniui apie akluosius iliustruoti buvo panaudota jos nuotrauka ir taip pažeista ne tik teisė į atvaizdą, bet ir teisė į privatų gyvenimą. LAT šioje byloje konstatavo, kad be ieškovės sutikimo publikavus nuotrauką, buvo paviešinta jos negalia (aklumas). Teismas nurodė, kad nors straipsnis, kuriam iliustruoti buvo panaudota ieškovės nuotrauka, nebuvo neetiškas ar nekorektiškas (priešingai – siekta informuoti visuomenę apie problemas, su kuriomis susiduria neįgalieji), šiuo atveju buvo svarbi fotografuojamo asmens pozicija, t.y. nori jis ar ne, kad jo nuotrauka būtų publikuojama. Nenustačius, kad ieškovė davė sutikimą publikuoti jos nuotrauką, taip pat nesant kitų teisės į atvaizdą apribojimo pagrindų, konstatuota, jog buvo pažeista ne tik ieškovės teisė į atvaizdą, bet ir privatus gyvenimas, kadangi asmens sveikata (negalia) neabejotinai laikytina asmens privataus gyvenimo dalimi.

Kita vertus, asmens sutikimas publikuoti nuotraukas gali būti numanomas iš konkrečios situacijos. Pavyzdžiui, Prancūzijos teismas atmetė asmens skundą dėl privatumo pažeidimo, kadangi asmuo sutiko pozuoti nuogas kartu su kitais modeliais, o vėliau, kai kiti modeliai prieštaravo tų nuotraukų publikavimui, asmuo prie jų neprisijungė. Iš šių aplinkybių teismas kildino nors ir neišreikštą žodžiais, tačiau aiškų sutikimą⁵⁸. Panašios pozicijos laikomasi ir Lietuvos teismų praktikoje pripažįstant, kad sutikimas gali būti duotas konkludentiniais veiksmais. Vis dėlto, svarbu akcentuoti, kad tiek Prancūzijoje, tiek Lietuvoje, vadovaujamosi bendra taisykle, jog asmens neprieštaravimas dar nereiškia jo sutikimo⁵⁹. Todėl asmens neprieštaravimu publikuoti nuotraukas galima pasiremti tik tuomet, kai aplinkybės nedviprasmiškai rodo, kad tylėjimu asmuo sutiko su nuotraukų viešiniu.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad asmens sutikimas laikytinas ne abstrakčiu, o konkrečiu, t.y. jis yra susijęs su konkrečios privataus gyvenimo informacijos paviešiniu, todėl asmens sutikimas turi būti gautas kiekvienąkart, kai yra atskleidžiami vis kiti privataus gyvenimo faktai. Todėl nors asmens sutikimą galima numanyti iš jo atviro komunikavimo su žiniasklaida tam tikrais klausimais, pabrėžtina, jog apskritai aplinkybė, kad asmuo nevengia bendrauti su žiniasklaida, nereiškia bendro asmens sutikimo skleisti bet kokią informaciją apie jo privatų gyvenimą. Tokia išvada gali būti daroma remiantis LAT išaiškinimais civilinėje byloje *Ž.Ž. v. UAB „Ekstra žinios“*. Remiantis bylos duomenimis, UAB „Ekstra žinios“ išspausdino straipsnius, kuriuose paskelbta informacija apie ieškovo nesantuokinį sūnų ir ikisantuokinius lytinius santykius, ir taip paviešino informaciją apie jo privatų gyvenimą, be ieškovo sutikimo atskleidė

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 20 d. nutartis Nr. 3K-3-1000/2003 civilinėje byloje *R. L. v. „UAB Brolių Tomkų leidyba“*.

⁵⁸ *Protecting privacy* / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 91.

⁵⁹ *Protecting privacy* / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 91.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis Nr. 3K-3-393/2008 civilinėje byloje *Ž. Ž. v. UAB „Ekstra žinios“*.

šeimos paslaptį. LAT šiuo atveju nurodė, kad sutikimu skleisti informaciją apie asmens privatą gyvenimą negali būti laikoma ta aplinkybė, kad ieškovas nevengdavo bendrauti su žiniasklaidos atstovais ir pateikdavo informaciją, priskirtiną intymiai privataus gyvenimo sferai (vaiko pradėjimas). Teismas nurodė, kad pats asmuo kompetentingas nuspręsti, ar informacijos apie jo privatą gyvenimą paskelbimas nepadarys jam žalos, nes asmens sutikimas paskleisti informaciją apie jo privatą gyvenimą apima ir neigiamų padarinių atsiradimo rizikos prisiėmimą⁶⁰. Panašiai tokios situacijos sprendžiamos ir Prancūzijoje: laikoma, jog asmens sutikimas paviešinti privataus gyvenimo detales turi būti susijęs su konkrečia publikacija ir negali būti kildinamas iš ankstesnių sutikimų, kurie galbūt buvo duodami visai kitais tikslais⁶¹. Jei asmuo anksčiau toleruodavo jo privataus gyvenimo detalių paviešinimą, negalima tuo remtis ir teigti, kad tokiu būdu jis atsisakė savo teisės skųstis dėl privataus gyvenimo pažeidimų apskritai⁶².

Pažymėtina, jog tiek Prancūzijoje, tiek Vokietijoje asmens sutikimas panaudoti jo atvaizdą yra suvokiamas siaurai – kaip sutikimas publikuoti nuotrauką vienu konkrečiu būdu. Jeigu asmuo sutiko, kad jo nuotrauka būtų publikuojama vienu konkrečiu būdu, nuotraukos publikavimas kitame kontekste yra negalimas. Antai Prancūzijos Kasacinis teismas *Téléthon* byloje⁶³ nustatė, kad du vaikai, turintis genetinę ligą, dalyvavo specialioje televizijos laidoje ir iškart po to jų nuotraukos be jų tėvų sutikimo buvo išspausdintos mokyklos užduočių knygoje, konstatavo, kad nesant tėvų sutikimo nuotraukų publikavimas knygoje pažeidė vaikų teisę į privatumą, kadangi nuotraukos buvo panaudotos ne tuo tikslu ir konkrečiu būdu kaip siekė tėvai. Autorės nuomone, tai, kad asmens sutikimas publikuoti nuotrauką siejamas su jos atgaminimu tik konkrečiu asmens leistu būdu, laikytina pažangiu požiūriu į asmens teisę kontroliuoti savo atvaizdo panaudojimą. Suteikus asmens sutikimui ribas pašalinama apmaudžių klaidų galimybė, kai nuotraukas panaudojus iliustruoti publikacijoms, su kuriomis asmuo neturi nieko bendra, gali būti pažeista ne tik asmens teisė į privatumą, bet ir garbė ir orumas. Gerhard'as Wagner'is, analizuodamas asmens sutikimo reikšmę nustatant teisės į saviraiškos laisvę bei asmens privataus gyvenimo santyki Vokietijoje, teigia, kad būtų netoleruotina, jei kaliniui sutikus, kad jo nuotrauka būtų panaudota knygoje apie bausmių įgyvendinimą, ši nuotrauka būtų įdėta ir į pranešimą apie AIDS problemą kalėjimuose⁶⁴. Autorės nuomone, Lietuvos teismai, sprenddami situacijas, kai nuotrauka yra

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis Nr. 3K-3-393/2008 civilinėje byloje *Ž. Ž. v. UAB „Ekstra žinios“*.

⁶¹ *Protecting privacy* / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 91.

⁶² *Protecting privacy* / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 92.

⁶³ Steiner E. The New President, His Wife and the Media: Pushing Away the Limits of Privacy Law's Protection in France?. // *Electronic Journal of Comparative Law*. 2009, Nr. 13.1.

Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/131/art131-4.pdf>. [prisijungimo laikas 2009-07-15]

⁶⁴ *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media*. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 150-151.

naudojama visai kitiems tikslams nei duotas sutikimas, turėtų pasiremti Vokietijos bei Prancūzijos teismų praktika ir atsisakyti ginti teisę į saviraiškos laisvę.

Pažymėtina, kad bendra taisyklė skelbia, jog asmens sutikimas yra nereikalingas, tais atvejais, kai asmuo fotografuojamas viešoje vietoje. Plačiau teisės į saviraiškos laisvę ribos, kai asmuo fotografuojamas viešoje vietoje ir vėliau jo atvaizdas publikuojamas, bus atskleistos analizuojant asmens statuso įtaką nustatant teisės į saviraiškos laisvę santykį su asmens privačiu gyvenimu. Šioje vietoje norėtųsi tik paminėti, Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, jog net ir būdamas viešoje vietoje, asmuo nepraranda savo individualumo ir privatumo, todėl yra svarbi subjektyvi vidinė fotografuojamo asmens nuostata; jeigu asmuo aiškiai ir nedviprasmiškai išreiškia nenorą būti fotografuojamas, to turi būti paisoma⁶⁵. Tačiau ši nuostata neturėtų būti taikoma tais atvejais, kai teisė į atvaizdą ir asmens privatumą gali būti ribojama valstybės saugumo, visuomenės saugos ir šalies ekonominės gerovės interesais, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti⁶⁶.

Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, jog jei pats asmuo vienokiu ar kitokiu būdu atskleidė savo privataus gyvenimo detales, laikytina, jog šie faktai tampa viešais, todėl tolesnis jų aptarimas žiniasklaidoje galimas ir be asmens sutikimo. Antai LAT civilinėje byloje *H.G. v. UAB „Tele-3“* pripažino, kad kadangi pats ieškovas per visuomenės informavimo priemones jau anksčiau nušvietė savo dalyvavimą nekilnojamojo turto versle, jo teisių negali pažeisti viešosios informacijos rengėjų tolesnis domėjimasis jo veikla šioje srityje. Todėl negalima laikyti, kad visuomenės informavimo priemonė, informuodama apie ieškovo sudarytų sandorių, kuriais jis įsigijo ir perleido statinius, turinį, tyčia paskelbė jo asmeninio gyvenimo faktus be jo sutikimo⁶⁷. Tuo tarpu Prancūzijos teismų praktikoje galima rasti ir kitokių šios situacijos sprendimo būdų. Remiantis bylos *Gunther Sachs v. Lui*⁶⁸ aplinkybėmis, laikraštis Lui surinko ir suredagavo kituose žurnaluose su Gunther Sachs sutikimu publikuotą informaciją apie jo seksualinį gyvenimą ir pateikė šią medžiagą kaip istoriją savo skaitytojams. Kasacinis teismas konstatavo, kad aplinkybė, jog ieškovas anksčiau toleruodavo pranešimus apie jo privatų gyvenimą ir net duodavo tam sutikimą, nereiškia, kad jis neatšaukiamai ir be jokių apribojimų sutiko ir su informacijos pakartotiniu publikavimu. Kadangi straipsnis buvo sukurtas iš informacijos gabalėlių, prieš tai publikuotų kituose straipsniuose, pakartotinai surinkta informacija pasiekė naują skaitytojų

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis Nr. 3K-3-394/2008 civilinėje byloje *L. L. ir A. L. v. UAB „Roventa“*.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis Nr. 3K-3-394/2008 civilinėje byloje *L. L. ir A. L. v. UAB „Roventa“*.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 29 d. nutartis Nr. 3K-3-660/2002 civilinėje byloje *H. Grušnys v. UAB "Tele-3"*.

⁶⁸ Van Gerven W., Larouche P., Lever J. Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law. – Oxford: Hart Publishing, 2000. P. 154-155.

kategoriją, todėl laikytina, kad buvo pažeista Gunther Sachs teisė į privatumą. Kitoje byloje Prancūzijos teismas konstatavo, jog kadangi pati Cecilia Sarkozy, buvusi Prancūzijos prezidento žmona, interviu žurnalistui atskleidė informaciją apie sunkumus santuokoje, kurie lėmė skyrybas su prezidentu, negalima teigti, jog vėliau to paties žurnalisto išleista knyga, kurioje pateikiama ta pati informacija, pažeidė jos privatumą⁶⁹. Sunku pasakyti, kas lemia tokį skirtingą panašių problemų sprendimo būdą Prancūzijoje. Galime tik pasvarstyti, kad galbūt praėjus daugiau kaip 30 metų po Gunther Sachs bylos pasikeitė pačių teismų vertinimas ir asmens sutikimui nebepriskiriama savybė ir po informacijos pavišinio kontroliuoti jos cirkuliavimą. Pažymėtina, jog suteikiant asmeniui teisę ir po privataus gyvenimo detalių pavišinio kontroliuoti informacijos plitimą, netiesiogiai patvirtinama, kad asmuo gali savo duotą sutikimą atšaukti. Be abejo, žvelgiant iš asmens pozicijų, tokią situacija yra labai palanki jam, nes suteikia teisę disponuoti net vieša tapusia informacija. Kita vertus, vertinant iš teisės į saviraiškos laisvę gynimo pozicijų, pavišinta privati informacija tampa vieša, todėl informacijos skleidėjai turi teisę ją platinti pasirinkdami formas ir būdus patys, tiek, kiek toks pakartotinis informacijos skleidimas neiškreipia pačios informacijos ir nesudaro klaidingo įspūdžio apie informacijos gavimo būdą. Todėl, autorės nuomone, netoleruotina, kad net ir vieša tapusios privataus pobūdžio informacijos sklaida būtų kontroliuojama sutikimą pavišinti davusio asmens.

Pabrėžtina, jog asmens sutikimas gali būti panaudotas kaip kriterijus praplečiantis teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribas tik tuomet, kai sutikimą paskleisti savo privataus gyvenimo faktus duoda pats pilnametis veiksnus asmuo. Kaip yra pažymėjęs LAT, kitų, nors ir artimai su veiksniumi asmeniu susijusių, asmenų sutikimas nesudaro pagrindo teisėtai pavišinti privataus asmens gyvenimo detales, nebent to reikalautų viešasis interesas⁷⁰. Tačiau galimos ir tokios situacijos, kai asmens sutikimas atskleisti savo privataus gyvenimo faktus neabejotinai turės įtakos ir kito asmens privačiam gyvenimui, nepaisant to, kad jis nedavė sutikimo. Tokie atvejai galimi tuomet, kai dviejų subjektų privatūs gyvenimai yra glaudžiai susiję (pavyzdžiui, šeimoje), ir pavišinus vieno asmens privataus gyvenimo detales neišvengiamai bus atskleisti ir kito asmens privataus gyvenimo faktai. Šios situacijos itin dažnai matomos Lietuvos spaudoje, kai nutrūkus draugystei ar iširus santuokai, vieno iš buvusių sutuoktinių iniciatyva atskleidžiamos gyvenimo santuokoje detalės, taip pavišinant ne tik savo, bet ir kito sutuoktinio, kuris nedavė tam sutikimo, privataus gyvenimo detales. Kyla klausimas, kaip turėtų būti sprendžiamos tokios situacijos? Atsakant į šį klausimą, norėtųsi pasiremti Vokietijos Konstitucinio teismo pozicija, kad teisė minėti kito

⁶⁹ Steiner E. The New President, His Wife and the Media: Pushing Away the Limits of Privacy Law's Protection in France? // *Electronic Journal of Comparative Law*. 2009, Nr. 13.1.

Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/131/art131-4.pdf>. [prisijungimo laikas 2009-08-13]

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis Nr. 3K-3-569/2006 civilinėje byloje *N. K. v. UAB „TV grupė“, UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“*.

asmens vardą atskleidžiant savo privataus gyvenimo detales yra teisės į saviraiškos laisvę dalis⁷¹. Asmuo, duodamas sutikimą ir atskleisdamas savo privataus gyvenimo detales, galima sakyti taip pat savotiškai naudojasi teise į saviraiškos laisvę. Kita vertus, tokioje situacijoje gali nukentėti kita pusė, kuri tokio sutikimo nedavė. Todėl, autorės nuomone, kiekvienu konkrečiu atveju turėtų būti pasveriami dviejų su tam tikra privačia informacija susijusių asmenų interesai, nesuteikiant prioriteto nei asmens teisei skleisti savo privataus gyvenimo faktus, nei asmens teisei į privatumą. Manytina, jog informacijai, kuri liečia kelis asmenis, paskelbti reikalingas visų su ta informacija susijusių asmenų sutikimas, o nuo šio principo gali būti nukrypstama tik tuomet, kai to reikalauja viešasis interesas. Panašią taisyklę yra suformulavęs ir LAT: tuo atveju, kai nuotraukoje pavaizduoti du asmenys, reikia jų abiejų sutikimo⁷².

Kaip jau minėta, tik veiksnus asmuo gali duoti sutikimą paskleisti jo privataus gyvenimo detales, nes tik veiksnus asmuo gali pats nuspręsti, ar informacijos apie jo privatų gyvenimą paskelbimas nepadarys jam žalos. Todėl suprantama, kad neveiksnaus asmens kaip nesuvokiančio savo veiksmų esmės sutikimas atskleisti savo privataus gyvenimo detales nebus laikomas pagrindu privataus gyvenimo viešinimui. Kyla klausimas, ar tokį sutikimą galėtų duoti neveiksnaus asmens globėjas (kaip jo įstatyminis atstovas) veikiantis išimtinai globojamo neveiksnaus asmens interesais? Ieškant atsakymo galima pasiremti CK 3.240 str. 1 d., kur nurodoma, jog globėjas gina savo globojamų neveiksnių asmenų teises ir interesus be specialaus pavedimo. To paties straipsnio 2 d. skelbia, kad globėjas turi teisę sudaryti atstovaujamo neveiksnaus asmens vardu ir interesais visus būtinus sandorius. Remiantis šiomis nuostatomis, galima daryti išvadą, kad sutikimą atskleisti neveiksnaus asmens privataus gyvenimo detales galėtų duoti globėjas, turintis pareigą veikti išimtinai globotinio interesais. Atitinkamai sutikimą skleisti nepilnamečio asmens privataus gyvenimo detales gali duoti tik jo tėvai (įstatyminiai atstovai), kadangi nepilnametis asmuo taip pat laikomas neturinčiu visiško veiksnumo. Todėl laikytina, kad paties vaiko duotas sutikimas nepateisins teisės į saviraiškos laisvę kišimosi į jo privatų gyvenimą.

Taigi tiek Vokietijoje, tiek Prancūzijoje, tiek Lietuvoje asmens sutikimas laikomas teisės į saviraiškos laisvę ribas išplečiančiu kriterijumi. Tačiau išplėsti teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens teise į privatumą, asmens sutikimas gali tik tuomet, kai atitinka tam tikrus požymius: analizuojamose valstybėse sutartinais reikalaujama, kad asmens sutikimas paviešinti informaciją būtų aiškiai išreikštas ir konkretus. Tokie patys reikalavimai asmens sutikimui

⁷¹ Markesinis B. S., Unberath H. *The German law of torts: a comparative treatise.* - Oxford; Portland: Hart Publishing, 2002. P. 469.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 2 d. nutartis Nr. 3K-7-2/2008 civilinėje byloje *S. Š. ir V. Š. v. UAB (duomenys neskelbtini)*.

keliama ir siekiant paviešinti asmens nuotrauką: tiek Vokietijoje, tiek Prancūzijoje pripažįstama, kad asmens nuotrauka gali būti publikuojama tik tuo konkrečiu būdu, kuriam asmuo davė sutikimą.

2.1.2 Asmens statuso reikšmė nustatant teisės į saviraiškos laisvę bei teisės į privatą gyvenimą santykį

Asmens sutikimas nėra vienintelis kriterijus, kuriuo remiantis nustatoma teisės į saviraiškos laisvę ir teisės į privatumą pusiausvyra. Sprendžiant ginčus dėl privačios informacijos paviešinimo be asmens sutikimo, svarbu prisiminti, kad asmeninio gyvenimo neliečiamumo riba yra skirtingai užtikrinama skirtingo socialinio reikšmingumo asmenims⁷³. Todėl nagrinėjant teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribas svarbu išsiaikinti, kokią įtaką asmens visuomeninis statusas daro jo privataus gyvenimo apsaugos riboms.

Asmens visuomeninio, socialinio statuso reikšmę privataus gyvenimo apsaugos, o kartu ir teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribų nustatymui, pripažįsta tiek Vokietijos, tiek Prancūzijos, tiek Lietuvos teismai. Laikoma, jog viešo asmens privatus gyvenimas turi būti kur kas atviresnis nei privataus asmens, nes žinomo visuomenės veikėjo nuolatinis dalyvavimas socialiniame gyvenime sukuria pagrįstą visuomenės domėjimąsi jo asmeniu⁷⁴. Kaip teigia William L. Prosser, viešasis asmuo yra tas žmogus, kuris dėl savo sugebėjimų, pasiekimų, profesijos ir gyvenimo būdo suteikia visuomenei pagrįstą interesą žinoti bei domėtis jo darbu, veikla, būdu, o dažnai ir asmeninėmis savybėmis⁷⁵. Pripažįstama, jog viešasis asmuo savanoriškai mainais už savo populiarumą yra atidavęs dalį savo teisės į privatumą. Panaši viešo asmens samprata pateikiama ir Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 1998 m. rezoliucijoje „Teisė į privatumą“: „viešaisiais asmenimis (*angl. public figures*) laikomi tokie asmenys, kurie dirba valstybės tarnyboje ir/ar naudoja visuomeninius išteklius, o kalbant plačiau, visi tie, kurie atlieka svarbų vaidmenį viešajame gyvenime, t.y. politikoje, ekonomikoje, mene, socialinėje srityje, sporte ar kitokioje veikloje“⁷⁶.

Viešų asmenų privataus gyvenimo apsaugos ribos yra kur kas siauresnės nei kitų asmenų. Visuomenės domėjimasis viešų asmenų privačiu gyvenimu grindžiamas aplinkybe, kad vieši

⁷³ Žiobienė E. Informacijos apie privatą gyvenimą apsauga: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S) / LTU. – V. 2003. P. 62.

⁷⁴ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 632.

⁷⁵ Žiobienė E. Informacijos apie privatą gyvenimą apsauga: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S) / LTU. – V. 2003. P. 62-63.

⁷⁶ Parliamentary Assembly. Resolution 1165 (1998). Right to privacy [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA98/eres1165.htm> [prisijungimo laikas 2009-08-14]

asmenys reikšmingais visuomenėje ir politikoje tampa tik per žiniasklaidos dėmesį. Projektuojant šių asmenų įvaizdį, šeimyninis gyvenimas, vertybės, išsilavinimas, socialinis statusas, sveikata ir netgi atlyginimas, tampa svarbiomis detalėmis visuomenei suvokiant ir vertinant, kaip šie asmenys atlieka savo pareigas tarnyboje⁷⁷. J. Belloff'as teigia, kad „žmogus, pasirinkęs politiko karjerą turi tikėtis, kad teks išgyventi aštrios kritikos laikotarpį. Toks žmogus, jei nori įgyti visuomenės pasitikėjimą, turi būti pasiruošęs atitikti visuomenės nustatytą standartą“⁷⁸. Politikų privataus gyvenimo paviešinimas gali būti naudingas ir atskleidžiant jų vertybines nuostatas, t.y. jei visuomenė vertybe laiko šeimą, tikėtina, kad politikų santuokinis gyvenimas bus svarstomas kaip turintis viešąjį interesą⁷⁹. Be to, kišimasi į politikų ir viešų asmenų privatų gyvenimą pateisina skaidrumo poreikis politikoje. Pripažįstama, kad piliečiai atiduodami savo balsą rinkimuose, turi teisę žinoti apie asmenį, kuriam jie patiki savo balsą. Todėl tai, kas paprastų žmonių atžvilgiu būtų pripažinta privačiu gyvenimu, viešų asmenų atžvilgiu tampa visuomenės diskusijų pagrindu⁸⁰.

Tradiciskai valstybėse laikomasi asmenų skirstymo į viešus ir privačius. Šiuo skirstymu remiantis nustatomi skirtingi asmenų privataus gyvenimo apsaugos režimai Prancūzijoje: pripažįstama, jog viešais asmenimis laikytini valstybių vadovai, monarchai, vieši veikėjai bei kiti asmenys, atliekantys svarbias funkcijas valstybėje⁸¹. Viešų asmenų statusas taikomas ir aktyviai visuomeninėje veikloje dalyvaujantiems asmenims, pavyzdžiui, aktoriams, muzikantams, dainininkams. Tuo tarpu Vokietijoje asmenys skirstomi į tris grupes: skirtinga apimtimi saugomas absoliučiai viešų asmenų (*angl. all-purpose public figure; vok. absolute Personen der Zeitgeschichte*), laikinai viešų asmenų (*angl. limited purpose public figures; vok. relative Personen der Zeitgeschichte*) bei privačių asmenų privatus gyvenimas⁸². Absoliučiai viešų asmenų kategorijai priskiriami monarchai, valstybių vadovai bei iškilūs politikai⁸³. Laikoma, jog šie asmenys domina visuomenę ne vien dėl jų atliekamų funkcijų, bet ir dėl pačių savęs. Net ir pranešimai apie garsenybes yra saugomi teisės į saviraiškos laisvę, kadangi garsenybės reprezentuoja tam tikras vertybes bei gyvenimo būdą; yra teigiamų ir neigiamų visuomenės

⁷⁷ Steiner E. The New President, His Wife and the Media: Pushing Away the Limits of Privacy Law's Protection in France?. // Electronic Journal of Comparative Law. 2009, Nr. 13.1.

Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/131/art131-4.pdf>. [prisijungimo laikas 2009-08-15]

⁷⁸ Žiobienė E. Informacijos apie privatų gyvenimą apsauga: daktaro disertacija : socialiniai mokslai, teisė (01 S) / LTU. – V. 2003. P. 64.

⁷⁹ Žiobienė E. Informacijos apie privatų gyvenimą apsauga: daktaro disertacija : socialiniai mokslai, teisė (01 S) / LTU. – V. 2003. P. 64.

⁸⁰ Steiner E. The New President, His Wife and the Media: Pushing Away the Limits of Privacy Law's Protection in France? // Electronic Journal of Comparative Law. 2009, Nr. 13.1.

Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/131/art131-4.pdf>. [prisijungimo laikas 2009-08-15]

⁸¹ Protecting privacy /edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 79.

⁸² Human rights and private law: privacy as autonomy. / Edited by Katja S. Ziegler. - Oxford / Portland (Or.): Hart Publishing, 2007. P. 191.

⁸³ Markesinis B. S., Unberath H. The German law of torts: a comparative treatise. - Oxford; Portland: Hart Publishing, 2002. P. 445.

vaidmenų atlikėjai⁸⁴. EŽTT tokį pernelyg platų viešo asmens statuso taikymą Vokietijoje vertina neigiamai: teismas akcentuoja, kad absoliučiai viešų asmenų statusas pagrįstai galėtų būti taikomas viešas pareigas einantiems politikams. Tačiau privataus gyvenimo apsaugos susiaurinimas (o kartu ir teisės į saviraiškos laisvę ribų išplėtimas) nepateisinamas privačių asmenų atžvilgiu, kuriais visuomenė ir žiniasklaida domisi tik dėl priklausymo karališkajai šeimai⁸⁵. Vokietijos teismų praktikoje laikoma, jog laikinaisiais viešais asmenimis domimasi dėl jų ryšių su absoliučiai viešais asmenimis, taip pat dėl tam tikrų visuomenėje atgarsį sukėlusiu įvykių⁸⁶. Pavyzdžiui, Vokietijos teismai pripažino, kad princo Augusto nuotraukos buvo teisėtai panaudotos, siekiant iliustruoti pranešimą, apie tai, kaip princas užpuolė jį norėjusį nufotografuoti žurnalistą. Teismas princą įvertino kaip laikiną viešąjį asmenį, nes visuomenė domisi aukštuomenės gyvenimu ir turi pagrįstą interesą sužinoti apie aukštuomenės atstovų netradicinį elgesį⁸⁷.

Kiek kitokia situacija yra Lietuvoje. Viena vertus, išanalizavus Visuomenės informavimo įstatymo 14 str. bei LR CK 2.23 str. numatytas teisėto informacijos apie privatų gyvenimą skleidimo sąlygas, galime teigti, kad Lietuvoje, kaip ir Prancūzijoje asmenys skirstomi į viešuosius ir privačiuosius. Kita vertus, teorijoje ir teismų praktikoje matome, kad asmenų skirstymas yra perimtas iš Vokietijos teisės, nes viešieji asmenys savo ruožtu dar skirstomi į viešuosius asmenis siaurąja prasme (absoliučius), kurie tokiais laikomi dėl savo einamų pareigų ar visuomeninės padėties, ir trumpalaikius viešuosius asmenis, kurie sulaukia visuomenės dėmesio dėl tam tikro įvykio ar poelgio⁸⁸.

Viešų asmenų sąvoka įtvirtinta LR Visuomenės informavimo įstatymo 2 str. 60 d., viešaisiais asmenimis pripažįstant valstybės politikus, teisėjus, valstybės ar savivaldybės pareigūnus, politinės partijos ir (ar) asociacijos vadovus, kurie dėl einamų pareigų arba savo darbo pobūdžio nuolat dalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, taip pat kitus asmenis, turinčius viešojo administravimo įgaliojimus ar administruojančius viešųjų paslaugų teikimą arba jeigu jo nuolatinė veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams⁸⁹. Teismų praktikoje formuojasi nuostata, jog dalyvaujančius visuomeninėje ir politinėje veikloje asmenis galima pripažinti viešaisiais, jei pagrindžiama, kad savo dalyvavimu šie asmenys daro įtaką politiniam ir

⁸⁴ Human rights and private law: privacy as autonomy. / Edited by Katja S. Ziegler. - Oxford / Portland (Or.): Hart Publishing, 2007. P. 193.

⁸⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Caroline von Hanover v. Germany*, pareiškimo nr. 59320/00, Serija A nr. 317.

⁸⁶ Human rights and private law: privacy as autonomy. / Edited by Katja S. Ziegler. - Oxford / Portland (Or.): Hart Publishing, 2007. P. 191.

⁸⁷ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 159.

⁸⁸ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 237.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr.71-1706. 2 str. 60 d.

visuomeniniam gyvenimui.⁹⁰ Viešaisiais reikalais šiame kontekste galėtų būti pripažįstami reikalai, susiję su valstybės vidaus valdymu, visai visuomenei reikšmingų problemų sprendimu, valstybės reprezentavimu⁹¹. Todėl nors visi įstatyme įvardyti asmenys veikia viešojoje erdvėje, negalima vienareikšmiškai teigti, kad visų jų veikla turi vienodos reikšmės viešiesiems reikalams: neabejotina, kad politiko veikla yra kur kas reikšmingesnė viešųjų reikalų požiūriu nei savivaldybės pareigūno veikla. Manytina, jog nustatant teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribas santykiyje su viešųjų asmenų privataus gyvenimo apsauga kaskart turėtų būti atsižvelgiama į užimamų pareigų reikšmingumą bei privataus gyvenimo įtaką atliekamoms pareigoms. Priklausomai nuo asmens įtakos visuomeniniam ir politiniam gyvenimui bei asmens privataus gyvenimo ir jo atliekamų pareigų sąsajų, privataus gyvenimo apsaugos (o kartu ir teisės į saviraiškos laisvę) ribos kiekvienu individualiu atveju turėtų skirtis⁹².

Nagrinėjant teisės į saviraiškos laisvę kišimosi į viešo asmens privatų gyvenimą ribas, pastebime, kad nepaisant europietiškos kultūros daromos įtakos valstybių teisinėms sistemoms bei puoselėjamos vertybėms, šios ribos yra skirtingai suvokiamos Prancūzijoje, Vokietijoje bei Lietuvoje. Tiek Prancūzijos pozityvioji teisė, tiek susiformavusi kultūra bei vertybės lemia itin pagarbų visuomenės požiūrį į asmens privatumą⁹³, todėl priešingai nei kitose valstybėse, net ir viešo asmens privataus gyvenimo atžvilgiu teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribos šioje šalyje yra ganėtinai siauros. Prancūzijoje laikomasi nuostatos, kad kiekvienas asmuo turi teisę į privataus gyvenimo apsaugą, nepaisant jo statuso ar žinomumo. Nors preziumuojama, kad nuolat visuomenės dėmesio sulaukiantys asmenys yra davę numanomą sutikimą viešinti informaciją apie juos, ši prezumpcija taikoma tik informacijai apie viešų asmenų viešą veiklą bei pareigas. Tais atvejais, kai norima paskelbti viešo asmens privataus gyvenimo detales būtina gauti aiškų asmens sutikimą⁹⁴. Panašias teisės į saviraiškos laisvę ribas atskleidžiant asmens viešo ir privataus gyvenimo detales, lemia Prancūzijoje vyraujantis požiūris, kad tai, kas vyksta asmens privačiame gyvenime visiškai neliečia ir nesusiję su asmens atliekamomis pareigomis⁹⁵.

⁹⁰ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 238.

⁹¹ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 238.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 "Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas" // Teismų praktika. 1998, Nr.9.

⁹³ Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas: mokslinės konferencijos, skirtos Vilniaus universiteto Teisės fakulteto doc. dr. Alfonso Vileitos septyniadešimtmečiui, medžiaga. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 73.

⁹⁴ Steiner E. The New President, His Wife and the Media: Pushing Away the Limits of Privacy Law's Protection in France? // Electronic Journal of Comparative Law. 2009, Nr. 13.1.

Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/131/art131-4.pdf>. [prisijungimo laikas 2008-08-23]

⁹⁵ Trouille H. Private life and public image: privacy legislation in France // International & Comparative Law Quarterly. 2000, Nr. 49(1).

Itin griežtas Prancūzijos teismų požiūris į asmens privataus gyvenimo viešinimą atsiskleidžia *F. Mitterand byloje*⁹⁶. Prezidento F. Mitterand buvęs asmeninis gydytojas, praėjus vos kelioms dienoms po prezidento mirties išleido knygą „Didžioji paslaptis“, kurioje buvo detaliai aprašyta prezidento ligos istorija paskutiniaisiais jo gyvenimo bei vadovavimo valstybei metais. Prezidento šeima kreipėsi į teismą dėl knygos platinimo uždraudimo, siekiant užkirsti kelią prezidento bei jo šeimos teisės į privatumą pažeidimui ir prašymas buvo patenkintas. Nors šioje byloje buvo aiškus visuomenės interesas žinoti apie valstybės vadovo sveikatos būklę, teismai akcentavo kitus aspektus: būtinybę apsaugoti intymiausią prezidento privataus gyvenimo dalį bei gydytojo konfidencialumo pareigos pažeidimą.

Pažymėtina, kad tokio teisės į saviraiškos laisvę apribojimo pagrįstumu, paskleidus viešo asmens privataus gyvenimo detales, abejoja patys Prancūzijos teisės mokslininkai. Antai E. Picard teigia, kad visuomenė turėjo neabejotiną interesą žinoti apie prezidento sveikatos būklę, kadangi jis pats buvo įsipareigojęs reguliariai skelbti biuletenius apie savo sveikatą⁹⁷. E. Steiner šį sprendimą vertina dar griežčiau: kadangi gydytojas laikydamasis prezidento nurodymų, nuslėpė jo ligą, teismai, prioritetą suteikdami prezidento teisei į privatumą, faktiškai patvirtino teisę meluoti visuotinai rūpimais klausimais, o tai yra nesuderinama su demokratinėmis vertybėmis⁹⁸. Autorės nuomone, nors informacija apie sveikatos būklę priskiriama intymiausiai asmens privataus gyvenimo sferai, visuomenė turi neginčijamą teisę gauti informaciją apie valstybės vadovo sveikatą, nepaisant to, ar valstybės vadovas pats įsipareigojo tokią informaciją teikti, ar ne. Asmens sveikatos būklė, kaip ir kiti privataus gyvenimo aspektai, atskleidžia asmens gebėjimą ir galėjimą vykdyti savo pareigas; tokia informacija įgyja ypatingą reikšmę kalbant apie tinkamą valstybės vadovo pareigų atlikimą. Pažymėtina, jog ši byla buvo analizuojama ir EŽTT: teismas nurodė, kad knyga buvo išleista skatinant diskusijas visuomenei rūpimu klausimu; visuomenė turėjo teisę būti informuota apie rimtas valstybės vadovo sveikatos problemas. Kartu duomenų apie prezidento sveikatą slaptumas per visą jo kadenciją išskėlė visuotinai reikšmingus klausimus apie politinio gyvenimo skaidrumą⁹⁹. Nepaisant to, teismas pripažino, kad laikino uždraudimo priemonė buvo taikyta pagrįstai.

Atkreiptinas dėmesys, kad vis dėlto, esant tam tikroms aplinkybėms, ir Prancūzijoje pripažįstama, kad visuomenė turi teisę žinoti, kas vyksta viešo asmens šeimoje, nesigilinant į intymias detales: todėl 2006 m. Prancūzijos teismas *byloje Sarkozy v. Le Matin* nubrėžė aiškia

⁹⁶ Sokol R. P. Freedom of expression in France: The Mitterrand-Dr. Gubler affair // Tulane Journal of International and Comparative Law. 1999, Spring.

⁹⁷ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 95.

⁹⁸ Steiner E. The New President, His Wife and the Media: Pushing Away the Limits of Privacy Law's Protection in France? // Electronic Journal of Comparative Law. 2009, Nr. 13.1.

Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/131/art131-4.pdf>. [prisijungimo laikas 2009-08-25]

⁹⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *Éditions Plon v. France*, pareiškimo nr. 58148/00.

ribą tarp privačios informacijos, kuri gali būti viešinama dėl jos stiprių sąsajų su einamaisiais reikalais (pavyzdžiui, prezidento santuokinio gyvenimo sunkumai) ir informacijos, kuri liečia intymias prezidento ir jo žmonos privataus gyvenimo detales, kurių visuomenė neturi teisėto intereso žinoti¹⁰⁰.

Nors tiek Prancūzijos teisei, tiek Vokietijos teisei įtakos turi bendra europietiška kultūra, Vokietijoje kišimasis į viešų asmenų privatų gyvenimą pateisinamas kur kas labiau nei Prancūzijoje. Vokietijoje kaip ir Prancūzijoje asmuo laikomas viešu atsižvelgiant į jo viešą visuomeninį statusą, tačiau viešų funkcijų (pareigų) kriterijus tampa neberekšmingas nustatant kišimosi į viešo asmens privatų gyvenimą ribas¹⁰¹. Priešingai nei Prancūzijoje, Vokietijoje laikoma, kad vieši asmenys visuomenę domina patys savaime¹⁰², nepriklausomai nuo jų privataus gyvenimo sąsajų su atliekamomis pareigomis. Todėl teisės į saviraiškos laisvę invazija į viešo asmens privatumą pateisinama vien visuomenės susidomėjimu jo gyvenimu ir iš to kylančiu visuomenės interesu gauti informaciją¹⁰³, nesiejant intereso su konkrečiomis visuomenei svarbiomis vertybėmis. Dar daugiau, Vokietijos Konstitucinis teismas yra pažymėjęs, kad net ir visuomenės informavimo požiūriu nevertinga informacija yra saugoma teisės į saviraiškos laisvę, kadangi tenkina tam tikro skaitytojų rato poreikį gauti tokias žinias paviršutiniškoms pramogoms¹⁰⁴. Vienintelis kriterijus, apribojantis visuomenės domėjimąsi asmens privačiu gyvenimu, tampa teisėti viešo asmens interesai¹⁰⁵.

Autorės nuomone, pripažįstant, kad visuomenė turi teisę domėtis viešais asmenimis kaip tokiais, nesiejant informacijos poreikio su kokiu nors viešu interesu, pateisinamas kur kas didesnis teisės į saviraiškos laisvę kišimasis į asmens privatų gyvenimą. Kišimasis į asmens privatų gyvenimą tampa teisėtu net ir tuomet, kai viešų interesų, valstybinių reikalų požiūriu informacija yra bereikšmė, tačiau dar nepažeidžia teisėtų viešo asmens interesų. Todėl Vokietijoje vieši asmenys turi toleruoti kišimąsi į jų privatumą ir tuomet, kai tai liečia jų kasdieninę veiklą, pvz. apsipirkinėjimą ar sportavimą¹⁰⁶, kai tuo tarpu Prancūzijoje teisės į saviraiškos laisvę ribas

¹⁰⁰ Steiner E. The New President, His Wife and the Media: Pushing Away the Limits of Privacy Law's Protection in France? // *Electronic Journal of Comparative Law*. 2009, Nr. 13.1.

Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/131/art131-4.pdf>. [prisijungimo laikas 2009-08-26]

¹⁰¹ Human rights and private law: privacy as autonomy. / Edited by Katja S. Ziegler. - Oxford / Portland (Or.): Hart Publishing, 2007. P. 193.

¹⁰² Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. - Vienna / New York: Springer, 2005. P. 151.

¹⁰³ Markesinis B. S., Unberath H. The German law of torts: a comparative treatise. - Oxford; Portland: Hart Publishing, 2002. P. 445.

¹⁰⁴ Markesinis B. S., Unberath H. The German law of torts: a comparative treatise. - Oxford; Portland: Hart Publishing, 2002. P. 471.

¹⁰⁵ Human rights and private law: privacy as autonomy. / Edited by Katja S. Ziegler. - Oxford / Portland (Or.): Hart Publishing, 2007. P. 191.

¹⁰⁶ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. - Vienna / New York: Springer, 2005. P. 151.

susiaurinus viešų funkcijų kriterijumi, viešo asmens, užsiimančio kasdiene veikla, vaizdavimas be jo sutikimo yra nepateisinamas¹⁰⁷. Turint omeny, kad faktinis visuomenės poreikis gauti informaciją gali būti nepasotinamas, teisėti asmens interesai gali tapti per silpnu saugikliu saugant asmens privatumą. Atsiranda rizika, kad siekiant patenkinti visuomenės smalsumą, viešų asmenų privataus gyvenimo apsaugos sritis bus pernelyg susiaurinta, paliekant tik nedidelę erdvę, kur viešų asmenų nepasiektų visuomenės dėmesys.

Tokias tendencijas matome Vokietijos teismų praktikoje: išsiskyrus princui Albertui, spaudoje pasirodė straipsnis, kuriame, remiantis teismo sprendimu, buvo paminėta skyrybų priežastis – princo neištikimybė. Princas Albertas kreipėsi į teismą dėl teisės į privatumą pažeidimo. Tiek pirmosios instancijos teismas, tiek apeliacinis teismas pripažino teisės pažeidimą. Dar daugiau, nepaisant to, kad princas Albertas yra aukštuomenės narys ir paskutinio Vokietijos kaizerio anūkas, Apeliacinis teismas pažymėjo, kad princo skyrybų priežasties atskleidimas negali būti pateisintas jo visuomenine padėtimi bei ankstesniu visuomenės susidomėjimu jo santuoka. Tačiau Konstitucinis teismas suabejojo tokia apeliacinio teismo argumentacija ir akcentavo, kad princas priklausė Vokietijos diduomenei, be to, dėl jo ryšių su Monako princese Caroline buvo laikomas laikinu viešuoju asmeniu. Teismas, remdamasis jau minėta taisykle, kad teisė į saviraiškos laisvę saugo net visuomenės informavimo požiūriu nevertingą informaciją, sukritikavo apeliacinio teismo sprendimą ir nurodė, kad poreikis patenkinti skaitytojų interesą gauti informacijos apie viešų asmenų privatą gyvenimą yra ginamas teisės į saviraiškos laisvę, todėl tokios informacijos paviškinimas yra pateisinamas¹⁰⁸.

Siekiant dar aiškiau atskleisti skirtingas teisės į saviraiškos laisvę ribas santykiyje su viešo asmens privačiu gyvenimu Vokietijoje bei Prancūzijoje, šioje vietoje norėtuši priminti, jog nors Prancūzijoje tam tikrais išimtiniais atvejais pateisinamas viešo asmens privataus gyvenimo paviškinimas be asmens sutikimo, laikoma, jog viešo asmens intymios gyvenimo detalės negali būti viešinos. Todėl Prancūzijos teismai pripažino, kad atskleidimas, jog princas Albertas turi nesantuokinį vaiką, pažeidė princo privatumą¹⁰⁹. Neabejotina, jog ir asmens skyrybų priežasties paviškinimas (ypač, kai tai yra asmens neištikimybė) Prancūzijoje būtų pripažintas viešo asmens privataus gyvenimo pažeidimu, kai tuo tarpu Vokietijoje tokios intymios informacijos atskleidimas yra pateisinamas visuomenės susidomėjimu. Akivaizdu, kad princo Alberto skyrybų priežasties paviškinimo bylą nagrinėjant Prancūzijoje būtų priimtas kitoks teismo sprendimas:

¹⁰⁷ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 633.

¹⁰⁸ Markesinis B. S., Unberath H. The German law of torts: a comparative treatise. - Oxford; Portland: Hart Publishing, 2002. P. 469-472.

¹⁰⁹ Steiner E. The New President, His Wife and the Media: Pushing Away the Limits of Privacy Law's Protection in France? // Electronic Journal of Comparative Law. 2009, Nr. 13.1.
Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/131/art131-4.pdf>. [prisijungimo laikas 2009-08-26]

manytina, kad nepaisant princo viešo statuso, siekiant apsaugoti jo intymią privataus gyvenimo sferą, teismas teisės į saviraiškos laisvę ir teisės į privatumą konfliktą būtų išsprendęs asmens privatumo interesų naudai.

Pernelyg agresyviam ir nepagrįstam teisės į saviraiškos laisvę kišimuisi į asmens privatą gyvenimą (kaip yra Vokietijoje) prieštarauja EŽTT. *Caroline von Hanover v. Vokietija* byloje buvo aiškiai parodyta, kad Vokietijoje kišimąsi į viešo asmens privatą gyvenimą pateisinant vien visuomenės susidomėjimu, sudaromos sąlygos pažeisti asmens privatumą. Teismas akcentavo, kad „būtina skirti informaciją, kuri skleidžiama apie politikus ir kitus viešus asmenis, siekiant skatinti diskusijas demokratinėje visuomenėje ir informaciją apie asmens, kuris neatlieka jokių viešų pareigų, privatą gyvenimą. Pirmuoju atveju, žiniasklaida, skleisdama informaciją apie visuotinai svarbius reikalus, atlieka sarginio šuns vaidmenį demokratijoje“¹¹⁰. Remiantis bylos aplinkybėmis princesė Caroline von Hanover jau keletą metų kovojo su „geltonąja spauda“, kuri nuolat publikuodavo jos nuotraukas, kuriose princesė vaizduojama užsiimanti kasdienine veikla. Teismas nurodė, kad visuomenė turi teisę būti informuota, ir tam tikromis aplinkybėmis ši teisė gali apimti ir pareigą atskleisti viešų asmenų privataus gyvenimo detales, ypač kai tai susiję su politikais. Tačiau nagrinėjamoje situacijoje paskleista informacija (nuotraukos bei komentarai) išimtinai priklauso privataus gyvenimo sričiai ir nekelia jokių viešų, politinių diskusijų. Akcentuota, kad nepaisant to, jog princesė yra visuomenėje žinomas žmogus, informacijos viešinimas turint tikslą patenkinti jos privačiu gyvenimu besidominčių skaitytojų smalsumą, neprideda prie diskusijų, skatinamų visuotinio visuomenės intereso¹¹¹.

Taigi šiame teismo sprendime EŽTT valstybėms Konvencijos narėms netiesiogiai parodė, kad kišimasis į asmens privatą gyvenimą yra išimtis iš bendros privataus gyvenimo apsaugos taisyklės; ši išimtis gali būti pateisinama tik visuotiniu interesu žinoti, susijusiu su viešaisiais valstybės reikalais ir politika. Teismas griežtai pasmerkė smalsumą, kaip visuomenės informavimo pagrindą. Neabejotina, kad tokia teismo pozicija ženkliai prisideda prie visuomenės informavimo priemonių agresijos, nukreiptos į privatą gyvenimą kaip vertybę, stabdymo. Kartu, šiuo sprendimu teismas netiesiogiai priminė, kad labai svarbus yra kokybinis skleidžiamos informacijos aspektas: viešo asmens privataus gyvenimo faktai gali būti viešunami tik tuomet ir tik tiek, kiek tenkinamas visuomenės interesas diskutuoti visuotinai rūpimais klausimais, susijusiais su viešo asmens veikla ar pareigomis.

Jei palygintume viešų asmenų privačios informacijos skleidimo (o kartu ir teisės į saviraiškos laisvę) ribas Lietuvoje ir jau nagrinėtose valstybėse, pastebėtume, kad Lietuvos

¹¹⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Caroline von Hanover v. Germany*, pareiškimo nr. 59320/00, Serija A nr. 317.

¹¹¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Caroline von Hanover v. Germany*, pareiškimo nr. 59320/00, Serija A nr. 317.

teisinis reguliavimas yra artimesnis prancūziškai privatumo apsaugos tradicijai: Lietuvoje teisės į saviraiškos laisvę ribų išplėtimas pateisinamas ne savitiksliu siekiu patenkinti visuomenės susidomėjimą (kaip yra Vokietijoje), o viešu interesu žinoti, kuris yra siejamas su viešo asmens funkcijomis bei atliekamomis pareigomis.

Lietuvoje įsikišimo į viešo asmens privatą gyvenimą ribas nustato Visuomenės informavimo įstatymo 14 str. 3 d. bei LR CK 2.23 str. 3 d. Abi teisės normos savo turiniu yra panašios ir teisės į saviraiškos laisvę įsikišimą į viešo asmens privatą gyvenimą leidžia tik tiek, kiek privačios informacijos skleidimas atitinka pagrįstą visuomenės interesą žinoti; viešų asmenų privačios informacijos viešinimas yra apribojamas ta asmenine informacija, kuri atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes. Autorės manymu, kokios privataus gyvenimo aplinkybės gali būti pripažintos turinčiomis visuomeninę reikšmę, yra vertinamasis dalykas ir priklauso nuo visuomenės pripažintamų vertybių. Pavyzdžiui, Vokietijoje politiko šeimyninis gyvenimas bei socialinė aplinka yra svarbūs aspektai rinkėjams apsisprendžiant už ką balsuoti rinkimuose¹¹², o Prancūzijoje be viešo asmens sutikimo gali būti publikuojama privati informacija apie asmens pajamas bei turimą turtą¹¹³. EŽTT praktikoje pripažįstama, kad politiko buvęs teistumas bei jo elgesys gali būti reikšmingi vertinant jo tinkamumą atlikti politines funkcijas¹¹⁴, todėl visuomenė turi teisę gauti informaciją apie tai.

Tuo tarpu Lietuvoje visuomenės informavimo priemonės sąvoką „visuomeninę reikšmę turinčios privataus gyvenimo aplinkybės“ praktikoje suvokia plačiai ir nevengia aprašyti net ir intymių politikų bei kitų visuomenės veikėjų privataus gyvenimo detalių. Autorės manymu, pernelyg intensyvus domėjimasis privačiu viešo asmens gyvenimu, kišimasis į intymiausią privataus gyvenimo sritį yra netoleruotinas ir turėtų būti ribojamas, kadangi ne visa visuomenės informavimo priemonių pateikiama informacija apie privatą gyvenimą turi visuomeninę reikšmę. Neabejotina, kad kaip ir minėtose valstybėse, viešų asmenų šeimyninis gyvenimas, socialiniai ryšiai, gaunamos pajamos turėtų būti atskleidžiami visuomenei, tačiau tik tiek, kiek tokia informacija padeda atskleisti asmens vertybes ir tinkamumą eiti pareigas, formuoja visapusišką viešo asmens įvaizdį. Žiniasklaidos priemonės, suvokdamos savo pareigą atsakingai skleisti informaciją, turėtų susilaikyti nuo asmens privataus gyvenimo naudojimo kaip priemonės patenkinti visuomenės smalsumą bei savo komercinius tikslus.

¹¹² Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 635.

¹¹³ Steiner E. The New President, His Wife and the Media: Pushing Away the Limits of Privacy Law's Protection in France? // Electronic Journal of Comparative Law. 2009, Nr. 13.1.

Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/131/art131-4.pdf>. [prisijungimo laikas 2009-08-20]

¹¹⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. rugpjūčio 28 d. sprendimas byloje *Schwabe v. Austria*, pareiškimo nr. 13704/88, Serija A nr. 242.

Kadangi šioje darbo dalyje daugiau dėmesio skiriama viešųjų asmenų privataus gyvenimo apsaugai, norėtusi akcentuoti, kad visose analizuojamose valstybėse neviešų asmenų privačiam gyvenimui yra suteikiamos kur kas didesnės apsaugos garantijos nei viešų asmenų. Nagrinėjamos valstybėse pripažįstama, kad teisės į saviraiškos laisvę ribų išplėtimas neviešo asmens privataus gyvenimo sąskaita gali būti pateisinamas tik viešuoju interesu. Viešasis interesas kaip kriterijus išplečiantis teisės į saviraiškos laisvę ribas bus analizuojamas kitoje darbo dalyje.

Atkreiptinas dėmesys, kad teisės į saviraiškos laisvę santykio su asmens privačiu gyvenimu nustatymas pasižymi tam tikra specifika tais atvejais, kai asmens privataus gyvenimo informacija yra paviešinama publikuojant asmens nuotraukas. Tiek Prancūzijoje, tiek Lietuvoje pripažįstama, kad asmens atvaizdas gali būti atgaminamas ir laisvai publikuojamas tuomet, kai nuotraukos yra susijusios su jo visuomenine veikla ar tarnybine padėtimi. Tokia pažiūra Prancūzijoje grindžiama įsitikinimu, kad kai oficialus asmuo ar tarnautojas atlieka savo tarnybines pareigas, tuo metu jis neužsiima asmenine veikla¹¹⁵, todėl galima nevaržomai fotografuoti asmenį ir naudoti jo atvaizdą tam tikram straipsniui iliustruoti. Kita vertus, net ir tuomet, kai asmuo atlieka savo tarnybines pareigas, būtina atsižvelgti viešoje ar privačioje teritorijoje jis veikia: pavyzdžiui, gatvėje savo pareigas atliekančio policininko nuotrauka gali būti nevaržomai publikuojama¹¹⁶. Tačiau mokytojas, nufotografuotas atliekantis savo pareigas mokykloje, gali reikalauti, kad būtų apginta jo teisė į privatumą, kadangi dėl ribotos galimybės patekti į mokyklą, ji nelaikoma vieša vieta¹¹⁷. Taigi teisės į saviraiškos laisvę ribos santykyje su viešas pareigas atliekančio asmens interesais yra siauresnės tais atvejais, kad asmuo savo pareigas atlieka neviešoje vietoje.

Tuo tarpu LR CK 2.22 str. 2 d. galimybę fotografuoti ir vėliau atgaminti asmens atvaizdą be sutikimo sieja su asmens visuomenine veikla bei tarnybine padėtimi, o vietos, kurioje fotografuojama, viešumą išskiria kaip alternatyvų pagrindą apribojant asmens teisę į atvaizdą¹¹⁸. Pažymėtina, kad teismų praktikoje nepasitaikė tokių atvejų, kai savo tarnybines pareigas atliekantis asmenys savo teisę į privatumą gintų remdamiesi neviešos vietos kriterijumi. Kadangi visuomeninė veikla paprastai yra siejama su viešumu ir atvirumu visuomenei, autorės nuomone, Lietuvos teismų praktika turėtų pasukti kitu keliu nei prancūziškoji tradicija, t.y. leisti viešinti nuotraukas, vaizduojančias kaip asmenys užsiima visuomenine veikla ar atlieka tarnybines pareigas, nepaisant to viešoje ar ne, vietoje jos padarytos.

¹¹⁵ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 79.

¹¹⁶ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 79.

¹¹⁷ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 79.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2264.

Tiek Vokietijoje, tiek Lietuvoje pripažįstama, kad nepaisant asmens visuomeninio statuso, visiškos savo privataus gyvenimo apsaugos žmogus gali tikėtis tik būdamas privačioje vietoje, tuo tarpu viešose vietose jis turi susitaikyti su jam skiriamu dėmesiu. Todėl yra leidžiama viešojoje vietoje fotografuoti tiek viešą, tiek neviešą asmenį be jo sutikimo ir vėliau atgaminti jo atvaizdą. Nepaisant to, kad visos valstybės suvokia, jog asmuo, pasirodydamas viešojoje vietoje savo noru, turi toleruoti domėjimąsi juo, kiekviena valstybė tam tikru mastu pripažįsta, kad asmens privatus gyvenimas neapsiriboja vien namų erdve ir gali persikelti į viešas erdves. Lietuvos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad net ir būdamas viešojoje vietoje, asmuo nepraranda savo individualumo ir privatumo, todėl yra svarbi subjektyvi vidinė fotografuojamo asmens nuostata. Jeigu asmuo, būdamas viešojoje vietoje, aiškiai ir nedviprasmiškai išreiškia nenorą būti fotografuojamas, to turi būti paisoma¹¹⁹. Tokia pozicija remdamasis LAT išsprendė bylą *L.L. ir A. L. v. UAB „Roventa“*: kadangi ieškovas policijos pareigūnams ir netiesiogiai televizijai išreiškė nepasitenkinimą dėl to, kad yra filmuojamas, toks filmuojamo asmens elgesys yra pagrindas netaikyti LR CK 2.22 str. 2 d. įtvirtintos normos, leidžiančios filmuoti asmenį be jo sutikimo viešojoje vietoje.

Prancūzijoje aplinkybė, kad asmuo atskleidė savo privataus gyvenimo faktus viešai, dar nereiškia, kad ši jo privataus gyvenimo dalis tampa nesaugoma¹²⁰. Laikoma, kad tam tikrose situacijose apsauga turi būti suteikiama ir privataus pobūdžio veiklai, atliekamai viešojoje vietoje¹²¹. Pavyzdžiui, nepaisant to, kad vyras dalyvavo viešame homoseksualų parade Paryžiaus gatvėse, apsirengęs taip, kad buvo galima suprasti, jog jis save laiko homoseksualu, teismas pripažino, jog žiniasklaidos priemonės neturi teisės viešinti jo nuotraukos be sutikimo¹²². Kadangi tokios stiprios privataus gyvenimo apsaugos garantijos suteikiamos privatiems asmenims, nenuostabu, kad ir vieši asmenys, užsiimdami savo kasdiene veikla viešose vietose, yra apsaugoti nuo nepagrįsto teisės į saviraiškos laisvę įsikišimo į jų privatų gyvenimą: vienoje byloje teismai pripažino, kad nuotraukos, kurioje užfiksuotas gerai visuomenėje žinomas teisėjas viešojo telefono būdelėje, publikavimas pažeidė jo teisę į atvaizdą¹²³. Kita vertus, Prancūzijoje prieštarauti atvaizdo publikavimui remiantis privatumo pažeidimu galima tik tuomet, kai asmuo

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugšėjo 23 d. nutartis Nr. 3K-3-394/2008 civilinėje byloje *L. L. ir A. L. v. UAB „Roventa“*.

¹²⁰ Whitman J. Q. The Two Western Cultures of Privacy: Dignity versus Liberty. // The Yale Law Journal. 2004, Nr. 6, Vol. 113. P. 1197.

¹²¹ Trouille H. Private life and public image: privacy legislation in France. // International & Comparative Law Quarterly. 2000, Nr. 49(1).

¹²² Whitman J. Q. The Two Western Cultures of Privacy: Dignity versus Liberty. // The Yale Law Journal. 2004, Nr. 6, Vol. 113. P. 1197.

¹²³ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 88.

yra pagrindinis nuotraukos objektas; nuotraukos, kurioje asmuo gali būti identifikuotas tik kaip žmonių masės elementas, publikavimas negali būti apribotas¹²⁴.

Vokietijos teismų praktikoje taip pat pripažįstama, kad asmens privataus gyvenimo sfera turi būti apsaugota net ir tuomet, kai peržengia namų aplinką. Tačiau priešingai nei Prancūzijoje, kur asmens teisė į atvaizdą bei privatumą saugomos net tuomet, kai viešas asmuo veikia viešojoje vietoje, Vokietijoje laikoma, kad asmens privatus gyvenimas gali būti saugomas tik tada, kai viešas asmuo atsitraukia nuo visuomenės į tam tikrą izoliuotą, nuošalią vietą ir taip aiškiai parodo savo norą likti vienam¹²⁵. Pabrėžiama, kad toks asmens atsitraukimas gali įvykti net viešose vietose, bet turi būti aišku, kad asmuo „atsijungė“ nuo viešumos. Laikoma, jog asmuo nuošaliuose vietose gali elgtis taip, kaip nesielgtų viešumoje, pavyzdžiui, nevaržomai reikšti savo emocijas. Kadangi asmens privatumo apsauga apribojama tik privačia bei atskirta nuo visuomenės vietomis, tais atvejais, kai viešas asmuo užsiima privačia veikla viešojoje vietoje, jo privatus gyvenimas nesaugomas ir gali būti nevaržomai aprašomas spaudoje. Antai *Caroline von Hanover byloje*¹²⁶ Vokietijos teismai pripažino, kad princesė kaip viešas asmuo turi priimti tai, kad visuomenė turi pagrįstą interesą žinoti, kur ji lankosi, kaip ji elgiasi viešumoje, nesvarbu ar tai būtų apsipirkimas, sportavimas ar kiti kasdienio gyvenimo užsiėmimai. Tol, kol savo veiklai ji nepasirenka nuošalios vietos (ir taip neparodo savo noro būti palikta viena), visuomenės informavimo priemonės turi teisę viešinti jos kasdienybę atspindinčias nuotraukas. Todėl nuotraukos, kuriose princesė vaizduojama parduotuvėse, išeinanti iš savo rezidencijos, atostogų metu bei jodinėjanti arkliu, nepažeidžia jos teisės į privatumą.

Atkreiptinas dėmesys, kad princesė padavė skundą EŽTT dėl valstybės suteikiamos nepakankamos ir neefektyvios jos privataus gyvenimo apsaugos. Strasbūro teismas nurodė, kad Vokietijos teismai suklydo suteikdami princesės privačiam gyvenimui siauresnę apsaugą vien dėl to, kad ji yra absoliučiai viešas asmuo ir kad ginčijamos nuotraukos buvo padarytos, kai Caroline buvo viešojoje vietoje. Šie kriterijai, teismo manymu, yra pernelyg migloti ir nepateisina kišimosi į asmens privatų gyvenimą¹²⁷. Akcentuota, kad nustatant teisės į saviraiškos laisvę ir asmens privataus gyvenimo apsaugos pusiausvyrą svarbu nustatyti, ar publikuojama informacija (nuotraukos ar pranešimai) skatina diskutuoti visuomenėje rūpimais klausimais. Kadangi princesė neatlieka jokių viešų pareigų, o publikuoti straipsniai yra susiję su jos privataus gyvenimo detalėmis, pažymėta, kad minėtomis publikacijomis neprisidedama prie diskusijų skatinimo

¹²⁴ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 90.

¹²⁵ Markesinis B. S., Unberath H. The German law of torts: a comparative treatise. - Oxford; Portland: Hart Publishing, 2002. P. 447.

¹²⁶ Markesinis B. S., Unberath H. The German law of torts: a comparative treatise. - Oxford; Portland: Hart Publishing, 2002. P. 448-449.

¹²⁷ Barendt E. Freedom of speech. - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 243.

demokratinėje visuomenėje. Be to, visuomenė neturi teisėto intereso žinoti apie princesės kasdienę veiklą ir elgesį, net tuomet, kai ji veikia viešose vietose¹²⁸.

Nors šis EŽTT sprendimas teisės teoretikų ir praktikų yra vertinamas įvairiai, jo įtaka valstybių Konvencijos narių teismų praktikai yra neabejojama. Autorės nuomone, šiuo EŽTT sprendimu buvo užkirstas kelias tolesniam teisės į privatumą devalvavimui, sudėti esminiai vertybiniai akcentai nustatant teisės į saviraiškos laisvę bei privataus gyvenimo apsaugos pusiausvyrą. Reikėtų sutikti su Laurent Pech'o nuomone, kad EŽTT išdėstytas požiūris *Caroline von Hanover* byloje yra artimas Prancūzijos tradicijoms. Kaip ir Prancūzijoje, EŽTT nesureikškina asmens statuso kaip kišimasi į asmens privatų gyvenimą pateisinančio kriterijaus¹²⁹; be to, laikomasi pažiūros, kad pramoginė spauda labiau siekia patenkinti skaitytojų smalsumą ir gauti iš to naudos nei prisidėti prie viešų diskusijų skatinimo demokratinėje visuomenėje.

Panašu, kad *Caroline von Hanover v. Vokietija* bylos nagrinėjimas lėmė esminį lūžį ir Vokietijos teismų praktikoje, kadangi po minėto EŽTT sprendimo priėmimo, matomi esminiai teisės į saviraiškos laisvę ribų pokyčiai santykyje su viešų asmenų privačiu gyvenimu. Atkreiptinas dėmesys, kad Vokietijoje EŽTK bei EŽTT praktika neturi prioriteto prieš nacionalinę teisę, todėl nacionalinių teismų pareiga įgyvendinti EŽTK baigiasi tuomet, kai atsiranda EŽTK ir bendrų Konstitucijos principų prieštaravimas¹³⁰. Nepaisant to, EŽTT išaiškinimais *Caroline von Hanover* byloje buvo pasiremta princesės dukters privatumo apsaugos byloje. Princesės dukra buvo nufotografuota tarptautiniame jojimo turnyre ir šiomis nuotraukomis buvo iliustruotas straipsnis apie tai, kaip ji atrodė renginio metu. Federalinis teisingumo teismas nurodė, kad princesės dukra neatlieka jokių viešų pareigų, todėl jos teisėti interesai į privataus gyvenimo apsaugą turi būti labiau vertinami nei visuomenės susidomėjimas¹³¹.

Taigi visos analizuojamos valstybės pripažįsta, kad teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribos yra platesnės santykyje su viešo asmens teise į privatumą. Kartu teisės į saviraiškos laisvę ribos savo apimtimi kiekvienoje valstybėje yra skirtingos. Plačiausios teisės į saviraiškos laisvę ribos santykyje su viešų asmenų privačiu gyvenimu pripažįstamos Vokietijoje: asmens privataus gyvenimo viešinimas yra pateisinamas vien visuomenės susidomėjimu viešu asmeniu. Tuo tarpu Lietuvoje susidomėjimas viešo asmens privačiu gyvenimu pateisinamas asmens privataus gyvenimo sąsajomis su jo atliekamomis viešomis pareigomis: tai lemia siauresnes teisės į

¹²⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Caroline von Hanover v. Germany*, pareiškimo nr. 59320/00, Serija A nr. 317.

¹²⁹ Pech L. Balancing Freedom of the Press with Competing Rights and Interests: A Comparative Perspective. Prieiga per internetą: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=909507. P. 28-29. [prisijungimo laikas 2009-09-14]

¹³⁰ Human rights and private law: privacy as autonomy. / Edited by Katja S. Ziegler. - Oxford / Portland (Or.): Hart Publishing, 2007. P. 202.

¹³¹ European Tort Law 2004. / Edited by H. Koziol, B.C. Steininger. - Vienna / New York: Springer, 2005. P. 307.

saviraiškos laisvę ribas. Vokietijos ir Lietuvos praktikai priešinga yra Prancūzijos pozicija: viešo asmens privatus gyvenimas ginamas taip pat, kaip ir privataus asmens: viešo asmens privataus gyvenimo informacijos pavišinimas galimas tik išimtiniais atvejais.

2.1.3 Visuomenės interesas žinoti kaip pagrindas atskleisti asmens privataus gyvenimo detales

Ankstesniuose skyriuose buvo analizuojama asmens sutikimo bei asmens statuso reikšmė nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens privataus gyvenimo apsauga. Teorijoje ir praktikoje išskiriama dar viena teisės į saviraiškos laisvę ribų išplėtimo sąlyga – pagrįstas visuomenės interesas žinoti tam tikrą informaciją. Šioje darbo dalyje bandysime atskleisti visuomenės intereso žinoti sampratą bei įtaką teisės į saviraiškos laisvę santykiui su asmens privataus gyvenimo apsauga Vokietijoje, Prancūzijoje bei Lietuvoje.

Visuomenės interesas žinoti yra glaudžiai susijęs su pačia teise į saviraiškos laisvę. Kaip jau minėta, vienas teisės į saviraiškos laisvę elementų yra teisė ieškoti ir gauti informaciją bei idėjas visais įmanomais teisėtai būdais. EŽTT akcentuoja, kad teisė gauti informaciją pirmiausia yra susijusi su visuomenės interesu būti informuotai apie visuotinai reikšmingus dalykus¹³². Todėl visuomenės informavimo priemonės turi koresponduojančią pareigą pakankamai atskleisti visuomenei rūpimas problemas ir skatinti diskusijas svarbiausiais klausimais. Žiniasklaidos priemonių ypatingas vaidmuo demokratinėje visuomenėje sudaro sąlygas skleisti visuomenės interesą žinoti tenkinančią informaciją, net tuomet, kai ji susijusi su asmens privačiu gyvenimu.

Teisėtas visuomenės interesas žinoti yra pripažįstamas reikšmingu kriterijumi nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje, tiek Prancūzijoje. Laikoma, kad kuo informacija yra svarbesnė visuomenei, tuo labiau turi būti pateisinamas įsikišimas į asmens privatų gyvenimą¹³³. Tačiau analizuojamose valstybėse kartais būna vis dar sudėtinga nustatyti, kas sudaro teisėtą visuomenės interesą žinoti, ir kokių mastu galima atskleisti asmens privataus gyvenimo faktus¹³⁴. Neabejotina, kad visuomenės teisėto intereso žinoti ribos kinta priklausomai nuo visuomenės kultūros, moralės ir tradicijų¹³⁵.

¹³² Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf. P.11. [prisijungimo laikas 2009-09-12]

¹³³ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 687.

¹³⁴ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 94.

¹³⁵ Žiobienė E. Informacijos apie privatų gyvenimą apsauga: daktaro disertacija : socialiniai mokslai, teisė (01 S) / LTU. – V. 2003. P. 60.

Visuomenės intereso žinoti kaip įsikišimą į asmens privatų gyvenimą pateisinančio kriterijaus sampratą pateikia ir plėtoja Lietuvos teismų praktika. Teisėtas visuomenės interesus suprantamas kaip visuomenės teisė gauti informaciją apie įstatymo saugomą žmogaus privatų gyvenimą tais atvejais, kai būtina apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves nuo neigiamų pasekmių¹³⁶. Autorės nuomone, asmens privataus gyvenimo informacijos paviešinimas teisėto visuomenės intereso žinoti kontekste turėtų būti suprantamas kaip prevencinė priemonė, užkertanti kelią neigiamų faktorių įtakai kitų asmenų teisėms. Todėl teisėto visuomenės intereso (o kartu ir teisės į saviraiškos laisvę) ribos nustatytinos atsižvelgiant į tai, ar informacijos gavimas buvo svarbus visuomenės nariams ir ar skleidžiant žinias buvo pagrindo manyti, kad žinios padės visuomenės nariams apsaugoti jų teisėtus ir visuomeniškai reikšmingus interesus¹³⁷. Tokio požiūrio pėdsakai ryškūs ir Prancūzijos teismų praktikoje: mokytojos pareikštas ieškinys dėl teisės į privatumą pažeidimo Prancūzijoje buvo atmestas, pripažįstant, kad visuomenė turėjo teisėtą interesą būti informuota apie mokykloje įkaitais paimtus vaikus¹³⁸. Kita vertus, visuomenės interesus žinoti gali turėti kur kas platesnę prasmę. EŽTT nurodo, kad teisei į saviraiškos laisvę turi būti suteikiamas prioritetas ir tuomet, kai tam tikri faktai skatina visuomenės diskusijas¹³⁹. Be to, platesnės teisės į saviraiškos laisvę ribos pateisinamos skleidžiamos informacijos sąsajomis su viešais reikalais ir ypatinga svarba demokratinėje visuomenėje.

Tačiau visuomenės interesus žinoti neturėtų peržengti pagarbos asmens privačiam gyvenimui ribų. Kaip teigia E. Žiobienė, gana dažnai visuomenės informavimo priemonės pamiršta teisėto intereso ribas bei pagarbos privačiam gyvenimui imperatyvą ir pateikia visuomenei neaktualią informaciją apie privatų asmens gyvenimą, kuria siekiama patenkinti visuomenės smalsumą¹⁴⁰. Tiek Prancūzijos, tiek Lietuvos teismų praktikoje akcentuojama būtinybė kruopščiai atskirti realų visuomenės interesą žinoti tam tikro asmens privataus gyvenimo faktus nuo visuomenės smalsumo. Pripažįstama, kad visuomenės noras žinoti sensacijas negali būti sutapatinamas su pagrįstu visuomenės interesu žinoti¹⁴¹. Todėl teismas, atsižvelgdamas į publikacijose nagrinėjamas problemas, turi įvertinti skleidžiamas žinias sensacingumo aspektu.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

¹³⁸ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 94 -95.

¹³⁹ Steiner E. The New President, His Wife and the Media: Pushing Away the Limits of Privacy Law’s Protection in France?. // Electronic Journal of Comparative Law. 2009, Nr. 13.1.

Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/131/art131-4.pdf>. [prisijungimo laikas 2009-09-11]

¹⁴⁰ Žiobienė E. Informacijos apie privatų gyvenimą apsauga: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S) / LTU. – V. 2003. P. 61.

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 2 d. nutartis Nr. 3K-7-2/2008 civilinėje byloje S. Š. ir V. Š. v. UAB (duomenys neskelbtini).

Antai civilinėje byloje *S. Š. v. UAB (duomenys neskelbtini)*¹⁴² LAT, išanalizavęs bylos aplinkybes, pažymėjo, kad ginčijamos publikacijos temos – teismo procesas ir giminaičių ginčai dėl dviejų mažamečių našlaičių globos - kontekste informacija apie mergaičių tėvo mirties priežastį bei aplinkybes nesudaro pagrindo išvelgti visuomenės informavimo apie narkotikų vartojimo pasekmes tikslo. Todėl teismas konstatavo, jog ginčo duomenys buvo paskleisti tiesiog kaip skaitytojų dėmesį pritraukianti detalė.

A. Warzilek pabrėžia, kad teisėtas visuomenės interesus būti informuotai gali iškilti tuomet, kai nagrinėjami politikos, ekonomikos, mokslo, socialiniai, literatūros, sporto ir kiti klausimai¹⁴³. Pabrėžtina, kad nepaisant to, jog visi šie reiškiniai ir su jais susijęs privatus asmenų gyvenimas gali dominti visuomenę, kiekvieną kartą derinant privačius interesus bei visuomenės interesą žinoti, būtina pasverti kiekvieną vertybę. Prisiminus taisyklę, kad kuo informacija yra reikšmingesnė visuomenėje, tuo labiau pateisinamas įsikišimas į asmens privatų gyvenimą, neabejotina, kad valstybiniu mastu reikšmingos politikos, ekonomikos, socialinės problemos gali lemti teisėtą visuomenės interesą domėtis asmens privačiu gyvenimu, tačiau tik tiek, kiek tai svarbu suvokiant viešuosius reikalus sudarančią informaciją. Kitaip tariant, asmens privatus gyvenimas pats savaime negali būti pripažintas teisėto visuomenės intereso žinoti objektu; privataus gyvenimo faktų atskleidimas gali būti tik pagalbinė priemonė, siekiant iliustruoti ir geriau atskleisti visai ar daliai visuomenės rūpimų klausimų ir problemų esmę. Todėl teisės į saviraiškos laisvę ribų išplėtimas asmens privatumo apsaugos sąskaita turi būti proporcingas: asmens privataus gyvenimo faktų pavišėjimas galimas tik tiek, kiek svarbu žiniasklaidos nagrinėjamosioms problemoms atskleisti. Negalima pamiršti, kad asmens privatus gyvenimas sudaro jautriausią ir pažeidžiamiausią asmens tapatumo dalį, todėl kiekvienu atveju svarbu kruopščiai išanalizuoti visuomenės intereso žinoti pobūdį ir ribas, atkreipti dėmesį į visuomenės interesą žinoti sudarančių asmens privataus gyvenimo detalių intymumą ir svarbumą vystantis asmenybei.

Kita vertus, sunku įsivaizduoti visuotinai reikšmingas mokslo, literatūros bei sporto problemas, kuriomis būtų pateisinamas įsikišimas į asmens privatų gyvenimą. Neretai visuomenė, vien smalsumo skatinama, domisi žymių sportininkų, artistų, mokslininkų, rašytojų gyvenimais, nesiedama jų su visuomenėje reikšmingomis problemomis. Autorės nuomone, tokios situacijos yra netoleruotinos, todėl, nustatant visuomenės intereso žinoti ribas, itin svarbu atidžiai ir kruopščiai patikrinti, ar visuomenės susidomėjimas asmens privačiu gyvenimu yra savitiksliis, ar gali būti pateisinamas reikšmingais interesais.

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 2 d. nutartis Nr. 3K-7-2/2008 civilinėje byloje *S. Š. ir V. Š. v. UAB (duomenys neskelbtini)*.

¹⁴³ Persönlichkeitschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 628.

Analizuojant teisės į saviraiškos laisvę ribas nagrinėjamosiose valstybėse, matyti, kad visuomenės intereso žinoti santykį su privataus gyvenimo apsauga kebliausia nustatyti yra tuomet, kai nagrinėjamos socialinės problemos. Neabejojama, kad demokratinėje visuomenėje turi būti diskutuojama ir dalijamasi informacija apie tokias skaudžias problemas kaip narkomanija, nusikalstamumas, amoralumas, nedarbas, prostitucija, smurtas šeimose; analizuojamos šių problemų priežastys ir ieškoma sprendimo būdų. Kita vertus, šios problemos yra susijusios su artimiausia žmogui aplinka bei stipriais asmeniniais išgyvenimais. Pernelyg atviras asmens privataus gyvenimo narstymas socialinių problemų kontekste gali lemti asmens stigmatizaciją, visuomenės pasmerkimą ir nusistatymą. Todėl ieškant visuomenės intereso būti informuotai apie socialines problemas ir asmeninių interesų pusiausvyros, svarbu atsižvelgti į pasekmes, kurias gali sukelti įsikišimas į asmens privatų gyvenimą.

Įdomus yra visuomenės intereso žinoti bei asmens teisės būti pamirštam santykis. Tiek Vokietijoje, tiek Prancūzijoje pripažįstama, kad patenkinus visuomenės interesą gauti informaciją, asmens teisė būti paliktam vienam įgauna didesnę reikšmę ir nustato aiškias ribas visuomenės siekiui asmens privatų gyvenimą padaryti viešų diskusijų ar net pramogų objektu¹⁴⁴. Prancūzijos ir Vokietijos teismų praktikoje asmens teisė būti pamirštam (kaip teisės į privatų gyvenimą dalis) yra pagrindas riboti teisę į saviraiškos laisvę ypač tais atvejais, kai pakartotinis informacijos apie nusikaltimą padariusį asmenį viešinimas gali sukliudyti vėlesnei jo reintegracijai į visuomenę¹⁴⁵. Asmens teisės būti pamirštam ir teisėto visuomenės intereso žinoti santykis geriausiai atskleistas Vokietijos Konstitucinio teismo sprendimu *Lebach byloje*. Lebach'as buvo nuteistas kaip bendrininkas už tai, kad ginkluoto kariuomenės užpuolimo metu buvo nužudyti keli kareiviai. Nedaug likus iki bausmės atlikimo pabaigos, viešasis transliuotojas sukūrė dokumentinį filmą apie ginkluotą kariuomenės užpuolimą; filme buvo minimas ir Lebach'o vardas, rodomos jo nuotraukos, užsimenama apie jo homoseksualumą¹⁴⁶. Vokietijos Konstitucinis teismas šioje byloje plačiai pasisakė apie visuomenės teisėtą interesą žinoti nusikaltimų padarymo aplinkybes: kai publikuojama einama informacija apie nusikaltimą, kaltininkas turi susitaikyti su tuo, kad jo sukeltas visuomenės interesus žinoti bus patenkintas įprastu demokratinėje visuomenėje būdu – paskleidžiant informaciją. Todėl kišimasis į privačią asmens gyvenimo sferą yra pateisinamas teisėtu visuomenės interesu žinoti ir nepatogumai, kuriuos patiria kaltininkas turi būti proporcingi nusikaltimo sunkumui arba nusikaltimo reikšmingumui visuomenėje¹⁴⁷. Tačiau kai visuomenės interesus gauti informaciją yra patenkinamas, privataus gyvenimo faktai gali būti skleidžiami tik

¹⁴⁴ Markesinis B. S., Unberath H. *The German law of torts: a comparative treatise*. - Oxford; Portland: Hart Publishing, 2002. P. 428.

¹⁴⁵ *Protecting privacy* / Edited by Basil S. Markesinis. - Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 94.

¹⁴⁶ Barendt E. *Freedom of speech*. - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 236.

¹⁴⁷ Markesinis B. S., Unberath H. *The German law of torts: a comparative treatise*. - Oxford; Portland: Hart Publishing, 2002. P. 427.

labai ribotai: nepaisant padaryto nusikaltimo asmuo yra visuomenės narys ir turi teisę į individualumo apsaugą. Jei nusikaltimas jau sulaukė daug visuomenės dėmesio, tolesnis kišimasis į nusikaltėlio asmeninę erdvę negali būti pateisinamas: asmens interesas reintegruotis visuomenėje ir atstatyti savo socialinę padėtį turi prioritetą prieš visuomenės interesą žinoti¹⁴⁸.

Taigi šioje Vokietijos Konstitucinio teismo byloje buvo konstatuotas asmens teisės būti pamirštam (t.y. pakartotinai nebeviešinti informacijos apie asmens privatą gyvenimą) prioritetas prieš visuomenės interesą žinoti apie nusikaltimų padarymo aplinkybes bei šiuos nusikaltimus padariusius asmenis. Autorės nuomone, asmens teisės būti pamirštam bei teisės į saviraiškos laisvę santykio problema yra aktuali ne tik tuomet, kai būtina apsaugoti nusikaltimą padariusio asmens interesus nuo pernelyg agresyvaus, nuolatinio visuomenės dėmesio, bet ir tuomet, kai asmens privatus gyvenimas pakartotinai išviešinamas skaudžių ir aštrių socialinių problemų kontekste.

Pažymėtina, kad Lietuvoje asmens teisės būti pamirštam (kaip asmens privataus gyvenimo dalies) ir teisės į saviraiškos laisvę konfliktai žiniasklaidoje matomi kasdien. Visuomenės informavimo priemonės nevensia „iškasti“ praeityje didelį atgarsį visuomenėje sukėlusią įvykių dalyvių bei dar kartą išviešinti jų privatą gyvenimą. Pakartotinai sugrįžtant prie praeityje reikšmingų socialinių, politinių problemų ir jų kontekste atskleidžiant asmens privataus gyvenimo detales, retai kada siekiama patenkinti teisėtą visuomenės interesą žinoti: tikėtina, jog žiniasklaidos priemonės siekia tik patenkinti visuomenės smalsumą. Pažymėtina, kad Lietuvos teismai iki šiol nebuvo susidūrę su situacijomis, kuriose reikėtų spręsti asmens teisės būti pamirštam (kaip asmens privataus gyvenimo dalies) ir teisės į saviraiškos laisvę santykio problemą. Autorės nuomone, nagrinėjant tokio pobūdžio ginčus ateityje, Lietuvos teismai galėtų pasiremti Prancūzijos bei Vokietijos praktika. Teismai turėtų laikytis pozicijos, jog net teisėtą visuomenės interesą žinoti sudarančios informacijos viešinimas negali būti beribis – būtina atsižvelgti į teisėtą asmens privataus gyvenimo apsaugos reikalavimą, ypač tuomet, kai visuomenės interesas žinoti jau buvo patenkintas.

Taigi visuomenės interesas žinoti visose analizuojamose valstybėse pripažįstamas reikšmingu pagrindu nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens privachu gyvenimu. Pripažįstama, kad visuomenės interesu žinoti gali būti pateisinamas asmens privataus gyvenimo pavišininimas socialinių, ekonominių, politinių bei kitų visuomenei reikšmingų problemų kontekste. Tačiau teisėtas visuomenės interesas gauti tam tikrą informaciją turi būti atribotas nuo visuomenės smalsumo, kurio remiantis negalima kištis į asmens privatą gyvenimą.

¹⁴⁸ Markesinis B. S., Unberath H. The German law of torts: a comparative treatise. - Oxford; Portland: Hart Publishing, 2002. P. 428.

Visuomenės intereso žinoti kontekste įdomus yra teisės į saviraiškos laisvę bei asmens teisės būti pamirštam santykis Vokietijoje bei Prancūzijoje. Požiūris, kad praėjus tam tikram laikotarpiui nuo visuomenės susidomėjimą sukėlusių įvykių, prioritetas turėtų būti suteikiamas asmens interesui būti pamirštam, o ne visuomenės interesui žinoti, turėtų būti perimtas ir Lietuvos teismų praktikoje.

2.1.4 Teisės į saviraiškos laisvę gynimas santykyje su privataus gyvenimo apsauga Didžiojoje Britanijoje

Atskleidus teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens privataus gyvenimo apsauga Lietuvoje, Vokietijoje bei Prancūzijoje (šios valstybės priskiriamos kontinentinės teisės tradicijai), norėusi aptarti teisės į saviraiškos laisvę gynimo sąlygas bei problematiką Didžiojoje Britanijoje.

Teisės į saviraiškos laisvę padėtis ir apsauga santykyje su teise į privatumą jau nagrinėtose valstybėse skiriasi nuo Didžiosios Britanijos teisės suteikiamos apsaugos. Tai lemia aplinkybė, kad šioje šalyje teisė į privatumą iki šiol nėra pripažįstama savarankiška teise. Didžiosios Britanijos parlamentas nesiryžo priimti atskiro įstatymo¹⁴⁹, reguliuojančio privataus gyvenimo apsaugą, o teismai, vadovaudamiesi parlamento suvereniteto doktrina, teisės į privatumą nepripažino savarankiška teise¹⁵⁰. W. V. H. Rogers teigia, kad Didžioji Britanija, neigdama asmens teisę į privatumą kaip savarankiškai gintiną vertybę, įtvirtino poziciją, kad teisė į saviraiškos laisvę turi prioritetą nepaisant jos keliamos žalos¹⁵¹. Teisės į saviraiškos laisvę dominuojančią padėtį prieš asmens privatumo interesus lemia aplinkybė, kad teisė į saviraiškos laisvę Didžiojoje Britanijoje pripažįstama nuo seno¹⁵², o teisei į privatumą apginti nėra sukurta aiškių, vienareikšmiškų taisyklių.

Didžiosios Britanijos teisėje nėra ieškinio, kurį pareiškus, būtų galima apginti savo privatumo teises nuo nepagrįsto visuomenės informavimo priemonių kišimosi¹⁵³, tačiau tai nereiškia, kad teisės į saviraiškos laisvę ribos santykyje su asmens privataus gyvenimo apsauga yra neribotos. Priešingai nei Vokietijoje ar Prancūzijoje, Didžiojoje Britanijoje privatumo

¹⁴⁹ Nors 1998 m. priimtas Žmogaus teisių aktas (*Human rights act*) tiesiogiai įtvirtino asmens teisę į privatumą, teismų praktikoje vengiama šią teisę pripažinti gintina vertybe, o teorijoje nesutariama, ar Žmogaus teisių aktas, kaip Europos žmogaus teisių konvenciją įgyvendinantis nacionalinės teisės aktas, nustato tik valstybės išipareigojimus gerbti asmens teises, ar tam tikra apimtimi gali būti taikomas ir horizontaliems santykiams.

¹⁵⁰ Lankauskas M. Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. // Teisės problemos. 2007. Nr. 2 (56).

¹⁵¹ *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media.* / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Springer; Vienna / New York, 2005. P. 61.

¹⁵² *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media.* / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 60.

¹⁵³ Barendt E. *Freedom of speech.* - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 232.

interesai yra ginami pasitelkiant jau egzistuojančius, tam tikrus interesus ginančius deliktus¹⁵⁴, kurie tam tikra apimtimi gali suteikti apsaugą ir privatumo interesams. Atkreiptinas dėmesys, kad siekiant pagrįsti tam tikro delikto buvimą, būtina įrodyti reikšmingas aplinkybes¹⁵⁵. Todėl neretai kyla keblumų: asmens privatumo interesų pažeidimo situacijos nevisuomet tenkina egzistuojančių deliktų taikymo sąlygas. Tokiose situacijose teismų praktika arba išplečia egzistuojančių deliktų taikymo sritį, asmens privatumo interesų kontekste papildydama susiformavusias deliktų taikymo sąlygas, arba palieka pažeistus asmens interesus neapgintus. Nesant vieningos asmens privatumo apsaugos koncepcijos ir asmens privatumo interesus ginant per atskirus deliktus, tampa neįmanoma išskirti aiškius ir vieningus kriterijus (kaip yra padaryta Vokietijos, Prancūzijos, Lietuvos teisėje), kuriais remiantis būtų nustatoma vertybių pusiausvyra. Todėl toliau teisės į saviraiškos laisvę ribas santykiyje su asmens privatumo interesais bandysime atskleisti tiesiog analizuodami reikšmingiausias bylas.

Kaye v. Andrew Robertson and Sport Newspaper Ltd byla teisės mokslininkų dažniausiai yra minima kaip teisinės asmens privatumo interesų apsaugos nepakankamumo pavyzdys¹⁵⁶. G. Kaye buvo Didžiojoje Britanijoje populiaros laidos vedėjas. Nelaimingo atsitikimo metu jis buvo sunkiai sužalotas ir intensyviai gydomas ligoninėje. Nepaisant to, kad G. Kaye lankymas buvo griežtai kontroliuojamas, du žurnalistai pateko į jo palatą, nufotografavo jį ir tariamai paėmė interviu. Žurnalistai teigė, kad G. Kaye davė sutikimą tiek jį fotografuoti, tiek publikuoti duotą interviu, tačiau mediciniai tyrimai parodė, kad G. Kaye tik labai ribotai galėjo naudotis savo fiziniiais gebėjimais; be to, praėjus valandai po tariamo interviu jis nieko nebeprisiminė¹⁵⁷. Apeliacinis teismas nurodė, kad žurnalistai sudarė klaidingą įspūdį, jog G. Kaye sutiko duoti interviu ir būti fotografuojamas, todėl jie padarė tyčinės melagystės deliktą (*angl. tort of malicious falsehood*). Teismas pabrėžė, kad G. Kaye buvo tokios būsenos, kad negalėjo sąmoningai duoti sutikimo; o publikuojant interviu be jo sutikimo, buvo pažeista G. Kaye teisė vėliau parduoti informaciją apie įvykį¹⁵⁸. Ši byla parodė, kad, nesant bendros teisės į privatumą Didžiojoje Britanijoje, teismas turi ieškoti jau egzistuojančio delikto, kuris būtų pakankama asmens teisės gynimo priemonė¹⁵⁹. Todėl atsiranda rizika, kad nesant tinkamo delikto, kurio pagrindu galima apsaugoti asmens privatumo interesus, teisės į saviraiškos laisvę ribos gali būti nepagrįstai išplėtos ir asmens teisėti interesai neapginti.

¹⁵⁴ *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media.* / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 618.

¹⁵⁵ *Protecting privacy* / edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 4.

¹⁵⁶ Deakin S., Johnston A., Markesinis B. Markesinis and Deakin's tort law. – Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 2008. P. 828.

¹⁵⁷ Deakin S., Johnston A., Markesinis B. Markesinis and Deakin's tort law. – Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 2008. P. 828.

¹⁵⁸ *Protecting privacy* / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 12.

¹⁵⁹ *Protecting privacy* / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 12.

Autorės nuomone, panašus rezultatas būtų gautas *Kaye v. Robertson byla* išnagrinėjus pagal anksčiau aptartus teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribas praplečiančius kriterijus. Neabejotina, kad teismai Lietuvoje būtų atsižvelgę į paskleistos informacijos pobūdį ir įvertinę aplinkybę, kad informacija apie asmens privatą gyvenimą buvo paskleista be jo sutikimo. Kita vertus, priešingai nei pagal Anglijos teisę, vien asmens sutikimo nebuvimas nebūtų pakankamas pagrindas konstatuoti teisėtą teisės į saviraiškos laisvę ribų peržengimo: svarbu įvertinti, ar teisės į saviraiškos laisvę ribų peržengimas gali būti pateisintas asmens viešumu bei visuomenės interesu žinoti. Remiantis Lietuvos teismų praktika, manytina, kad nepaisant asmens viešumo bei galimo visuomenės susidomėjimo įvykiu, būtų pripažinta, kad buvo peržengtos teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribos.

Teisės į saviraiškos laisvę ribas apibrėžia ir konfidencialumo pareigos pažeidimo (*angl. breach of confidence*) deliktas. Didžiosios Britanijos teismai, remdamiesi EŽTT įpareigojimu kruopščiai subalansuoti teisę į saviraiškos laisvę bei asmens teisę į privatumą¹⁶⁰, išplėtė delikto taikymo sritį ir privačiai informacijai. Nepaisant šio delikto riboto taikymo, panašu, kad kol kas tai yra bene efektyviausia priemonė nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas. Konfidencialumo pareigos pažeidimo kontekste pripažįstama, kad privačios informacijos paviešinimas be asmens sutikimo yra pateisinamas teisėtu visuomenės interesu žinoti tam tikras asmens privataus gyvenimo detales¹⁶¹. Didžiosios Britanijos teismai laikosi pozicijos, kad teisės į saviraiškos laisvę ribos privačios informacijos požiūriu turi būti išplėtos tiek, kiek asmens privatus gyvenimas domina visuomenę¹⁶². Pastebima, kad asmens viešas statusas taip pat turi įtakos teisės į saviraiškos laisvę bei asmens privatumo interesų pusiausvyros nustatymui¹⁶³. Autorės nuomone, visuomenės intereso žinoti bei viešo asmens statuso kriterijų reikšmės nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas pripažinimas Anglijos teisėje rodo tam tikra kontinentinės ir bendrosios teisės suartėjimą. Neabejotina, kad tam įtakos turi EŽTT jurisprudencija bylose prieš Didžiąją Britaniją¹⁶⁴.

EŽTT jurisprudencijos ir apskritai kontinentinės teisės tradicijos įtaka Didžiosios Britanijos teisei matoma *Campbell v. MND Ltd byloje*. Katja S Ziegler¹⁶⁵ pastebi, kad šios bylos teismo sprendimo argumentacija yra panaši į EŽTT sprendimą *Caroline von Hanover* byloje; teismai nagrinėdami, ar *Campbell* situacijai taikytinas konfidencialumo pareigos pažeidimo deliktas, iš esmės vadovaujasi EŽTT jurisprudencijoje išvystytais kriterijais, kuriais remiantis

¹⁶⁰ Bagshaw R., McBride N. J. Tort law. - Harlow: Pearson Longman, 2005. P. 310.

¹⁶¹ Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas: mokslinės konferencijos, skirtos Vilniaus universiteto Teisės fakulteto doc. dr. Alfonso Vileitos septyniadešimtmečiui, medžiaga. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 66.

¹⁶² Barendt E. Freedom of speech. - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 233.

¹⁶³ Bagshaw R., McBride N. J. Tort law. - Harlow: Pearson Longman, 2005. P. 319.

¹⁶⁴ Human rights and private law: privacy as autonomy. / Edited by Katja S. Ziegler. - Oxford / Portland (Or.): Hart Publishing, 2007. P. 207.

¹⁶⁵ Ten pat. P. 205.

nustatoma teisinga teisės į saviraiškos laisvę bei teisės į privatumą pusiausvyra. Lordų rūmai šioje byloje nurodė, kad paskleidus informaciją apie tai, kad modelis Naomi Campbell turi problemų dėl narkotikų ir lankosi narkomanų reabilitacijos centre, bei paviešinus nuotrauką, kurioje ji vaizduojama išeinanti iš narkomanų reabilitacijos centro, buvo pažeistas manekenės privatumas. Konstatuota, kad nepaisant to, kad manekenė yra įžymi, jos privatus gyvenimas vis vien turi būti apsaugotas. Kita vertus, teismas pabrėžė, kad manekenės anksčiau melavo, jog ji neturi problemų dėl narkotikų, todėl visuomenė turėjo interesą sužinoti tiesą; tačiau visuomenės interesas žinoti neapima informacijos apie jos gydymąsi¹⁶⁶. Kaip matome, teismai konstatavę, jog paskleista informacija yra privataus pobūdžio, toliau teisės į saviraiškos laisvę santykio su asmens privatumo interesais klausimą sprendė atsižvelgdami į manekenės vaidmenį visuomenėje bei visuomenės interesą žinoti jos privataus gyvenimo detales. Spręsdamas dėl nuotraukos paviešinimo teisėtumo, teismas nurodė, kad nepaisant to, kad manekenė anksčiau melavo apie savo problemas dėl narkotikų, visuomenės interesas žinoti negali būti išplėstas ir nuotraukų atžvilgiu: nuotraukos nesuteikia reikšmingos informacijos apie manekenės kaip viešo asmens viešų funkcijų atlikimą¹⁶⁷. Šioje byloje teismas vis dėlto apribojo informacijos skelbimą apie jos gydymąsi, kadangi tokios informacijos paviešinimas gali turėti įtakos tolesniam jos gydymosi procesui¹⁶⁸.

Panašiai teisės į saviraiškos laisvę ir asmens privatumo interesų konfliktas buvo išspręstas 2003 m. byloje *A v. B plc*¹⁶⁹. Remiantis šios bylos aplinkybėmis, pirmosios lygos futbolininkas siekė, kad būtų užkirstas kelias laikraščiui paviešinti intymią informaciją apie santykius su dviem moterimis. Apeliacinis teismas, panaikindamas laikiną publikacijos uždraudimą, nurodė, kad nors vieši asmenys turi teisę į privatų gyvenimą, jie turėtų pripažinti, kad net ir faktai apie šių asmenų kasdienybę domina visuomenę. Byloje buvo keliamas klausimas, ar visuomenė turi suprantamą ir dėl to teisėtą interesą žinoti informaciją apie futbolininko privatų gyvenimą. Pažymėta, kad futbolininkai yra tam tikro vaidmens atlikėjai, todėl jų gyvenimas turi būti atviras visuomenei¹⁷⁰. Kaip matome, tiek manekenės, tiek futbolininko byloje teismai pripažino, kad ir viešas asmuo turi teisę į privatumą, tačiau kita vertus, visuomenė turi pagrįstą interesą žinoti apie viešo asmens (kaip tam tikro vaidmens visuomenėje atlikėjo) kasdienį gyvenimą. Kai asmuo meluoja apie savo privatų gyvenimą, žiniasklaida turi teisę atskleisti tiesą¹⁷¹.

¹⁶⁶ Human rights and private law: privacy as autonomy. / Edited by Katja S. Ziegler. - Oxford / Portland (Or.): Hart Publishing, 2007. P. 205.

¹⁶⁷ Ten pat. P. 206.

¹⁶⁸ Harlow C. Understanding tort law. - London: Sweet & Maxwell, 2005. P. 133.

¹⁶⁹ Barendt E. Freedom of speech. - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 232.

¹⁷⁰ Barendt E. Freedom of speech. - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 233.

¹⁷¹ Bagshaw R., McBride N. J. Tort law. - Harlow: Pearson Longman, 2005. P. 320.

Kaip matome iš analizuotų sprendimų teisės į saviraiškos laisvę ribos Didžiojoje Britanijoje suvokiamos kur kas plačiau nei anksčiau analizuotose valstybėse. Tai lemia ne tik tai, kad asmens privatumo interesai saugomi pritaikant atsitiktinius deliktus, bet ir liberalus teismų požiūris į asmens viešo statuso bei visuomenės intereso žinoti įtaką nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas. Didžiojoje Britanijoje kur kas labiau leidžiama kištis į viešų asmenų privatą gyvenimą vien todėl, kad jie yra tam tikrų vaidmenų visuomenėje atlikėjai, o jų elgesys laikomas sektinu pavyzdžiu¹⁷². Todėl ir jų kasdieninės veiklos atskleidimas yra pateisinamas visuomenės interesu žinoti. Tuo tarpu tiek Lietuvoje, tiek Prancūzijoje teisės į saviraiškos laisvę ribos yra kur kas siauresnės: kaip jau buvo minėta anksčiau, Lietuvoje kišimasis į viešo asmens privatą gyvenimą yra pateisinamas tik tiek, kiek privataus gyvenimo aplinkybės gali daryti įtakos jo atliekamoms funkcijoms. Didžiosios Britanijos požiūrio pėdsakų galime rasti Vokietijos teismų praktikoje iki EŽTT sprendimo *Caroline von Hanover* byloje. Vokietijos teismų praktikoje teisės į saviraiškos laisvę ribų išplėtimas viešo asmens privataus gyvenimo sąskaita buvo leidžiamas vien dėl visuomenės domėjimosi viešu asmeniu kaip tokiu. Minėtas EŽTT sprendimas pakoregavo viešo asmens privatumo apsaugos koncepciją tiek Vokietijoje, tiek Didžiojoje Britanijoje.

Taigi teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribos Didžiojoje Britanijoje suvokiamos kur kas plačiau nei kitose analizuotose valstybėse. Tai lemia aplinkybė, kad šioje šalyje nėra pripažįstama teisė į privatumą, todėl teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribos yra nustatomos per atskirus deliktus. Tais atvejais, kai asmens privatumo interesai ginami pasitelkiant *breach of confidence* deliktą, teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribos yra išplečiamos atsižvelgiant į asmens statusą visuomenėje bei visuomenės interesą žinoti. Remiantis šiais kriterijais teisės į saviraiškos laisvę ribos nustatomos ir anksčiau analizuotose valstybėse; tačiau Didžiojoje Britanijoje jais pateisinamas kur kas didesnis teisės į saviraiškos laisvę kišimasis į asmens privatumą.

¹⁷² Bagshaw R., McBride N. J. Tort law. - Harlow: Pearson Longman, 2005. P. 320.

2.2 Teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribos santykije su garbės ir orumo gynimu

Žiniasklaidos priemonės, kaip pagrindiniai informacijos sklaidos instrumentai, demokratinėje visuomenėje turi pareigą sąžiningai ir atsakingai skleisti kokybišką ir tikslią informaciją. Nesilaikant šios pareigos ir skleidžiant melagingą, tikrovės neatitinkančią ir asmenį žeminančią informaciją gali būti pažeisti asmens garbė ir orumas. Asmens garbė ir orumas, kaip ir asmens teisė į privatumą, konfliktuoja su teise į saviraiškos laisvę, todėl svarbu apibrėžti ne tik šios vertybės turinį, bet ir išsiaiškinti kokiais kriterijais remiantis turi būti nustatoma teisinga teisės į saviraiškos laisvę ir asmens garbės ir orumo pusiausvyra.

Asmens garbės ir orumo apsaugos svarba darniam ir visapusiškam asmenybės plėtojimui pripažįstama daugelyje valstybių. Didžiosios Britanijos Lordų rūmai (*angl. House of Lords*) asmens garbę apibrėžia kaip didžiausią vertybę ir daugelio visuomenės veiklų bei funkcijų pagrindą; todėl laikoma, kad asmens reputacija turi būti saugoma ne tik siekiant apginti įžeistą asmenį, bet ir siekiant visuomeninio gėrio¹⁷³. Vokietijos Konstitucinis teismas akcentuoja, kad asmens garbė yra saugoma ir konstitucinės teisės į laisvą asmenybės vystymąsi bei asmens orumo neliečiamumą¹⁷⁴.

Asmens santykį su visuomene pabrėžia ir LAT, atskleiddamas asmens garbės ir orumo sampratą Lietuvoje. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne „garbė“ apibūdinama kaip visuomenės pagarba asmeniui už nuopelnus, šlovė, geras vardas¹⁷⁵; tuo tarpu „orumas“ apibrėžiamas kaip asmens savęs vertinimas, kurį, visų pirma, lemia teigiamas visuomenės įvertinimas¹⁷⁶. Kaip matome, šios dvi sąvokos yra glaudžiai susijusios, nes garbė – tai teigiamas asmens socialinis įvertinimas¹⁷⁷, o visuomenės vertinimas kaip asmens elgesys atitinka visuotinai priimtas normas yra kriterijus asmeniui vertinant save patį. Todėl ginant asmens garbę ir orumą yra saugomas asmens moralinis vertinimas: asmuo turi teisę reikalauti, kad viešoji nuomonė apie jį būtų formuojama duomenų, atitinkančių jo tikruosius poelgius, pagrindu ir jo moralinis vertinimas atitiktų tikrovę bei normų reikalavimus visuomenėje, kurioje jis gyvena¹⁷⁸. Visuotinai pripažįstama, kad asmens garbės ir orumo apsaugos klausimas kyla tuomet, kai paskleidžiama melaginga, neteisinga viešąją nuomonę apie asmenį formuojanti ir asmenį visuomenės akyse žeminanti informacija.

¹⁷³ Rogers W. V. H. Winfield and Jolowicz on tort. – London : Sweet & Maxwell, 2006. P. 582.

¹⁷⁴ Barendt E. Freedom of speech. - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 213.

¹⁷⁵ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. - Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. P. 165.

¹⁷⁶ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 258.

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

¹⁷⁸ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 258.

Asmens garbė ir orumas kaip teisės į saviraiškos laisvę ribojanti asmeninė vertybė yra pripažįstama daugelio valstybių konstitucijose. Antai LR Konstitucijos 25 str. 3 d. numatyta, jog laisvė reikšti įsitikinimus gali būti ribojama tik įstatymu ir tik siekiant apsaugoti tam tikras vertybes, tarp jų ir asmens garbę bei orumą. Remiantis Vokietijos Konstitucijos 5 str. 2 d. teisę į saviraiškos laisvę riboja asmens teisė į garbės neliečiamumą¹⁷⁹. Šios konstitucinės normos įpareigoja nustatyti teisės į saviraiškos laisvę bei asmens garbės ir orumo pusiausvyrą; konkretūs kriterijai, kuriais remiantis nustatoma analizuojamų vertybių pusiausvyrą, yra įtvirtinti valstybių baudžiamosios bei civilinės teisės normose. Atkreiptinas dėmesys, kad tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje asmens garbė ir orumas gali būti ginami nuo nepagrįstos teisės į saviraiškos laisvę „agresijos“ pasitelkiant ir baudžiamosios, ir civilinės teisės normas, o Didžiojoje Britanijoje – pareiškus civilinį ieškinį dėl šmeižto. Tuo tarpu Prancūzijoje asmens teisė į garbę ginama tik baudžiamosios teisės priemonėmis¹⁸⁰. Kadangi šiame darbe teisės į saviraiškos laisvę santykį su kitomis asmeninėmis vertybėmis analizuojame civiliniu teisiniu aspektu, asmens garbės ir orumo bei teisės į saviraiškos laisvę pusiausvyros nustatymo ypatumus bandysime atskleisti remdamiesi vien Lietuvos, Vokietijos bei Didžiosios Britanijos teismų praktika sprendžiant civilines bylas.

Kaip jau buvo pastebėta anksčiau, asmens garbės ir orumo apsauga nėra absoliuti; jos ribas nustato teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribos. Todėl kiekvienoje byloje dėl garbės ir orumo gynimo teismui tenka nelengva užduotis – surasti pusiausvyrą tarp teisės reikšti savo įsitikinimus ir pagarbos asmens garbei ir orumui reikalavimo, vengiant šių vertybių įgyvendinimo viena kitos sąskaita¹⁸¹. Nagrinėjant teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens garbe ir orumu, teismas turi įvertinti bylos aplinkybes ir atkreipti dėmesį į tam tikrus reikšmingus aspektus. Kaip teigia E. Barendt, EŽTT, ieškodamas teisės į saviraiškos laisvę ir asmens garbės ir orumo gynimo pusiausvyros, paprastai atkreipia dėmesį į paskleistos informacijos turinį, jos reikšmingumą demokratinėje visuomenėje, analizuoja tikrovės neatitinkančias žinias paskleidusio asmens sąžiningumą¹⁸². Panašūs kriterijai yra išskiriami ir Lietuvos teisėje: akcentuojama, jog nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas turi būti atsižvelgiama į paskleistos informacijos turinį bei asmens, apie kurį paskleistos žeminančios žinios, statusą; įvertinamas žinias paskleidusio asmens sąžiningumas. Nors Vokietijoje asmens teisė į garbę ir orumą pripažįstama sudėtine asmens teisės į individualumą dalimi, nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas paskleidus tikrovės neatitinkančią informaciją, yra atsižvelgiama į tuos pačius kriterijus. Tuo tarpu, Didžiojoje Britanijoje asmens garbė ir orumas yra ginami pareiškiant ieškinį dėl šmeižto (atskiru *defamation* deliktu), kurio taikymo sritis ir atvejai yra griežtai apibrėžti teismų praktikoje.

¹⁷⁹ Barendt E. Freedom of speech. - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 213.

¹⁸⁰ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 123.

¹⁸¹ Mikelėnas V. Asmens reputacijos gynimas: lyginamoji analizė // Teisė. 1995, Nr. 29. P. 71-72.

¹⁸² Barendt E. Freedom of speech. - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 223-225.

Taigi asmens garbės ir orumo bei teisės į saviraiškos laisvę konfliktas gali būti išspręstas tik nustatant šių dviejų vertybių pusiausvyrą. Tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje pripažįstama, kad teisės į saviraiškos laisvę santykis su asmens garbe ir orumu atsiskleidžia analizuojant paskleistos informacijos turinį, atkreipiant dėmesį į žinias paskleidusio asmens sąžiningumą bei asmens, apie kurį paskleista informacija, statusą. Tuo tarpu Didžiojoje Britanijoje teisės į saviraiškos laisvę ribos santykyje su asmens garbe ir orumu nustatomos remiantis šmeižto delikto taisyklėmis; nepaisant to, manytina, jog galima rasti bendrą sąlyčio tašką tarp teisės į saviraiškos laisvę ribų nustatymui reikšmingų kriterijų analizuojamose valstybėse. Kituose skyriuose bandysime aptarti minėtų kriterijų turinį; per šiuos kriterijus bandysime atskleisti teisės į saviraiškos laisvę santykį su asmens garbe ir orumu analizuojamose valstybėse.

2.2.1 Paskleistos informacijos turinys kaip kriterijus nustatant teisės į saviraiškos laisvę santykį su asmens garbe ir orumu

Teisės į saviraiškos laisvę santykio su asmens garbe ir orumu klausimas paprastai iškyla visuomenės informavimo priemonėms pažeidus iš teisės į saviraiškos laisvę kylančią pareigą skleisti teisingą ir kokybišką informaciją ir pavišinus melagingus, įžeidžiamo pobūdžio duomenis apie asmenį. Todėl kiekvienu atveju siekiant nustatyti teisės į saviraiškos laisvę santykį su asmens garbe ir orumu, būtina atsižvelgti į paskleistos informacijos turinį bei pobūdį. Šiame skyriuje palyginsime, kokią įtaką teisės į saviraiškos laisvę riboms santykyje su asmens garbe ir orumu turi paskleistos informacijos turinys ir pobūdis pagal Lietuvos ir Vokietijos teismų praktiką bei EŽTT išaiškinimus; analizuosime, kaip šis kriterijus yra suvokiamas ir aiškinamas Didžiosios Britanijos teismų praktikoje bei bandysime palyginti šio kriterijaus įtaką teisės į saviraiškos laisvę riboms analizuojamose valstybėse.

LR CK 2.24 str. 1 d. yra įvardyta esminė asmens garbės ir orumo gynimo sąlyga: asmuo gali reikalauti, kad būtų paneigti duomenys, kurie neatitinka tikrovės ir žemina asmenį¹⁸³. Ši norma atskleidžia informacijos pobūdžio kaip kriterijaus, nustatant teisės į saviraiškos laisvę santykį su garbės ir orumo gynimu, pagrindinius aspektus: turi būti paskelbti duomenys, šie duomenys turi neatitikti tikrovės ir žeminti asmenį. Tik konstatavus visų šių aspektų buvimą, galima pripažinti asmens garbės ir orumo pažeidimą. Šių sąlygų sudėtis yra pagrindas kreiptis dėl asmens garbės bei orumo gynimo ir Vokietijoje¹⁸⁴ bei Didžiojoje Britanijoje¹⁸⁵. Nors tik esant

¹⁸³ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2264.

¹⁸⁴ Mikelėnas V. Asmens reputacijos gynimas: lyginamoji analizė // Teisė. 1995, Nr. 29. P. 87.

¹⁸⁵ Persönlichkeitschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 61.

visų šių kriterijų sumai kyla teisės į saviraiškos laisvę bei asmens garbės ir orumo santykio problema, manytina, jog tikslinga atskirai paanalizuoti ir palyginti kiekvieną iš nurodytų aspektų.

Sprendžiant teisės į saviraiškos laisvę bei asmens garbės ir orumo gynimo konfliktą, pirmiausia būtina nustatyti, ar paskleista informacija yra duomenys (faktai) ar asmens nuomonė¹⁸⁶, kadangi LR CK garbės ir orumo gynimą sieja tik su tikrovės neatitinkančių ir žeminančių duomenų, o ne su nuomonės paskelbimu. Būtinybė atskirti nuomonę ir žinią, nagrinėjant garbės ir orumo pažeidimo bylas, akcentuojama ir Vokietijos bei Didžiosios Britanijos teisės doktrinoje.

Nuomonės ir faktų atskyrimo kriterijai yra plėtojami EŽTT praktikoje: jais remiasi ir Lietuvos¹⁸⁷ bei Vokietijos¹⁸⁸ teismai. Pripažįstama, kad atskiriant asmens nuomonę nuo paskleistų faktų ir apibrėžiant teisės į saviraiškos laisvę ribas, turi būti vadovojamasi tiesos įrodomumo kriterijumi¹⁸⁹. Laikoma, jog faktai egzistuoja objektyviai, todėl tam tikrų duomenų buvimas gali būti pademonstruotas¹⁹⁰. Tuo tarpu nuomonė yra asmeninis žmogaus požiūris ar asmeninis įvykio, situacijos vertinimas; tai lemia negalimumą pagrįsti nuomonę kaip teisingą ar klaidingą¹⁹¹. Bene ryškiausiai EŽTT pozicija nuomonės ir faktų atskyrimo atžvilgiu atsiskleidžia *Lingens v. Austria* byloje¹⁹². Žurnalistas Lingens'as smarkiai kritikavo tuometinį ministrą pirmininką dėl sudarytos koalicinės vyriausybės su politiku, tarnavusiu SS kariniuose daliniuose. Žurnalistas savo šalyje buvo nuteistas už tai, kad ministro elgesį pavadino nemoralium, negarbingu ir prisitaikėlišku ir negalėjo įrodyti savo teiginių teisingumo. Teismas pažymėjo, kad kiekvienu konkrečiu atveju yra svarbu labai kruopščiai atskirti faktus ir asmeninius vertinimus: faktų buvimas gali būti pademonstruotas, tuo tarpu asmens vertinimų teisingumas ar klaidingumas negali būti įrodomas, todėl negalima reikalauti, kad nuomonę išreiškęs asmuo pagrįstų jos teisingumą. EŽTT įvertino, kad šiuo atveju žurnalistas išreiškė savo nuomonę, kuri buvo pagrįsta faktais (ministras pirmininkas aiškiai palaikė politiko nacių režime dalyvavusį politiką) ir konstatavo, jog, nuteisus žurnalistą, buvo nepagrįstai suvaržyta teisė į saviraiškos laisvę. Pažymėtina, jog šioje byloje

¹⁸⁶ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 263.

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 "Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas" // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

¹⁸⁸ Mikelėnas V. Asmens reputacijos gynimas: lyginamoji analizė. // Teisė. 1995, Nr. 29. P. 88.

¹⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 "Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas" // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

¹⁹⁰ Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf P. 9. [prisijungimo laikas 2009-10-16]

¹⁹¹ Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf P. 10. [prisijungimo laikas 2009-10-16]

¹⁹² Mowbray A. Cases and Materials on the Europa Convention on Human Rights. - Oxford: Oxford University press, 2007. P. 639-641.

EŽTT sudėjo esminius akcentus nustatant, kokią įtaką nuomonės bei faktai daro teisės į saviraiškos laisvę riboms. Nors šioje byloje asmens nuomonės ir faktų atskyrimo svarba nustatant teisės į saviraiškos laisvę gynimo ribas buvo atskleista nagrinėjant, ar baudžiamąja tvarka nuteisus žurnalistą už šmeižtą nebuvo suvaržyta teisė į saviraiškos laisvę, pabrėžtina, jog byloje įvardyti tiesos įrodomumo kriterijumi vadovaujamosi ir nagrinėjant asmens garbės ir orumo gynimo bylas civiline tvarka.

Kaip jau buvo minėta, paskleistų duomenų ir nuomonės atskyrimas nėra savitikslis: priklausomai nuo to, ar paviešinti teiginiai gali būti įvertinti kaip nuomonė ar faktai, skirsis ir teisės į saviraiškos laisvę ribos. Akivaizdu, kad faktai gali būti patikrinti atitikimo tikrovei aspektu; jie gali būti pripažinti žeminančiais ir menkinančiais asmenį, todėl paskleidus objektyvius duomenis potencialiai gali kilti ir teisės į saviraiškos laisvę ribų klausimas. Tokios pozicijos laikomasi tiek Vokietijos ir Lietuvos, tiek Didžiosios Britanijos teismų praktikoje.

Tuo tarpu asmens teisė į nuomonę kaip esminė teisės į saviraiškos laisvę dalis negali būti ribojama: negalima reikalauti pagrįsti išreikštos nuomonės teisingumo¹⁹³. E. Žiobienė, remdamasi EŽTT praktika, teigia, kad nuomonė yra siejama su tam tikru reiškiniumi bei įvykių vertinimu. Tačiau nepaisant nuomonės subjektyvaus pobūdžio ir negalimumo jai taikyti tiesos kriterijų, nuomonės autorius privalo ją reikšti sąžiningai ir etiškai, sąmoningai neiškreipdamas faktų ir duomenų¹⁹⁴. Reikėtų pritari L. Meškauskaitėi, kuri teigia, kad kai nuomonė yra reiškiamą akivaizdžiai turint tikslą pažeminti žmogų, laikytina, jog asmuo piktnaudžiauja savo teise reikšti nuomonę¹⁹⁵. Panašios pozicijos laikomasi ir Vokietijos teisėje pabrėžiant, kad nuomonė, vertinimai negali būti įrodyti kaip teisingi ar klaidingi, todėl asmens vertinimams apsauga suteikiama, nesvarstant, ar šie vertinimai yra pagrįsti ar ne, emocionalūs ar racionalūs, vertingi ar beverčiai, pavojingi ar žalingi¹⁹⁶. Vis dėlto, nuomonė išreikšta asmens garbę įžeidžiančiu būdu ar menkinanti žmogų, nėra saugoma teisės į saviraiškos laisvę¹⁹⁷. Taigi nors tiek Vokietijoje, tiek Lietuvoje, paskleidus nuomonę, teisės į saviraiškos laisvę ribos yra platesnės nei paskelbus tikrovės neatitinkančius ir asmenį žeminančius faktus, jos nėra beribės. Abejose valstybėse reikalaujama atsižvelgti į nuomonę paskleidusio asmens intencijas – tik sąžiningai nuomonei, išreikštai nesiekiant sumenkinti žmogaus, yra suteikiama teisės į saviraiškos laisvę apsauga.

¹⁹³ Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf P. 9. [prisijungimo laikas 2009-10-16]

¹⁹⁴ Žiobienė E. Informacijos apie privatų gyvenimą apsauga: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S) / LTU. – V. 2003. P. 65.

¹⁹⁵ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 263.

¹⁹⁶ Pech L. Balancing Freedom of the Press with Competing Rights and Interests: A Comparative Perspective. Prieiga per internetą: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=909507. P.19. [prisijungimo laikas 2009-10-16]

¹⁹⁷ Persönlichkeitschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 157.

Atkreiptinas dėmesys, kad Didžiojoje Britanijoje, kaip ir Vokietijoje bei Lietuvoje, sąžiningos nuomonės paskelbimas lemia platesnes teisės į saviraiškos laisvę ribas. Sąžiningo komentaro (*angl. defence of fair comment*) gynyba remiasi įsitikinimu, kad sąžininga ir teisinga kritika yra būtina kiekvienoje laisvę vertinančioje visuomenėje¹⁹⁸. Tačiau *fair comment* gynyba, siekiant išplėsti teisės į saviraiškos laisvę ribas, galima pasinaudoti tik tuomet, kai paskelbta nuomonė tenkina tam tikras sąlygas. Reikalaujama, kad nuomonė būtų išreikšta apie visuomenei rūpimą klausimą ar dalyką sąžiningai; asmuo reikšdamas nuomonę negali elgtis piktavališkai; nuomonė turi būti pagrįsta teisingais faktais¹⁹⁹. Autorės nuomone, tokių griežtų reikalavimų išreikštai nuomonei kėlimas skatina asmenis sąžiningai ir atsakingai naudotis savo teise reikšti nuomonę, nes jei išreikšta nuomonė neatitinka bent vieno iš šių požymių teisės į saviraiškos laisvę bei asmens garbės ir orumo konfliktas išsprendžiamas pastarosios vertybės naudai.

Jei palygintume reikalavimus, keliamus asmens nuomonei Vokietijoje ir Lietuvoje, su reikalavimais pagal Didžiosios Britanijos teisę, pastebėtume, jog visose analizuojamose valstybėse reikalaujama, kad savo nuomonę asmuo reikštų sąžiningai ir nesiekdamas sumenkinti kito asmens. Pabrėžtina, kad Didžiosios Britanijos teisėje keliami sąlyga, kad nuomonė nebūtų pagrįsta neteisingais faktais, atsispindi ir EŽTT sprendimuose: logiška būtų manyti, kad EŽTT reikalaudamas, kad išreikšta nuomonė turėtų tam tikrą faktinį pagrindą, turi omenyje teisingą faktinį nuomonės pagrindimą, nes vien subjektyvi asmens nuomonė be jokio pagrindo gali būti įžeidžianti ir besaikė²⁰⁰. Tačiau nei Vokietijos, nei Lietuvos, nei EŽTT praktikoje nėra akcentuojama, jog nuomonė yra saugoma teisės į saviraiškos laisvę tik tada, kai ji pareiškia viešuosius interesus liečiančiais klausimais. Kita vertus, EŽTT savo praktikoje pabrėžia, kad stiprūs žodžiai ir arši kritika yra labiau pateisinami tais atvejais, kai nuomonė pareiškia apie viešąjį interesą sudarančias problemas²⁰¹. Taigi kaip matome, tiek Didžiojoje Britanijoje, tiek Vokietijoje bei Lietuvoje platesnės teisės į saviraiškos laisvę ribos santykiyje su asmens garbe ir orumu yra pateisinamos ir toleruojamos, jei pareiškta nuomonė atitinka tam tikrus, iš esmės visose analizuojamose valstybėse panašius, jai keliamus reikalavimus.

Akivaizdu, kad atskirti faktus nuo nuomonių teismas gali tik kruopščiai išanalizavęs teiginių paskleidimo aplinkybes. Pabrėžtina, kad tam tikruose išreikštuose teiginiuose galime atpažinti tarpusavyje susipynusius objektyvius duomenis ir subjektyvius jų vertinimus. Todėl nors

¹⁹⁸ Deakin S., Johnston A., Markesinis B. *Markesinis and Deakin's tort law*. – Oxford: Clarendon Press ; New York: Oxford University Press, 2008. P. 785.

¹⁹⁹ Bagshaw R., McBride N. J. *Tort law*. - Harlow: Pearson Longman, 2005. P. 284.

²⁰⁰ Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. *Human rights handbooks*, No. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf. P. 10. [prisijungimo laikas 2009-10-17]

²⁰¹ Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. *Human rights handbooks*, No. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf. P. 16. [prisijungimo laikas 2009-10-17]

taikomas tiesos kriterijus atrodo aiškus ir ganėtinai tikslus, vienareikšmiškai pasakyti, kad buvo paskleista nuomonė arba faktai, kartais gali būti sudėtinga. Atsakymą, kaip tokios situacijos turi būti sprendžiamos, netiesiogiai pateikia LAT: tais atvejais, kai asmuo, išreikšdamas nuomonę apie įvykius, paskelbia naujas žinias, žeminančias asmens garbę ir orumą ir neatitinkančias tikrovės, teisės į saviraiškos laisvę ir asmens garbės bei orumo santykis turi būti sprendžiamas vadovaujantis asmens garbės ir orumo gynimo normomis²⁰².

Kaip jau buvo minėta anksčiau, nustatius, jog paskleisti teiginiai sudaro objektyvius duomenis, yra svarbu įvertinti paskleistos informacijos turinį atitikimo tikrovei bei pagarbos asmens garbei aspektais. Nei LR CK, nei Visuomenės informavimo įstatymas neatskleidžia šių aspektų turinio. Šis uždavinys paliktas Lietuvos teismų praktikai: LAT savo praktikoje yra suformavęs tiek „žinių neatitikimo tikrovei“, tiek „žeminančios žinios“ sampratas. Pripažįstama, kad tik tikrovės neatitinkanti informacija gali potencialiai pažeisti asmens garbę ir orumą. Paskleista informacija laikoma neatitinkančia tikrovės, jei „paviešinti faktai tikrovėje neegzistavo, įvykiai klostėsi ne taip, kaip nurodoma, asmens poelgiai vertinami neadekvačiai vykusiems faktams“²⁰³. Ar paskleistos žinios atitinka tikrovę, nustatoma palyginus jas su tais reiškiniiais, veiksmais, įvykiais, kurie įvyko ar egzistuoja tikrovėje²⁰⁴. Žinių neatitikimo tikrovei situacija gali būti sukurta tiek aktyviais veiksmais, t.y. paskleidžiant melagingą informaciją ar neteisingai vertinant įvykius, tiek pasyviai – nutylint tam tikrą svarbią informaciją, pavyzdžiui, paminint, kad asmuo nužudė kitą žmogų, tačiau nutylint, kad tai buvo padaryta būtiniosios ginties atveju.

Pažymėtina, kad Lietuvoje²⁰⁵ taikoma žinių neatitikimo tikrovei prezumpcija, todėl paviešintos informacijos teisingumą turi įrodyti žinias paskleidęs asmuo. Šiuo aspektu panašus yra ir Didžiosios Britanijos reguliavimas: nepalankiais atsiliepimais apie asmens reputaciją yra padaromas *defamation* deliktas, nebent žinias paskleidęs asmuo įrodo, kad jo teiginiai yra teisingi²⁰⁶.

Nors nustatyti duomenų klaidingumą yra ganėtinai nesudėtinga, įvertinti šio kriterijaus įtaką teisės į saviraiškos laisvę riboms gali būti problematiška. Akivaizdu, kad tam tikrų duomenų neatitikimas tikrovei nėra besąlygiškas pagrindas ginti asmens garbę ir orumą; nustatant šio kriterijaus reikšmę teisės į saviraiškos laisvę bei asmens garbės ir orumo santykiui, svarbu

²⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

²⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

²⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 10 d. nutartis Nr.3K-3-212/2003 civilinėje byloje *T. Toliušis v. UAB “Lietuvos rytas”*.

²⁰⁵ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2264. 2.24 str. 1 d.

²⁰⁶ *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media.* / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 61.

atsižvelgti ne vien į neatitikimo tikrovei faktą, bet įvertinti ir informacijos paviešinimo aplinkybes, informacijos reikšmingumą bei klaidingumo mastą. Kaip yra pažymėjusi L. Meškauskaitė, neesminiai paskleistos informacijos netikslumai, neturintys įtakos faktui egzistuoti (pavyzdžiui, data, vieta, kitos neesminės aplinkybės), nėra reikšmingi konstatuojant duomenų neatitikimą tikrovei, todėl neturėtų būti svarbūs ir nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas²⁰⁷. Tariamai melaginga apie asmenį paskleista informacija negali būti tiriama izoliuotai: turi būti atsižvelgta į informacijos paskelbimo aplinkybes, įvertintas visuomenės informavimo priemonės elgesys bei tikslai²⁰⁸. Įvairiapusiškai įvertinus aplinkybes, gali būti nuspręsta, kad nors paskleisti duomenys neabsoliučiai atitinka tikrovę, jų klaidingumas pasireiškia neesminiais netikslumais, atsiradusiais dėl duomenis paskelbusio asmens sąžiningo klydimo ar skubotumo, todėl paskelbti duomenys pripažintini iš esmės teisingais²⁰⁹. Pažymėtina, kad šimtaprocentinio paskelbtų žinių atitikimo tikrovei įrodymo nereikalauja ir Didžiosios Britanijos teismai: pakanka pagrįsti, kad daugiau nei pusė pateiktos informacijos atitinka tikrovę²¹⁰.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens garbe ir orumu nepakanka konstatuoti paskleistos informacijos melagingumo fakto: turi būti įrodytas ir žeminantis informacijos pobūdis. LAT praktikoje informacija laikoma žeminančia asmens garbę ir orumą tuomet, kai paskleisti tikrovės neatitinkantys duomenys menkina asmens gerą vardą visuomenėje bei mažina jo paties savęs vertinimą²¹¹. Tokia asmenį menkinančia informacija laikytini klaidingi ir asmenį diskredituojantys duomenys apie asmens padarytą teisės, moralės ar paprotinių normų nesilaikymą, netinkamą ar negarbingą elgesį, nesąžiningumą, tam tikras neigiamas savybes bei silpnybes²¹². Nustatant, ar paskleidus tam tikrą informaciją buvo peržengtos teisės į saviraiškos laisvę ribos ir pažeminta asmens garbė ir orumas, turi būti atsižvelgiama ne į paties asmens, apie kurį paskleista informacija, subjektyvią nuomonę, bet į objektyvius asmens elgesio vertinimo kriterijus, t.y. tariamai asmens padaryti veiksmai turi būti įvertinti atitikties teisės, moralės bei paprotinėms normoms atžvilgiu. Teismas turi atsižvelgti, kaip atskirą socialinių normų pažeidimą visuomenė vertina protingo, moralaus žmogaus akimis:

²⁰⁷ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 264.

²⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 23 d. nutartis Nr. 3K-3-1621/2002 civilinėje byloje *G. Pinigis v. UAB „Leosona“ ir kt.*

²⁰⁹ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 264.

²¹⁰ Mikelėnas V. Asmens reputacijos gynimas: lyginamoji analizė // Teisė. 1995, Nr. 29. P. 82.

²¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

²¹² Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 262.

žeminančiomis žiniomis laikomos tokios žinios, kurios asmeniui priskiria bruožus arba poelgius, neatitinkančius reikalavimų, keliamų jam kaip tam tikros visuomenės nariui²¹³.

Pažymėtina, kad tiek Vokietijoje, tiek Didžiojoje Britanijoje informacija pripažįstama žeminančia remiantis panašiais kriterijais. Vokietijos teismai pripažįsta, kad asmens garbė pažeidžiama tais atvejais, kai paskleista informacija paniekina arba sumenkina asmenį visuomenės akivaizdoje²¹⁴. Didžiosios Britanijos teisės mokslininkai teigia, kad šioje valstybėje vien įžeidžiantys žodžiai apie asmenį negali būti pagrindas kreiptis dėl garbės ir orumo gynimo remiantis *defamation* deliktu. Kaip ir Lietuvoje bei Vokietijoje, vertinant paskleistos žinios menkinantį pobūdį, Didžiojoje Britanijoje taikomas paprasto, protingo žmogaus testas, t.y. žinia pripažįstama šmeižikiška, jei paprastas, protingas asmuo, išgirdęs paskleistą informaciją apie žmogų, ims blogiau apie jį galvoti, suabejos jo gebėjimu dirbti, vengs ir šalinsis šio žmogaus, laikys jį pajuokos objektu²¹⁵. Sprendžiant kaip paprastas, protingas žmogus reaguos į šmeižikišką teiginį apie kitą asmenį, turi būti atsižvelgiama į visuomenės nuomonę ir požiūrį į tam tikrus dalykus²¹⁶. Pavyzdžiui, byloje *Youssouf v. Metro-Goldwyn-Mayer Pictures Ltd*²¹⁷, buvo pripažinta, jog filme apie Rasputino gyvenimą ir mirtį, užsiminus, kad Rasputinas palaikė meilės ryšius su princese Nataša, buvo pažeisti rusų kunigaikštystės garbė ir orumas. Teismai sutiko su ieškovės teiginiu, jog užuomina apie Rasputino meilės ryšius su princese Nataša paprastam protingam žmogui sukels asociacijas su ieškove ir lems blogesnę jos vertinimą visuomenėje. Taigi kaip matome, vertinant, ar paskleista informacija žemina asmens garbę ir orumą, tiek Lietuvoje, tiek Didžiojoje Britanijoje analizuojama, kaip tikrovės neatitinkančią informaciją apie asmens elgesį įvertintų protingas ir moralus žmogus.

Atkreiptinas dėmesys, kad nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas paskleidus informaciją, kuri gali būti įžeidžianti, būtina atsižvelgti į atskirų asmenų grupių ar net atskirų žmonių elgesio standartus bei garbės ir orumo supratimą²¹⁸. Akivaizdu, kad skirtingose situacijose paskleidus tą pačią informaciją ir susiejus ją su skirtingoms socialinėms grupėms priklausančiais asmenimis, skirtingai bus suvokiamos ir teisės į saviraiškos laisvę ribos. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje paskleidus melagingą informaciją apie tai, kad asmuo vartojo alkoholį, paprastai nebūtų pagrindo pripažinti šią informaciją žeminančia, todėl teisės į saviraiškos laisvę ribos

²¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

²¹⁴ Gordley J., von Mehren A. T. *An Introduction to the Comparative Study of Private Law: Readings, Cases, Materials.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. P. 254.

²¹⁵ Bagshaw R., McBride N. J. *Tort law.* – Harlow: Pearson Longman, 2005. P. 267.

²¹⁶ Bagshaw R., McBride N. J. *Tort law.* – Harlow: Pearson Longman, 2005. P. 270.

²¹⁷ Bagshaw R., McBride N. J. *Tort law.* – Harlow: Pearson Longman, 2005. P. 267.

²¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

atitinkamai būtų platesnės; tačiau jei tokia informacija būtų paskleista apie visuomenei žinomą blaivybės šalininką (kuriam keliami aukštesni elgesio standartai vien dėl jo paties puoselėjamų idėjų), ji būtų pripažinta žeminančia asmens garbę ir orumą, kadangi paprastas, protingas žmogus, išgirdęs tokias žinias, manytų, jog blaivybės šalininkas yra veidmainis²¹⁹.

Lietuvos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad paskleistų žinių žeminantį pobūdį turi įrodyti asmuo, apie kurį tos žinios yra paskleistos²²⁰. Tokios pozicijos laikomasi ir Didžiosios Britanijos teismų praktikoje²²¹. Be to, visose analizuojamose valstybėse pripažįstama, kad nustatant, ar paskleistų duomenų pobūdis yra įžeidžiantis, labai svarbus yra duomenų paskleidimo kontekstas²²². Antai Vokietijoje straipsnį apie moralės nuosmūkį iliustravus ieškovės R. Zylberberg nuotrauka su paaiškinimu „Snobizmas ir isterija“, teismas atmetė atsakovo argumentus, jog sąvoka „isterija“ reiškia nervų sistemos sutrikimą, todėl negali užgauti žmogaus. Teismas pažymėjo, kad straipsnio temos kontekste nuotrauka bei jos komentaras reprezentuoja Zylberberg kaip sugedusio snobų ir isterikų rato dalį, o pats terminas „isterija“ šiame kontekste aiškintinas kaip palaidas asmens gyvenimo būdas²²³.

Kita vertus, Lietuvoje pripažįstama, kad duomenų žeminančio pobūdžio įrodinėti nereikia, kai žodžiai ar žodžių junginiai visuomenėje yra suprantami vienareikšmiškai ir jų paskleidimas protingam, moraliam žmogui sukelia neigiamą nuomonę apie asmenį²²⁴. Todėl prioritetas turėtų būti suteikiamas asmens garbės ir orumo gynimui tuomet, kai paskleidžiami teiginiai aiškiai neigiamai charakterizuoja asmenį, pavyzdžiui, jei asmuo pavadinamas „vagimi“, „sukčiumi“, „girtuokliu“²²⁵, jei kaltinamas padaręs nusikaltimą. Vokietijoje savaime žeminančiais išsireiškimais laikomi „banditas“, „visuomenės padugnė“, „išdavikas“, „demagogas“ ir kt.²²⁶. Taigi siekiant nustatyti teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens garbe ir orumu, kiekvienu konkrečiu atveju turi būti išsiaiškinta vartojamų žodžių samprata visuomenėje.

²¹⁹ Bagshaw R., McBride N. J. Tort law. - Harlow: Pearson Longman, 2005. P. 270.

²²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

²²¹ Bagshaw R., McBride N. J. Tort law. - Harlow: Pearson Longman, 2005. P. 270.

²²² Deakin S., Johnston A., Markensinis B. Markensinis and Deakin's tort law. – Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 2008. P. 761.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

²²³ Gordley J., von Mehren A. T. An Introduction to the Comparative Study of Private Law: Readings, Cases, Materials. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. P. 253.

²²⁴ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 262.

²²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 “Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

²²⁶ Gordley J., von Mehren A. T. An Introduction to the Comparative Study of Private Law: Readings, Cases, Materials. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. P. 253.

Autorės nuomone, teisės į saviraiškos laisvę bei asmens garbės ir orumo santykio problema gali kilti ir tais atvejais, kai tam tikrų neigiamų faktų kontekste publikuojama asmens nuotrauka ir taip sudaromas klaidingas įspūdis, jog asmuo yra susijęs su tam tikra neigiamai jį charakterizuojančia situacija. Pavyzdžiui, neabejotina, kad asmens garbei ir orumui turėtų būti suteiktas prioritetas prieš teisę į saviraiškos laisvę, jei merginos nuotrauka būtų panaudota iliustruoti straipsniui apie prostituciją. Akivaizdu, kad merginos nuotraukos publikavimas straipsnio apie prostituciją kontekste, sudaro pagrįstas prielaidas manyti, jog ji yra susijusi su šia socialine problema. Teismai, pasirėmę protingo žmogaus požiūriu, kad vertimasis prostitucija ne tik prieštarauja geros moralės normoms, bet ir yra laikomas nusikaltimu, tokį netiesioginį informacijos paskleidimą turėtų pripažinti neatitinkančiu tikrovės ir žeminančiu asmens garbę ir orumą.

Nepaisant to, kad ginant asmens garbę ir orumą, informacijai yra keliami pakankamai griežti patikimumo reikalavimai, pripažįstama, jog iš spaudos negalima reikalauti absoliutaus tikslumo, o tik galima reikalauti elgtis sąžiningai, t. y. sąmoningai neiškraipyti ar nenutylėti informacijos, siekiant ižveisti ar pažeminti asmenį²²⁷. Todėl net ir paskleidus žeminančią asmenį informaciją, tačiau nustatčius, jog žurnalistas veikė sąžiningai ir neturėjo intencijos ižveisti žmogų, prioritetas turi būti suteikiamas teisei į saviraiškos laisvę, o ne asmens garbės ir orumo gynimui. Žinias paskleidusio asmens sąžiningumas kaip pagrindas pateisinantis žeminančios informacijos sklaidimą įtvirtintas LR CK 2.24 str. 5 d.: teisės į saviraiškos laisvę suvaržymas šioje normoje siejamas su visuomenės informavimo priemonės žinojimu (ar turėjimu žinoti), jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės. EŽTT savo praktikoje taip pat pažymi, kad turi būti palikta vietos sąžiningai žurnalisto klaidai²²⁸.

Manytina, kad sąžiningos žurnalistikos reikalavimas pagal Lietuvos bei EŽTT praktika yra panašus į Didžiojoje Britanijoje žiniasklaidos priemonių paskleisti netiksliai informacijai suteikiamą sąlyginę privilegiją (*angl. qualified privilege*). Šios privilegijos esmė bei taikymo sąlygos buvo atskleistos teismui nagrinėjant *Reynolds byla*²²⁹. Remiantis bylos aplinkybėmis buvęs Airijos ministras pirmininkas padavė ieškinį dėl šmeižto, nes laikraštis Sunday Times išspausdino straipsnį, kuriame teigė, jog Reynolds būdamas premjeru apgaudinėjo Vyriausybę. Atsakovas gynėsi sąlygine privilegija: teigė, kad visuomenė turėjo interesą žinoti tokią informaciją. Tačiau teismas akcentavo, jog žurnalistas vykdydamas savo pareigą informuoti

²²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 11 d. nutartis Nr. 3K-3-687/2003 byloje *A. S. v. UAB „Rinkos aikštė“*.

²²⁸ Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf P. 10. [prisijungimo laikas 2009-10-23]

²²⁹ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 75.

visuomenę jai rūpimais klausimais, turi elgtis atsakingai; todėl ne tik visuomenės interesas žinoti, bet ir žurnalisto sąžiningumas informuojant visuomenę yra pagrindas taikyti sąlyginę privilegiją. Teismas sprendime suformulavo ir tam tikrus kriterijus, kuriais remiantis nustatoma, kiek atsakingai žiniasklaidos priemonės naudojasi savo teise ir pareiga skleisti informaciją. Taigi, kaip matome, Didžiojoje Britanijoje visuomenės interesas būti informuotai yra neatsiejamas nuo sąžiningos ir atsakingos žurnalistų veiklos. Akivaizdu, jog tokiam Didžiosios Britanijos teismų požiūriui lemiamos įtakos turėjo EŽTT praktikoje akcentuojama sąžiningos žurnalistikos vertybė²³⁰. Manytina, jog EŽTT jurisprudencijos įtaka Lietuvos bei Didžiosios Britanijos teismų praktikai lemia šių valstybių panašų požiūrį į žurnalisto sąžiningumą paskleidžiant informaciją kaip teisės į saviraiškos laisvę ribas praplečiantį pagrindą.

Taigi teisės į saviraiškos laisvę santykiui su asmens garbe ir orumu neabejotiną reikšmę turi paskleistos informacijos pobūdis. Akivaizdu, jog nepaisant teisinio reguliavimo skirtumų, tiek Didžiojoje Britanijoje, tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje pripažįstama, kad teisės į saviraiškos laisvę ribos turi būti platesnės, paskelbus sąžiningą nuomonę, nes nuomonės teisingumas negali būti patikrintas. Nors Didžiojoje Britanijoje pripažįstama *fair comment* taisyklė yra ganėtinai formalizuota, jos panašumas į Lietuvoje nuomonės reiškėjui keliamą sąžiningumo reikalavimą yra akivaizdus. Analizuojamose valstybėse vieningai laikomasi nuostatos, kad tik tikrovės neatitinkantys ir asmenį žeminantys duomenys yra pagrindas apriboti teisės į saviraiškos laisvę santykyje su asmens garbe ir orumu. Akivaizdu, jog Lietuvos teisėje akcentuojamas žiniasklaidos priemonių sąžiningumas skleidžiant faktus kaip informavimo netikslumus pateisinantį pagrindas turi savo atitikmenį Didžiosios Britanijos teisėje – *qualified privilege*.

2.2.2 Asmens statusas kaip pagrindas išplečiantis teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens garbe ir orumu

Net ir paskleidus neatitinkančias tikrovės ir menkinančias asmenį žinias, teisė į saviraiškos laisvę nebūtinai bus apribota būtinybe ginti asmens garbę ir orumą. Kaip ir teisės į privatų gyvenimą apsaugos atveju, taip ir ginant asmens garbę ir orumą, teisės į saviraiškos laisvę ribos skiriasi priklausomai nuo asmens, apie kurį paskleistos žinios, statuso. Todėl šioje darbo dalyje panagrinėsime, kokią įtaką asmens visuomeninis statusas turi teisės į saviraiškos laisvę santykiui su viešo asmens garbės ir orumo gynimu analizuojamose valstybėse bei EŽTT praktikoje.

²³⁰ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 76.

Asmens visuomeninis statusas kaip pagrindas, praplečiantis teisės į saviraiškos laisvę ribas, paskleidus asmenį žeminančią informaciją, įvardijamas Vokietijos teismų praktikoje²³¹. Platesnes viešų asmenų kritikos galimybes akcentuoja ir EŽTT savo jurisprudencijoje. Lietuvoje asmens garbės ir orumo gynimo (o kartu ir teisės į saviraiškos laisvę ribų) specifika atsiskleidžia LR CK 2.24 str. 6 d. pripažįstant, kad paskleidęs duomenis asmuo yra atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės (t. y. prioritetą suteikiamas teisei į saviraiškos laisvę), jeigu paviešinti duomenys yra sąžiningai paskelbti (t.y. siekiant supažindinti visuomenę su tuo asmeniu ir jo veikla) apie viešą asmenį bei jo valstybinę ar visuomeninę veiklą²³². Kaip matome iš šios LR CK normos, nors paskleidus informaciją apie viešą asmenį leidžiama didesnė informacijos tikslumo paklaida, vis dėlto klaidingos ir įžeidžiančios informacijos apie viešą asmenį paskelbimas yra pateisinamas tik tuomet, kai žinias paskleidęs asmuo veikia sąžiningai. Todėl darytina išvada, kad tik šių dviejų aspektų (viešo asmens statuso ir žinias paskleidusio asmens sąžiningumo) suma gali būti pagrindas išplėsti teisės į saviraiškos laisvę ribas.

Prieš pradėdant nagrinėti teisės į saviraiškos laisvę ribas paskleidus žeminančią informaciją apie viešą asmenį, svarbu patikslinti, kokie asmenys laikytini viešais. Autorės nuomone, asmens garbės ir orumo bylose vieši asmenys turėtų būti suprantami taip pat, kaip ir nustatant teisės į saviraiškos laisvę bei asmens privataus gyvenimo apsaugos pusiausvyrą, t.y. viešais asmenimis laikytini nuolat valstybinėje ar visuomeninėje veikloje dalyvaujantys asmenys, apie kurių veiklą ir darbus visuomenė turi pagrįstą interesą žinoti.

Taigi, kaip jau buvo minėta, viešasis asmuo nesinaudoja tokiu pačiu garbės ir orumo gynimu kaip privatus asmuo: viešasis asmuo turi pakęsti ir toleruoti apie jį skelbiamą, nors ir nevisiškai tikslią, informaciją, kuri privataus asmens atžvilgiu būtų vertinama kaip garbės ir orumo pažeidimas²³³. EŽTT jurisprudencijoje platesnės teisės į saviraiškos laisvę ribos ginant viešų asmenų garbę ir orumą pateisinamos išskirtiniu žiniasklaidos priemonių vaidmeniu politiniuose procesuose: pripažįstama, kad spauda visuomenei atskleidžia politinių lyderių mintis ir požiūrius bei formuoja visuomenės nuomonę apie juos²³⁴. Todėl siekiant nustatyti teisės į saviraiškos laisvę bei viešo asmens garbės ir orumo gynimo pusiausvyrą, būtina atsižvelgti į visuomenės interesą diskutuoti apie politines problemas²³⁵. Platesnės teisės į saviraiškos laisvę ribos ir Lietuvoje grindžiamos išskirtiniu žiniasklaidos priemonių vaidmeniu informuojant

²³¹ Barendt E. Freedom of speech. - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 215.

²³² Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2264.

²³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 11 d. nutartis Nr. 3K-3-507/2006; civilinėje byloje *A. Š. v. L. J., E. J.*

²³⁴ Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf P. 50. [prisijungimo laikas 2009-11-10]

²³⁵ Mowbray A. Cases and Materials on the Europa Convention on Human Rights. - Oxford: Oxford University press, 2007. P. 641.

visuomenę apie demokratinius procesus. Be to, EŽTT praktikoje akcentuojama, kad asmuo, sąmoningai atskleidęs savo mintis ir poelgius visuomenei, privalo toleruoti sulaukiamą dėmesį ir reakciją, kad ir kokie nemalonūs jie būtų²³⁶. Panašios pozicijos laikomasi ir Vokietijoje: pripažįstama, kad kiekvienas savanoriškai į viešas diskusijas įsitraukiantis asmuo tam tikra apimtimi atsisako savo teisės būti apsaugotam nuo puolimo ir kritikos²³⁷. Taigi kaip matome, platesnės viešo asmens kritikos galimybės tiek Lietuvoje tiek Vokietijoje iš esmės grindžiamos tais pačiais argumentais, kurie atsispindi ir EŽTT jurisprudencijoje.

Atkreiptinas dėmesys, kad Didžiojoje Britanijoje, priešingai nei minėtose valstybėse, asmens statusas kaip savarankiškas pagrindas išplėsti teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens garbe ir orumu nėra pripažįstamas. Tačiau tai nereiškia, kad viešų asmenų atžvilgiu negalima aštri kritika. Didžiojoje Britanijoje platesnės teisės į saviraiškos laisvę ribos siejamos su visuomenės interesu žinoti tam tikrą informaciją bei žiniasklaidos priemonių pareiga patenkinti visuomenės žinių poreikį²³⁸. Manytina, jog visuomenės interesas žinoti yra glaudžiai susijęs su viešais asmenimis ir jų veikla (nepaisant to, kad kaip atskiras teisės į saviraiškos laisvę ribas praplečiantis pagrindas asmens statusas nėra minimas), tačiau neapsiriboja vien šiais aspektais. Kaip ir kitose valstybėse, Didžiojoje Britanijoje pripažįstama, kad viešąjį interesą sudaro tokia informacija, kuri liečia didžiąją visuomenės dalį; kuri kelia teisėtą visuomenės susidomėjimą ar susirūpinimą²³⁹. Autorės nuomone, kadangi Didžiojoje Britanijoje tikrovės neatitinkančios ir asmenį žeminančios informacijos sklaida pateisinama visuomenės interesu žinoti, laikytina, kad šioje valstybėje viešų asmenų kritika yra leidžiama tais atvejais, kai ji yra susijusi su problemomis, kurios kelia susirūpinimą ar susidomėjimą visuomenėje. Manytina, kad visuomenės interesas žinoti tam tikrus faktus išplečia viešo asmens kritikos ribas, tačiau tik tiek, kiek tai gali būti pateisinta visuomenės interesu žinoti.

Kalbant apie pačias teisės į saviraiškos laisvę ribas, tiek Vokietijoje²⁴⁰, tiek Lietuvoje²⁴¹ pripažįstama, kad viešo asmens kritika, kad ir kokia griežta ar kandi ji būtų, yra leistina. H. Koziol, analizuodamas teisės į saviraiškos laisvę santykį su viešo asmens garbe ir orumu, užsimena, jog net stačiokiška, šiurkšti ir grubi kalba politinėje sferoje turi būti toleruojama; ypač tuomet, kai tokią kalbą savo mintims reikšti naudoja pats nukentėjęs asmuo. Todėl politikas, kuris

²³⁶ Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf P. 50.

²³⁷ Barendt E. Freedom of speech. - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 215.

²³⁸ Bagshaw R., McBride N. J. Tort law. - Harlow: Pearson Longman, 2005. P. 294.

²³⁹ Bagshaw R., McBride N. J. Tort law. - Harlow: Pearson Longman, 2005. P. 286.

²⁴⁰ Barendt E. Freedom of speech. - Oxford: Oxford University Press, 2005. P. 215.

²⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 11 d. nutartis Nr. 3K-3-687/2003 civilinėje byloje A. Salamakinas v. UAB „Rinkos aikštė“.

grubiai ir smarkiai kritikuoja savo oponentą, negali skųstis atsakomaisiais smūgiais prieš jį²⁴². Asmenį įžeidžianti kalba, kaip atsakas į asmens provokaciją, pateisinama ir EŽTT praktikoje. Antai *Oberschlick v. Austria* byloje²⁴³ teismas pažymėjo, kad paties politiko provokuojanti kalba (kurioje jis teigė, kad visi Antrajame Pasauliniame kare dalyvavę kariai, nepaisant to, kurioje pusėje jie tarnavo, kovojo už taiką ir laisvę) sukėlė diskusijas demokratinėje visuomenėje, todėl buvo pripažinta, kad žurnalisto Oberschlick'o straipsnis, kuriame politikas kritikuojamas ir vadinamas „idiotu“, buvo pateisinamas atsakas į politiko provokacinius teiginius. Taigi tiek Vokietijos, tiek Lietuvos pozicija viešų asmenų kritikos atžvilgiu yra panaši: kritikuojant viešą asmenį leidžiama vartoti aštrią kalbą, kuri privataus asmens atžvilgiu būtų pripažinta žeminančia asmenį.

Kita vertus, pabrėžtina, kad politikai ir vieši asmenys turi toleruoti ne tik kandesnę kritiką, bet ir žiniasklaidos priemonių apie juos skleidžiamos informacijos netikslumus, kurie tam tikrais atvejais gali būti ir įžeidžiantys. Pavyzdžiui, byloje *D. J. v. UAB (duomenys neskelbtini)*²⁴⁴ LAT pažymėjo, jog ieškovas, Valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus pavaduotojas, laikytinas viešuoju asmeniu, todėl jam taikytinas reikalavimas būti pakantesniam griežtesnei, labiau provokuojančiai ir šiurkštesnei kritikai, esant kitoms įstatyme nustatytoms sąlygoms (informaciją paskleidusio asmens sąžiningumui). Todėl teismas konstatavo, kad tam tikri teiginiai apie jo profesinę veiklą nežemina jo garbės ir orumo ir nesudaro pagrindo taikyti civilinę atsakomybę. Todėl galima teigti, kad teisės į saviraiškos laisvę ribos santykiyje su viešų asmenų garbe ir orumu yra platesnės tiek tuomet, kai išreiškiama kritiška nuomonė apie viešąjį asmenį, tiek tuomet, kai paskleidžiama tikrovės neatitinkanti ir žeminanti informacija.

Kaip jau buvo minėta, teisės į saviraiškos laisvę ribas santykiyje su asmens garbe ir orumu Lietuvoje praplečia ne vien asmens viešas statusas, bet ir žinias paskleidusio asmens sąžiningumas. LAT praktikoje ne vienoje byloje akcentuota, kad nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas santykiyje su viešo asmens garbės ir orumo apsauga svarbiausia yra nustatyti duomenų paskleidimo tikslą bei įvertinti juos paskleidusio asmens elgesį. Jeigu duomenis paskleidęs asmuo veikė sąžiningai, t. y. pagrindinis jo tikslas buvo informuoti visuomenę apie viešąjį asmenį ir jo veiklą tokiais klausimais, kuriuos visuomenė turi pagrįstą ir teisėtą interesą žinoti (yra viešasis interesas), tai informacijos netikslumai arba agresyvi, atakuojanti kritika nėra pagrindas žinias paskleidusiam asmeniui taikyti civilinę atsakomybę už garbės ir orumo pažeidimą²⁴⁵. Tačiau jei

²⁴² Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 157.

²⁴³ Mowbray A. Cases and Materials on the Europa Convention on Human Rights. - Oxford: Oxford University press, 2007. P. 642.

²⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis Nr. 3K-3-193/2009 civilinėje byloje *D.J. v. UAB „Ekstra“*.

²⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis Nr. 3K-3-193/2009 civilinėje byloje *D.J. v. UAB „Ekstra“*.

paskleidžiant tam tikrus faktus iš anksto žinomas jų neatitikimas tikrovei ir tokiu paskelbimu siekiama tą asmenį pažeminti ir paniekinti visuomenėje, nepaisant asmens, apie kurį paskleistos žinios statuso, turi būti ginami asmens garbė ir orumas. Autorės nuomone, sąžiningos viešo asmens kritikos reikalavimas turi sąsajų su jau nagrinėta Didžiosios Britanijos teisėje įtvirtinta galimybe neatitinkančiai tikrovės ir asmenį žeminančiai informacijai taikyti sąlyginę privilegiją. Kaip jau buvo minėta, sąlyginė privilegija, tikrovės neatitinkančiai ir asmenį žeminančiai informacijai, gali būti taikoma tuomet, kai visuomenė turi teisėtą interesą gauti tokią informaciją, o žiniasklaidos priemonės tenkindamos šį visuomenės poreikį elgiasi sąžiningai. Kadangi ir Lietuvos teismų praktikoje platesnės teisės į saviraiškos laisvę ribos santykiyje su viešo asmens garbe ir orumu siejamos su sąžiningu visuomenės informavimu apie viešą asmenį bei jo veiklą, kuria visuomenė pagrįstai domisi, galima daryti išvadą, kad tiek Lietuvoje, tiek Didžiojoje Britanijoje vien viešo asmens statusas nėra pakankamas pagrindas pateisinti tikrovės neatitinkančios ir asmenį žeminančios informacijos viešinimą; abejose valstybėse pripažįstama, jog tik sąžininga ir atsakinga viešo asmens kritika yra pagrindas išplėsti teisės į saviraiškos laisvę ribas.

Taigi tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje pripažįstama, kad vieši asmenys turi toleruoti aštrią ir kandžią kritiką, kuri privataus asmens atžvilgiu būtų vertinama kaip asmens garbės ir orumo įžeidimas. Tuo tarpu nors Didžiojoje Britanijoje, viešo asmens statusas nėra išskiriamas kaip pagrindas išplėsti teisės į saviraiškos laisvę ribas, platesnės viešo asmens kritikos ribos šioje valstybėje pateisinamos visuomenės interesu žinoti. EŽTT praktikoje akcentuojamos sąžiningos kritikos reikalavimas atsispindi ir Lietuvos bei Didžiosios Britanijos teisėje.

IŠVADOS

1. Teisė į saviraiškos laisvę savyje sujungia teisę į nuomonę, įsitikinimų raiškos laisvę bei jai koresponduojančią teisę į informaciją. Teisė į saviraiškos laisvę yra demokratinės visuomenės gyvybingumo ir pavienio individo pažangos sąlyga; todėl šios vertybės apsauga užtikrinama tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu. Vis dėlto ši vertybė negali būti pernelyg suabsoliutinama: būtina rasti teisės į saviraiškos laisvę ir kitų vertybių teisingą pusiausvyrą. Sprendžiant teisės į saviraiškos laisvę bei asmeninių teisių konfliktą, remiamasi civilinėje teisėje suformuluotais kriterijais.

2. Nepaisant teisinių tradicijų skirtumų Vokietijos, Lietuvos bei Prancūzijos teisės doktrinoje bei teismų praktikoje laikomasi vieningo požiūrio, kad asmens sutikimas pavišinti privačią informaciją ar panaudoti asmens atvaizdą išplečia teisės į saviraiškos laisvę ribas tik tuomet, kai jis yra aiškus ir nedviprasmiškas. Nevaržomai platinama gali būti tik ta konkreti informacija, kuriai pavišinti duotas asmens sutikimas.

3. Tiek Vokietijoje, tiek Prancūzijoje, tiek Lietuvoje pripažįstama, kad viešo asmens privatus gyvenimas turi būti atviresnis visuomenei nei neviešo asmens, t.y. pateisinamos platesnės teisės į saviraiškos laisvę ribos. Nepaisant to, pastebime, kad leistino įsikišimo į asmens privatų gyvenimą apimtis analizuojamose valstybėse yra skirtinga. Plačiausios teisės į saviraiškos laisvę ribos santykyje su viešų asmenų privačiu gyvenimu pripažįstamos Vokietijoje: asmens privataus gyvenimo viešinimas yra pateisinamas vien visuomenės susidomėjimu viešu asmeniu. Tuo tarpu Prancūzijoje galimybės teisėtai atskleisti viešo asmens privatų gyvenimą yra labai ribotos, nes nulemtos pozicijos, jog viešo asmens privatus gyvenimas turi būti saugomas panašia apimtimi kaip ir privataus asmens. Lietuva šiuo klausimu užima tarpinę padėtį tarp Prancūzijos ir Vokietijos reguliavimo: teisės į saviraiškos laisvę įsikišimas į viešo asmens privatų gyvenimą pateisinamas tik tiek, kiek privatus gyvenimas yra susijęs su viešo asmens visuomenine veikla.

4. Teisės į saviraiškos laisvę ribos santykyje su viešo asmens teise į atvaizdą (kaip privataus gyvenimo dalimi), pavišinus viešoje vietoje darytas nuotraukas, analizuotose valstybėse saugomos skirtinga apimtimi. Tiek Vokietijoje, tiek Lietuvoje pripažįstama, kad net viešoje vietoje būdamas asmuo nepraranda savo individualumo; nepaisant to, Vokietijoje visuomenės informavimo priemonės turi plačias galimybes platinti viešo asmens, užsiimančio kasdiene veikla viešoje vietoje, nuotraukas. Tuo tarpu Prancūzijoje teisės į saviraiškos laisvę ribos šiuo aspektu yra kur kas siauresnės: viešo asmens nuotraukos, darytos viešoje vietoje, gali būti publikuojamos tik tuomet, kai asmuo jose užfiksuotas atliekantis savo pareigas.

5. Visuomenės interesas žinoti visose analizuojamose valstybėse pripažįstamas reikšmingu pagrindu nustatant teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens privačiu gyvenimu.

Visuomenės interesu žinoti gali būti pateisinamas asmens privataus gyvenimo paviešinimas socialinių, ekonominių, politinių bei kitų visuomenei reikšmingų problemų kontekste. Tačiau teisėtą visuomenės interesą gauti tam tikrą informaciją svarbu atriboti nuo visuomenės smalsumo, kuris negali būti laikomas teisėtu pagrindu kištis į asmens privatų gyvenimą.

6. Visuomenės intereso žinoti kontekste įdomus yra teisės į saviraiškos laisvę bei asmens teisės būti pamirštam santykis Vokietijoje bei Prancūzijoje. Požiūris, kad praėjus tam tikram laikotarpiui nuo visuomenės susidomėjimą sukėlusiu įvykiu, prioritetas turi būti suteikiamas asmens interesui būti pamirštam, o ne visuomenės interesui žinoti, turėtų būti perimtas ir Lietuvos teismų praktikoje.

7. Aplinkybė, kad Didžiojoje Britanijoje asmens teisė į privatumą nėra pripažįstama savarankiška vertybe, lemia platesnes teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su šia teise. Tais atvejais, kai asmens privatumo interesai yra ginami pasitelkiant *breach of confidence* deliktą, matome Didžiosios Britanijos bei kontinentinės teisės valstybių reguliavimo panašumų: kaip ir kitose analizuotose valstybėse, Didžiosios Britanijos teismai taikydami šią asmens teisių gynybos priemonę, teisės į saviraiškos laisvę santykį su teise į privatumą nustato atsižvelgdami į asmens statusą visuomenėje bei visuomenės interesą žinoti tam tikrą informaciją.

8. Teisės į saviraiškos laisvę santykio su asmens garbe ir orumu supanašėjimo tendencijos analizuotose valstybėse ryškiausiai atsiskleidžia vieningai akcentuojant, jog teisės į saviraiškos laisvę ribos turi būti saugomos skirtinga apimtimi paskleidus nuomonę ir faktinius duomenis.

9. Tiek Lietuvoje, tiek Didžiojoje Britanijoje pabrėžiamas sąžiningumo aspektas kaip teisės į saviraiškos laisvę ribas išplečiantis pagrindas, paskleidus asmenį žeminančius duomenis ar nuomonę.

10. Visose analizuotose valstybėse matomas siekis skirtinga apimtimi saugoti viešus ir neviešus asmenis nuo kritikos. Vis dėlto teisės į saviraiškos laisvę santykio su asmens garbe ir orumu skirtumus lemia valstybių teisinio reguliavimo ypatumai: Didžiojoje Britanijoje, priešingai nei Lietuvoje bei Vokietijoje, išplečiant teisės į saviraiškos laisvę ribas santykyje su asmens garbe ir orumu remiamasi ne viešo asmens statuso kriterijumi, o poreikiu patenkinti visuomenės interesą žinoti tam tikrą informaciją.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra.

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014(1).
2. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2264.
3. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr.71-1706.

Specialioji literatūra.

4. Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas: mokslinės konferencijos, skirtos Vilniaus universiteto Teisės fakulteto doc. dr. Alfonso Vileitos septyniasdešimtmečiui, medžiaga. - Vilnius: Justitia, 2001.
5. Bagshaw R., McBride N. J. Tort law. - Harlow: Pearson Longman, 2005.
6. Barendt E. Freedom of speech. - Oxford : Oxford University Press, 2005.
7. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. - Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
8. Deakin S., Johnston A., Markesinis B. Markesinis and Deakin's tort law. – Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 2008.
9. European Tort Law 2004. / Edited by H. Koziol, B.C. Steininger. - Vienna / New York: Springer, 2005.
10. Gordley J., von Mehren A. T. An Introduction to the Comparative Study of Private Law: Readings, Cases, Materials. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
11. Harlow C. Understanding tort law. - London: Sweet & Maxwell, 2005.
12. Human rights and private law: privacy as autonomy. / Edited by Katja S. Ziegler. - Oxford / Portland (Or.): Hart Publishing, 2007.
13. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika. // Teisė. 2001, Nr. 39.
14. Lankauskas M. Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. // Teisės problemos. 2007, Nr. 2 (56).
15. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1 dalis. – Vilnius: Teisės institutas, 2000.
16. Macovei M. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb2.pdf.

17. Markesinis B., Unberath H. The German law of torts: a comparative treatise. - Oxford; Portland: Hart Publishing, 2002.
18. Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
19. Mikelėnas V. Asmens reputacijos gynimas: lyginamoji analizė. // Teisė. 1995, Nr. 29.
20. Mowbray A. Cases and Materials on the Europa Convention on Human Rights. - Oxford: Oxford University press, 2007.
21. Mowbray A. R. The development of positive obligations under the European Convention on Human Rights by European Court of Human Rights. - Oxford / Portland (Oregon): Hart Publishing, 2004.
22. Paine Th. Žmogaus teisės. – Vilnius: ALK / Naujoji Rosma, 2003.
23. Parliamentary Assembly. Resolution 1165 (1998). Right to privacy [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA98/eres1165.htm>
24. Pech L. Balancing Freedom of the Press with Competing Rights and Interests: A Comparative Perspective. Prieiga per internetą: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=909507
25. Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005.
26. Protecting privacy. / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999.
27. Pumputis A., Paksas A., Vaišvila A. ir kt. Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė: monografija. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003.
28. Resolution 428 (1970) containing a declaration on mass communication media and human rights. Parliamentary Assembly. Council of Europe [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta70/eres428.htm>.
29. Rogers W. V. H. Winfield and Jolowicz on tort. – London: Sweet & Maxwell, 2006.
30. Sokol R. P.. Freedom of expression in France: The Mitterrand-Dr. Gubler affair. Tulane Journal of International and Comparative Law. Spring 1999.
31. Steiner E. The New President, His Wife and the Media: Pushing Away the Limits of Privacy Law's Protection in France? // Electronic Journal of Comparative Law. 2009, Nr. 13.1. Prieiga per internetą: <http://www.ejcl.org/131/art131-4.pdf>.
32. Trouille H. Private life and public image: privacy legislation in France // International & Comparative Law Quarterly. 2000, Nr. 49(1).

33. Van Gerven W., Larouche P., Lever J. Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law. – Oxford: Hart Publishing, 2000.
34. Whitman J. Q. The Two Western Cultures of Privacy: Dignity versus Liberty. // The Yale Law Journal. 2004, Nr. 6, Vol. 113.
35. Žiobienė E. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta privataus gyvenimo apsauga: informacijos skleidimo apie viešuosius ir privačius asmenis skirtumai. // Jurisprudencija. 2002, t. 30 (22).
36. Žiobienė E. Informacijos apie privatų gyvenimą apsauga: daktaro disertacija : socialiniai mokslai, teisė (01 S) / LTU. – V. 2003.

Teismų praktika.

37. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. Vasario 2 d. nutarimo nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 15-314.
38. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 49-1424.
39. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribajamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“ patvirtintos viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribajamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 12, 14 ir 16 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 daliai (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija“.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr.1 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7,71 straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“ // Teismų praktika. 1998, Nr. 9.

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 29 d. nutartis Nr. 3K-3-660/2002 civilinėje byloje *H. Grušnys v. UAB "Tele-3"*.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 23 d. nutartis Nr. 3K-3-1621/2002 civilinėje byloje *G. Pinigis v. UAB „Leosona“ ir kt.*.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 10 d. nutartis Nr. 3K-3-212/2003 civilinėje byloje *T. Toliušis v. UAB "Lietuvos rytas"*.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 11 d. nutartis Nr. 3K-3-687/2003 byloje *A. S. v. UAB „Rinkos aikštė“*.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 20 d. nutartis Nr. 3K-3-1000/2003 civilinėje byloje *R. L. v. „UAB Brolių Tomkų leidyba“*.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 11 d. nutartis Nr. 3K-3-507/2006; civilinėje byloje *A. Š. v. L. J., E. J.*.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis Nr. 3K-3-569/2006 civilinėje byloje *N. K. v. UAB „TV progrupė“, UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“*.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 2 d. nutartis Nr. 3K-7-2/2008 civilinėje byloje *S. Š. ir V. Š. v. UAB (duomenys neskelbtini)*.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis Nr. 3K-3-393/2008 civilinėje byloje *Ž. Ž. v. UAB „Ekstra žinios“*.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis Nr. 3K-3-394/2008 civilinėje byloje *L. L. ir A. L. v. UAB „Roventa“*.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis Nr. 3K-3-193/2009 civilinėje byloje *D.J. v. UAB „Ekstra“*.

52. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lingens v. Austria*, pareiškimo nr. 9815/82, Serija A nr. 103.
53. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. rugpjūčio 28 d. sprendimas byloje *Schwabe v. Austria*, pareiškimo nr. 13704/88, Serija A nr. 242.
54. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *Éditions Plon v. France*, pareiškimo nr. 58148/00.
55. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Caroline von Hanover v. Germany*, pareiškimo nr. 59320/00, Serija A nr. 317.

Interneto svetainės.

56. <http://www.echr.coe.int>. – Europos žmogaus teisių teismas.

57. <http://www.lrs.lt> – Lietuvos Respublikos Seimas.

58. <http://www.lat.lt>. – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

59. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm#5> – Vokietijos Federacinės Respublikos Konstitucija.

TEISĖ Į SAVIRAIŠKOS LAISVĘ
versus
TEISĖ Į PRIVATŲ GYVENIMĄ BEI GARBĘ IR ORUMĄ:
LYGINAMIEJI ASPEKTAI

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe lyginamuoju aspektu nagrinėjama teisės į saviraiškos laisvę santykio su teise į privatų gyvenimą bei garbę ir orumu problema. Teisių santykis yra atskleidžiamas, nagrinėjant teisės į saviraiškos laisvę ribų ir santykio nustatymui reikšmingų kriterijų sampratą ir jų reikšmę analizuojamam santykiui Vokietijoje, Lietuvoje, Didžiojoje Britanijoje ir Prancūzijoje.

Pirmoje darbo dalyje siekiama atskleisti teisės į saviraiškos laisvę sampratą, aptariant šios vertybės turinį bei reikšmę demokratinėje valstybėje. Akcentuojama, jog teisė į saviraiškos laisvę nėra absoliuti; jos ribas apibrėžia kitų vertybių apsaugos poreikis. Todėl tampa aktualus teisės į saviraiškos laisvę bei kitų gintinų vertybių pusiausvyros nustatymo poreikis.

Antroji darbo dalis skirstoma į du skyrius. Pirmajame skyriuje aptariami teisės į saviraiškos laisvę santykio su teise į privatų gyvenimą ypatumai Lietuvoje, Vokietijoje, Prancūzijoje bei Didžiojoje Britanijoje. Lyginant teisės į saviraiškos laisvę ribų nustatymui reikšmingų kriterijų (asmens sutikimo, viešo asmens statuso bei visuomenės intereso žinoti) sampratą analizuojamose valstybėse, atskleidžiamos teisės į saviraiškos laisvę santykio su teise į privatų gyvenimą variacijos. Didžiosios Britanijos teisinio reguliavimo specifika lemia būtinybę analizuojamų vertybių santykį aptarti atsietai nuo kitų valstybių.

Antrajame skyriuje dėmesys yra sutelkiamas į teisės į saviraiškos laisvę bei garbės ir orumo gynimo santykį analizuojamose valstybėse. Nagrinėjama, kokią įtaką nagrinėjamų vertybių pusiausvyrai turi paskleistos informacijos turinys bei pobūdis Vokietijoje, Lietuvoje bei Didžiojoje Britanijoje: aptiriamos teisės į saviraiškos laisvę ribos paskleidus nuomonę bei faktus, analizuojama tikrovės neatitinkančios bei asmenį žeminančios informacijos samprata. Stengiamasi atskleisti viešo asmens kritikos specifika.

FREEDOM OF EXPRESSION
versus
RIGHT TO PRIVATE LIFE AND RIGHT TO HONOUR AND DIGNITY:
COMPARATIVE ASPECTS

SUMMARY

In this Master's paper the issue of relation between right to freedom of expression and right to private life and right to honour and dignity is analysed in comparative aspects. Author discloses, how vary the conceptions of significant criteria and their importance to the relation of right to freedom of expression and other rights in France, Germany, Lithuania and Great Britain.

In the first part of work, author seeks to reveal a conception of right to freedom of expression, while discussing the content and value of this right in democratic state. Right to freedom of expression is not absolute: the limits of this right are determined by requirement to protect other rights. Therefore, it is relevant to set a fair balance between right to expression and other rights.

The second part is divided into two chapters. In the first chapter, author discusses the peculiarities of the relation between right to freedom of expression and right to private life in Lithuania, Germany, France and Great Britain. While comparing the conceptions of criteria significant for the limits of right to freedom of expression (consent of person, public status of person and public right to know), variations of this relation in analysed states are revealed. Particularity of the regulation of Great Britain conditions necessity to analyse the relation of freedom of expression and right to private life separately from other countries.

In the second chapter author concentrates to the relation between right to freedom of expression and right to honour and dignity. Author analyses, what influence does the content and character of disseminated information have for the relation between right to freedom of expression and right to honour and dignity in Germany, Lithuania and Great Britain. The limits of freedom of expression are discussed considering whether facts or value judgements are expressed. Author attempts to disclose the particularity of critique of public figures.